

אהלי שביעית

שביעית פ"י מ"ד

פרשת שופטים • גליון 42

דבר שביעית

רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א

בענין פרוזבול לאשה

חידה

היכי משכח

אדם שפסול לבוא בקהל שהוכשר
[לבוא בקהל] ע"י שחרב הבית [לחזק
שיטה]

תשובה

גר בזמן הבית לא הוכשר לבוא בקהל
כל זמן שלא הביא קינו [ע"י כריתות
ח' ב' לאכשורי נפשי' למיעל בקהל,
למפרשים הגמ' כפשוטו] ולאחר
החורבן אינו מעכב, ולכ' פשוט דה"ה
בגר שנתגייר בזמן הבית וחזר דדינו
הוא כנתגייר בזמנו.

נכתב ע"י רבינו מרן שליט"א עבור לומדי אהלי שביעית.

מוסרתי לכם הדיינים כפי שיבחרם
בעלי, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל
זמן שארצה

בלא עיון בענין – אם תמצא לומר
דפרזבול דבעל לא מהני לחובות
דאשתו [ויש לדון מדין מחילה
דלא מהני בחובות שלה, ול"ע כעת
בפרטי הדינים בזה], יש לה לאשה
לעשות פרוזבול מדידה.

גם כסף ששייך הי' לבעל אך
החשבונו בבנק על שמה הו"ל
חובת ידידה.

לכאורה ברירה מהני בפרזבול
דהוה מדרבנן³, וגם לשיטות דאינו

שי"ה שביעית

רשכבה"ג רבינו מרן שה"ת זצוק"ל

האם אפשר למסור פרוזבול בשני בתי דין

ש. הנה כתב השו"ע חו"מ סי' ס"ז ס"ח פרוזבול אינו נכתב אלא בבי"ד חשוב
שבקאים בדין וכו' והמחוס רבים עליהם באותה העיר, והרמ"א השיג ע"ז ד"א
דכותבין פרוזבול בכל בי"ד ויש להקל בזמן הזה ע"כ, האם אפשר לכתוב פרוזבול
בשני בתי דינים, [וכגון היכא דלא ברירא ליה מי נקרא בי"ד חשוב שבקאין], האם י"ל
דמאחר וענין הפרזבול למסור חובותיו לבי"ד, לא שייך שימסור לשני בתי דינים, או
דלמא יכול, וכדמצינו לענין מכירת חמץ שנהגו החזו"א והקה"י למכור החמץ אצל
כמה רבנים, וכמו שכ' בארחות רבינו ח"ב עמ' י"ג.

נערך ע"י הגאון רבי יואל מקלב שליט"א

1. הנה איתא בגיטין דף ל"ו א' תנן התם [שביעית פ"י מ"ד] פרוזבול אינו משמש וכו' והוה גופו של
פרזבול מוסרי לבעל פלוני ופלוני דיינין שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל
זמן שארצה והדיינים חותמים למטה או העדים ע"כ, ועי' במנחת יהודה שם שהעיר דלשון התנא
סתום שאינו מפורש מה הוא מוסר לדיינים, כי לפי לשון המשנה היה מתפרש שהוא מודיע לדיינים
על גביית חובותיו וכאילו שנטל מהם רשות שיוכל לגבות, מיהו רש"י שם מפרש מוסרי לבעל את
שטרותי שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש, ומבואר דענין הפרזבול שמוסר חובותיו לבי"ד שיהיו
הם גובים, ועי' בבעה"ת שער מ"ח ח"א דין י"ז שכ' בשם ר"י אלברצלוני ז"ל דבעינן שיהיה קרקע
גם למלוה כדי שיוכל להקנותם לבי"ד ואגבן להקנות השטרות, ובמנחת יהודה שם כ' דברשי"א לא
משמע כן, ולפירושו י"ל דסגי במה שמוסר זכות גביית השטרות לבי"ד, וכמו בכל דיני ממונות
שמוטל על בי"ד להודקק לדרישת התובע ולקבוע דעתם בין הבעלי דינים, ומ"מ הא מהא מבואר
ברשי"א כנ"ל דענין הפרזבול למסור חובותיו לבי"ד שיהיו הם גובים אותם, והביא שם שמצא בין
הכתבים של מו"ר הגאון בעל חידושי ר' שלמה זצ"ל בכת"י נוסח הפרזבול של הבי"ד דעירו וילנא
וה"ל הו"ע עלי סהדי כי אני מוסר להרבנים הרב... והרב... בי"ד הקבוע דק"ק וילנא את כל
החובות שיש לי אצל כל אדם הן בשטר והן בע"פ לגבותם כל זמן שארצה, ואם לא יגבו הם אחר
שמסרתי להם שטרא דפרזבולא דין הרי אני גובה ברשותם כל חוב שיש לי אצל כל אדם כל זמן
שארצה, וחתמתי היום על הפרזבול הלו יום ג' כ"ו אלול באחרית שנת השמיטה ה תרצ"א לפ"ק
ע"כ, וכ' שם דמוסר זה לכאן נראה דענין הפרזבול למסור חובותיו לבי"ד שייגבו עבורו חובותיו
או לגבות מכתום וברשותם, ומאידך הביא שם שמצא עוד נוסח כתוב בכת"י הגאון הנ"ל וז"ל נוסח
פרזבול של הרב קאמאי אב"ד מ"מ דמיר (שליט"א) זצ"ל בע"ה כמותב תלתא כחד הוינא ואתא
לקדמנא מר... ואמר לנו מוסרי לבעל הרב... והרב... הדיינים שבעיר מיר שכל חוב שיש לי
שאגבנו כל זמן שארצה, ומדאיתעביד דא קדמנא כדתיקון רבנן וכדנהגים מימי הלל הוקן החזקנו
כוחו דגברא הדין בתקנתא דרבנן דלא תשמיט ליה כל חוב ורשו שיש לי אצל כל אדם, ועי' אנו
חותמים ה' אלפים ויש מאות ותשעים ואחת למנין שאנו מונין כאן בעיר מיר ע"כ, ולפי נוסח זה
היה נראה דאין ענין הפרזבול מסירת חובות, כי אם שמודיע לבי"ד שיוכל לגבות את חובותיו, והם
כותבים לו דמדאיתעביד קדמנא וכו' החזקנו כוחו דגברא הדין בתקנתא דרבנן דלא תשמיט ליה,
ובמנחת יהודה שם כ' דצ"ב יסוד נוסח זה ע"ש.

ואמנם נראה דאיכא בזה פלוגתא דרבוותא, עי' רמב"ן גיטין ל"ז א' ד"ה ומי איכא, שפי' מוסרי לבעל
כלומר בכל מקום שהם יהיו כמסורות לידכם, ואמרו בירושלמי ואפי' נתונות ברומי, ועי' ברין
ובריט"א שם דכי אמר מוסרי כמאן דמסר דמי, אולם הרמב"ם בפיה"מ פ"י משביעית מ"ד ביאר
דמוסרי לבעל ר"ל אני מעיד אתכם על כך, וככ"כ בס' כפתור ופרח פ' נ', ובס' שבות יצחק העתיק שטר
פרזבול שנעשה במצרים בשנת ד' אלפים תקפ"ג [מתקופת בנו של הרמב"ם] ותכות בו בזה"ל
אתם בי"ד הנה מסרתי דברי לכם והודעתיה אתכם כי כל חוב שיש לי ביד אחרים לא אשמיטנו בשנת
השמיטה אלא אגבנו כל זמן שארצה וגם אתם תעזרוני בכך בי"ד בהוצאת ממוני מיד בעל חובי ומה
ששמענו מפיו כתבתו להיות לו לראיה עכ"ל.

המשך בעמוד ג'

1. כן הוא בהווה שעדיין אין ידוע לאיזה דיינים ימסור הבעל את הפרזבול.
2. נדפס בספר דעת משפט להגר"י רייסנר שליט"א.
3. ואפי' בשמיטת כספים דאורייתא, מ"מ לענין תקנת פרוזבול דתקנו רבנן, מהני ברירה.
4. עי' ר"ן (על הר"ף) גטין ר"פ כל הגט ד"ה והלכתא. דמאי דאמר' דבדאורייתא אין ברירה
היינו משום דלחומרא אין ברירה אבל לקולא ודאי לא אמרינן דאין ברירה. וע"ע שער המלך
פ"ג מהל' גירושין ה"ד. ועי' יש"ש ב"ק פרק הפרה סי' ל"ב שחלק ע"ד ופירש דבדרבנן יש
ברירה, ולדידיה וודאי דה"נ יש ברירה, אלא דאפי' לדעת הר"ן דרק משם ספק מהני ברירה
בדרבנן, נמי יהני.
5. גבי מלוה את חבריו ל' שנים דאפליגו בגמ' אם משמט או לאו, פי' הרא"ש דבשביעית
דרבנן אמרינן ספק לקולא ואינו משמט, ובב"י ריש סי' ל"ז הק' הא הוי ספק ממוון והוי קולא
לוה וחומרא לזה, ופי' דתחילת הנידון הוא באיסור דלא יגוש, ומשונה בשביעית דרבנן אמרינן
ספיקא לקולא. וה"נ בתקנת פרוזבול דרבנן דיינין סד"ר לקולא, והוי פרוזבול.
6. עי' מש"כ רבינו להלן, סוד"ה מסירה וכו' וגם יש לדון מבחינת זמן המסירה דהם מבוררים
והי"ל כחלות לכשיחברר דמהני.
7. חו"מ סי' ס"ז ס"ק ג'. דמלוה הכותב כתב פרוזבול לבי"ד שלא בפניהם, אין אותו הכתב
מועיל (ול"ד לאמירה בפני בי"ד דהאמירה בלחוד מהני ואי"צ פרוזבול), אלא צריכים הדיינים
לכתוב פרוזבול אחר שנתברר להם שמה שנמסר להם הוא כתב המלוה. (מתוה"ד שם. היינו
אם יעמוד לפני הב"ד ויכתוב דבריו ויועיל כאילו אמרם, אבל מעלתו כתב כן בביתו, ואז בשעת
כתיבה שלא בב"ד לא הועיל, ועכשיו בבוא הכתב לב"ד פשיטא שלא יועיל, אלא שבא להודיע

שי"ה שביעית

רשכבה"ג רבינו מרן שוה"ת זצוק"ל

אם שביעית משמטת חוב של מלגה על לימוד תורה

מי שלמד בישיבת בין הזמנים ונתחייבו הגבאים ליתן מלגה על כל שעה של לימוד,

האם שביעית משמטת חוב זה.

ת. אם הגיע זמן שנתחייב משמט.⁴

מי שיש בידו שובר קניה או שובר זיכוי אם שביעית משמטתו

שובר קניה שמזכה את בעליו בזכות קניה בחנות בסך הנקוב בו, האם נידון כחוב ושביעית משמטתו.

ת. אולי.⁵

רכש חפץ בחנות והחזירו, ונתנו לו שובר זיכוי שיכול לקנות בו בערך של הקניה הראשונה, האם שביעית משמטתו.

ת. אולי.⁵

ובס' תורת זרעים סוף מס' שביעית [עמ' פ"ז] כתב דהרמב"ם ורש"י לשיטתם אולי דהרי שיטת הרמב"ם היא [בפ"ט משמיטה ויובל ה"ט] הדמוסר שטרותיו לבי"ד אינו משמט מדאורייתא, וכדדרשין בספרי ובירושלמי מדכתב ואשר לך את אחיך ולא המוסר שטרותיו לבי"ד, ותקנת הלל אינו כלל מטעם מוסר שטרותיו לבי"ד כשיטת רש"י ותוס', והא דקתני בנוסח הפרוהובל מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים, אין פירושו שהוא מוסר להם החובות שלו כפירוש", אלא כמש"כ הרמב"ם בפיה"מ מוסרני לכם אני מעיד אתכם על כך וכו', ונמצא דאינו אלא תקנה בעלמא דבמה שיכתוב בפרוהובל שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה דלא יא משמט, וכמש"כ בתשו' הר"ן סי' ע"ו לדעת הרמב"ם ששטר הפרוהובל עצמו הוא שמפקיע הממון ולא ישיבת בי"ד, ולפי"ז א"א כלל לפרש דשנויא דרבא דהפקר בי"ד הפקר קאי גם לרבנן דשמיטה בזה"ה הוי דאורייתא, דהרי בהשמטת מלוה איכא תרי דיני דין הפקעת ממון המלוה ע"י אפקעתא דמלכא, וגם דין איסור שלא לתבוע את החוב מהלאו דלא יגוש, והפקר בי"ד לא מהני אלא לענין דין הפקעת הממון וכו', וע"כ דשנויא דרבא לא קאי אלא לרבי דמדאורייתא לא משמטא, ותקינו רבנן דתשמט מטעם הפקר בי"ד, אבל רש"י בגיטין שם דף ל"ב כ' מוסרני לכם שהוא מוסר שטרותיו לבי"ד דאיהו לא תבע ליה לבע"ה אלא הבי"ד והן יורדין לנכסיו ולא קרינא ביה לא יגוש עכ"ל, ולדבריו ביאר שם דשפיר י"ל דשנויא דרבא קאי גם לרבנן דשביעית בזה"ה הוי דאורייתא, וד"ל דתקנת פרוהובל מהני מתרי טעמי, דלענין עצם החוב שלא יא נשמט צריך לטעמא דהפקר בי"ד הפקר, והא דצריך מסירת החובות לבי"ד אינו אלא לענין הלאו דלא יגוש דלא מהני בזה הפקר בי"ד, וע"ז אמרין דמכין שמסר החובות לבי"ד שוב אינו בא בתביעתו מכח עצמו כי אם מכח שליח בי"ד, ומשום כן לא קאי בלא יגוש ע"ש.

3. כפי הנראה כוונת רבינו זצ"ל לצייץ למש"כ שם, דאף לדעת הרמב"ם ענין הפרוהובל שמוסר חובותיו לבי"ד רק שא"צ למסור שטרותיו ואפ"ה מהני, דיעו"ש שם על מש"כ הרמב"ם זהו גופו של פרוהובל מוסרני לכם וכו', וז"ל אין הכוונה שמוסר השטרות, שא"כ מדאורייתא אין משמט כנ"ל הל' ט"ו, אלא שאומר להם שמוסר החובות, ואפ"ה אם השטרות נמצאים במקום חרוק מאד וא"א להביאם כאן ואפ"ה על חוב שבעל פה מהני ע"כ, וכ"כ במשנת הגר"ש [עמ' קמ"ו] וז"ל בנוסח השטר המבואר ברמב"ם ובשו"ע מוסרני לכם וכו', אף שלא מפורש שמוסר החובות, מ"מ ודאי תוכן הענין הוא מסירת החובות ודי בכך, ומה שנהגו לכתוב נוסחאות שונות הוא לשופרא דשטרא עכ"ל, וצוין שם ששמע כן מהגר"ש אלישיב זצ"ל, וכיון דלכו"ה תוכן ענין הפרוהובל שמוסר חובותיו, ממילא י"ל דמאחר שהלשון מתפרש כך, לא אכפת לן שלא כיון לזה ודו"ק.

4. הכוונה שאם הגיע הזמן שקבעו מתחילה ליתן המלגות קודם ראש השנה שביעית משמטתו, וע"י רמב"ם פ"ט משמיטה ויובל הל' י"א דשכר שכיר אינו נשמט, ואם זקפו עליו במלוה נשמט, וע"י בסמ"ע חו"מ סי' ס"ז סקכ"ו דמייית מב"י דדרך השכיר להניח שכר שנה או שנתיים ביד שוכרו ואינו נוגשו לתיתם לו, אלא הם בידו בפקדון או בהלוואה עד אחר שביעית, ובדרך אמונה שם סקנ"ט כ' דלפי דעת הרמב"ם משכורת שהגיע זמן פרעונה או שאין דרך להמתין עד שיאסף הרבה משמט, אבל דעת שאר הראשונים דאין משמט, [הו"ד בדרך אמונה שם סקנ"ז דס"ל דאין שביעית משמטת אלא מלוה, וכדאיתא בספרי שמוט יכול בגזילה ופקדון ת"ל משה [דן], שאין זה מלוה אלא א"כ זקפן במלוה עכ"ל, ובנד"ד אף שאין החוב מכלה מלוה, מ"מ כיון שקבע לו זמן לפרעו חשיב כזקפה במלוה, וכמבואר בחו"מ סי' ס"ז ס"ד בהג"ה, והובא בדרך אמונה שם סקנ"ח ע"ש.

5. לכא"י יש לדון דאין כאן חוב כלל, כי אם השתעבדות מקבל השובר לעשות סחורה עם החנות שהנפיקה את השובר, ואין השובר משמש אלא כשטר ראייה על המעות שהוקדמו לצורך המקח, וכפי הנראה שרבינו זצ"ל נסתפק דאכתי י"ל שנתנת השובר הופכת לחוב עם זכות להשתלם ממנו שעומד למכירה בחנות.

6. העירו מדברי הרמ"א חו"מ סי' רל"ב סכ"ג דכל מקום דהוי מקח טעות וצריך להחזיר לו דמיו ואית ליה זוזי צריך ליתן לו מעות דהוי כבעל חוב [נמוק"י ריש פ' המוכר פירות], ודלא כ"א דיכול ליתן לו קרקע [תשו' מיימוני משפטים סי' י"ג] ע"כ, וע"ע בש"ח חו"מ סי' ס"ו סק"ח, ויש לדון דגם במקום שאין סיבה לבטל את המקח, רק שהמוכר מסכים או שחוקי המדינה מחייבים, ומעיקרא חל המקח וניתנו המעות עבור זה, אפ"ה דשמיטתם שניהם לכתוב זיכוי על אותן מעות, יש כאן הסכמה על זקיפתו כחוב עם זכות להשתלם מהסחורה שבחנות ועיין.

ת. לא מסתבר.¹

בדעת הרמב"ם אם ס"ל דענין הפרוהובל למסור חובותיו לבי"ד או שאינו אלא נטילת רשות לגבותם

מתני' שביעית פ"י מ"ד זה גופו של פרוהובל מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמין למטה או העדים ע"כ, ובפ"ה המשנה להרמב"ם כ' מוסר אני לכם אני מעיד אתכם על כך וכו', ומדבריו נראה שאין ענין הפרוהובל שיהא מוסר חובותיו לבי"ד, ודלא כפירוש"י בגיטין ל"ו א' שפ"י מוסרני לכם את שטרותי שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש ע"כ,² נסתפקתי במי שחושב שהפ"י מוסרני לכם הוא כהרמב"ם, ואינו מכוין למסור שטרותיו רק להעיד אותם על כך האם מהני.

ת. ע"י דרך אמונה פ"ט משמיטה סקצ"ז.³

וע"י בדרך אמונה פ"ט משמיטה ויובל סקצ"ט שם לנוסח הפרוהובל של החו"א זצ"ל והוא קרוב לנוסח הרב דמיר הנ"ל וז"ל מוסרני לכם הרב פלוני והרב פלוני הדיינים היושבים כעת בזכרון מאיר שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה באתי עה"ח יום ה' כ"ח אלול תש"ב פה זכרון מאיר נאם בפ"פ, וקרא לפניכם הנוסח מוסרני לכם הדיינים [בלי להזכיר שמותם] היושבים כו' ואח"כ כתבו לו הדיינים על הכתב שהוא כמותב תלתא דבריו והכרתו חתימת ידו הנ"ל ויפיעו כחו דלא תשמט ליה ויגבה כל חובותיו ע"י פרוהובל זה כתקנת הלל וכו' ובאעה"ה היום לחדש אלול וזכרון מאיר בני ברק נאם נאם נאם עכ"ל, וצ"ע מהו אותו יפוי כח שנראה שכאילו בא מכוחם, אך לכא"ל לא נזכר שיגבה מכוחם ע"י אותו יפוי כח, רק שיפוי כוחו דלא תשמט ליה ויגבה חובותיו ע"י הפרוהובל, וע"י בציון ההלכה שם ס"ק ר"ל וידוע שהפרוהובל שכותבין בירושלים לא הוי ניהא ליה, ובנוסח שם החמירו לדעת הר"י אלברצלוני דבעינן שיהיה קרקע גם למלוה וכשאין לו מוכין לו וזה כדי שיוכה אגבן לשטרותיו, ולנוסח זה פשוט דענין הפרוהובל שמוסר חובותיו לבי"ד.

ולכא"י מה שדן השואל אם יכול לכתוב פרוהובל בשני בתי דינים תלי בהנ"ל, דאם ענין הפרוהובל הוא נטילת רשות מן הדיינים, יכול ליטול רשות מב"ד אחד ולחזור וליטול מב"ד אחר, ובנוסח המצוי שמוסר לדיינים חשובים ע"י עדים וחזור ומוסר גם להם יכול לכתוב וכן מוסרני לכם, אבל אם ענין הפרוהובל הוא מסירת חובותיו לבי"ד, י"ל דכיון שמסר לבי"ד הראשון מה שידן שחזור וימסור לבי"ד אחר, ולכא"י יכול למסור רק חובות שנתחדשו מאז שמסר תחילה לבי"ד הראשון, ואמנם יעויין בשבות יצחק שם בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דיש לכתוב בלשון תנאי דאם לא הועילה המסירה הראשונה מוסר להם ע"ש.

וע"י שו"ע חו"מ סי' ס"ז ס"ח וז"ל זהו גופו של פרוהובל מוסרני לכם פלוני וכו', וכ' ע"ז הרמ"א דה"ה שיוכל למסור כבי"ד חובותיו שבעל פה ע"כ, ובסמ"ע שם סקל"ט ביאר דלשון מוסרני לכם אין הכוונה שמוסר השטרות שהרי א"צ למוסרם, רק ר"ל מוסרני דברים הללו לכם הבי"ד, ולזה כ' דלא ה"י צריך רמ"א לכתוב דה"ה מצוה על פה, דמהיכי תיתי לחלק ע"ש, אולם יעויין בתומים שם סקכ"ב שם דטובא קמ"ל לאפוקי מדעת רש"י דלא מהני כי אם במלוה בשטר, ע"ש שכן העלה שם בדעתו, וע"י בפני הדין גיטין ל"ו א' שם דמשמעות לשון רש"י שם שם מוסרני לכם את שטרותי שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש, משמע דלא מהני פרוהובל כי אם במלוה בשטר, אכן יעויין בערוך לנר מכות ג' ב' דנראה מדבריו דאף לפירוש"י מהני פרוהובל במלוה על פה ע"ש, [וע"י בבאור הגר"א שצ"ע על דברי הרמ"א להר"ן גיטין [נ"ט א' בדפי הרי"ף] שם כ' דכי תימא למה הוצרכו חכמים לתקן פרוהובל הא יכול למסור שטרותיו בבי"ד, וז"ל דמהני לחוב שבעל פה ע"כ, וכ"כ בחי' הריטב"א מכות ג' ב' ע"ש], ולכא"י נראה דאם ענין הפרוהובל נטילת רשות מהבי"ד פשיטא דאין חילוק, אבל אם ענינו מסירת חובותיו לבי"ד, לזה יש מקום לחלק דשמא לא מהני זה כי אם במלוה בשטר, ומיהו בדעת הסמ"ע מבואר דאף שפי' שם סקכ"ב דאומר בע"פ שהוא מוסר בידם החובות, אפ"ה פשוט לו דה"ה דשי"ק זה במלוה ע"פ ועיין.

עוד יעויין בדרך אמונה שם דפרוהובל שעשה פעם אחת מועיל לחובות אלו על כל שמיטות הבאות, ובציון ההלכה ס"ק רל"ח צ"ע ע"ז ל"ס' שמיטת כספים כהלכתה ע' ס"ב, וע"ש דיש מי שפקפק ע"ז עכ"ד, ולכא"י יש לדון דאם ענין הפרוהובל שמוסר חובותיו לבי"ד ומקבל יפוי כח מן הבי"ד לגבות החובות בשליחותם, י"ל דכיון שעשה פרוהובל פעם אחת שוב א"צ לעשות על אותן חובות פרוהובל אחר בשמיטות הבאות, ברם אם נימא דענין הפרוהובל הוא נטילת רשות מן הבי"ד, יתכן דאף שנטל רשות בשמיטה זו אינו מועיל לשמיטה אחרת ויש לדחות, ועיין עוד בזה בתשובה הבאה ובהערה שם.

2. הנה בגמ' גיטין דף ל"ו ב' פריך מי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית והתקין הלל דלא תשמט, אמר אביי כשיעית בומן הזה ורבי היא וכו', ותו פריך ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינו רבנן דתשמט, אמר אביי שם ואל תעשה הוא, רבא אמר הפקר בי"ד הפקר, ופירוש"י דשנויא דרבא קאי ג"כ אמאי דפריך מעיקרא דמי איכא מידי דמדאורייתא משמטא וכו', דגם לרבנן דשמיטה בומן הזה דאורייתא, י"ל דמועיל פרוהובל משום דהפקר בי"ד הפקר, וכן הוא ג"כ דעת הראב"ד בפ"ט מהל' שמיטה הל' ט"ו, אולם הרמב"ם שם כתב דאין הפרוהובל מועיל אלא בשמיטת כספים בומן הזה שהיא מדברי סופרים, אבל שמיטה של תורה אין הפרוהובל מועיל בה עכ"ד, וע"י בכס"מ שם דהרמב"ם מפרש כפ' התוס' שם דשנויא דרבא לא קאי אלא על מה דפריך לבסוף, ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא ותקינו רבנן דתשמט, והיינו אליבא דרבי דשביעית בומן הזה מדרבנן ע"ש.

דבר שביעית

רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א

והנה מציעו דמחילה מהניא גם בזכויות בעלמא¹² [ועי' מחנה אפרים שכירות ט' שדן דתיהני מחילה בשכירות וכיב"ז] ועוד מצאנו דמחילה מהניא בעל כרחו דהלה, [ובמחנה

אפרים הל' זכיה מהפקר סימן י"א דן בזה אך באבני מלואים סימן צ"ג מייית מדברי ר"ן בכתובות דמהניא].

והנה יש לומר דקביעות זמן חשיבא כנותן זכות ללווה להחזיק המלוה דהיינו שלא לפרוע למלוה עד מישלם הזמן.

ואי נמא דזו זכות גרידא [ולא שאין חיוב מעיקרא רק לזמן זה] א"כ לכאורה יוכל להנ"ל הלווה למחול זכות זו, וא"כ מאי קשיא ליה לבעל התרומות היאך יוכל לפרוע תוך זמנו ומשום שזנא מתנות יחיה ימחול הלווה למלוה זכות החזקת החוב עד לזמן הנקבע, וכי תימא דמלוה לא יחפון בזה הרי מהניא מחילה בעל כרחו וכנ"ל. וכיון שכן דנמחלה הזכות ועל ידי כך יש לו למלוה זכות כעת לתובעו א"כ לא הוי מתנה אם יפרענו הלווה ולא שייך שזנא מתנות יחיה. ועי'.

מיהו עצם דבר זה שיוכל הלווה למחול זכות החזקת החוב למלוה הרי איפכא מציעו דמלוה יכול להרויח זמן ללווה ולכאורה הוא מדין מחילה וא"כ יהני להנ"ל גם בעל כרחו. וא"כ היכי נזיל בהא, המלוה ימחול ללווה בעל כרחו, והלווה ימחול למלוה בעל כרחו, הרי דבר זה לא שייך, דלכאורה אם המלוה מוחל וזכותו ממילא הו"ל דלווה ומה איפוא ימחול הלווה. ודו"ק היטב.

מיהו אולי יתכן דדין הרוחת זמן אינה מדין מחילה וכנ"ל אלא מדין השאלה שמשאיל המלוה המלוה ללווה לזמן [ולא בעי בזה קנין]¹³, וא"כ לא תיהני בעל כרחו דלווה [ורק איפכא הלווה יוכל למחול למלוה זכותו זו בעל כרחו דמלוה וכנ"ל]¹⁴, ולפי"ז עדיפא הרוחת זמן ממחילה גמורה של החוב דהיא אינה אלא ברצון הלווה ומשא"כ מחילה גמורה מהניא בעל כרחו וכנ"ל.

ואתי שפיר לפי"ז מה שמקשים מאי טעמא תיקן הלל פרוזבול הרי יוכל המלוה להרויח זמן מה בסוף השנה עד זמן מה אחר תחילת שנה הבאה. ודו"ק. ויש לעיין בסוגיא דקידושין ו' ב' ודו"ק. ובמק"א כתבתי¹⁵. מיהו אי מהני מחילת תביעת חפץ [וכ' במק"א] ודאי דהוה מהני [ויש לדון לענין הלוואה שלא ניתנה ליפרע]. אך בנידון דידן דבעה"ת יש לדון לענין שזנא מתנות יחיה. ■

אלא מחמת ספק¹⁶ נמי מהני [וכעין דברי הרא"ש פרק קמא דמכות¹⁷], ובלאו הכי שמיטת כספים הוה האידנא מדרבנן, ועל כן שפיר מציעו למימר 'שיבחר בעלי' [ומיהו גם בלאו הכי יש לומר דמהני¹⁸. ואכ"מ].

אולי לשון 'שאגבנו' בה לא שייך שהרי זכות הגבי' לבעל, וא"כ בעי למיכתב [באופן דזכות דידה] 'שאגבנו או שגבנו מי שיש לו זכות לגבות' ועי'.

יש לעיין בתשו' חתם סופר שבפתחי תשובה¹⁹. ול"ע. [ולכאורה גם בלא הכרה שפיר דמי כדן ה' לי פרוזבול ואבד²⁰, ולא חיישינן דנאבד כתבו ובא אחר לב"ד [ודו"ק מה' גטין בזה ול"ע]. אלא דיש בזה נפ"מ אם יבוא בן ביתו או יורשו לתבוע דלא ליסמוך עלי²¹ [ואין הכי נמי בדלא ידעו יכתבו דלא ידעו] ויש לעיין מדין טוענין בזה בשו"ע סוף סימן ס"ז ול"ע בזה.

במקו"א כתב רבינו.

מסירה לדיינים שעדיין אינם יושבים בדין וגם אינם מסוימים, וכשיבוא כתב המסירה לידם ישבו בדין, ויהיו אז מסוימים לכאורה מהני. ענין ברירה לכאורה מהני בפרזבול דאינו אלא מדרבנן, [ומיהו מסירת שטרות הוה מן התורה. ויש לדון בשביעית בזמן הזה מדרבנן, וגדרי עיקרו דאורייתא בזה], ואף אי נמא כשי' דטעמא דבדרבנן יש ברירה הוא משום ספק. ויל"ע. וגם יש לדון מבחינת זמן המסירה דהם מבוררים והו"ל כחלות לכשיתרברר דמהני²². כ' בל"ע בפוסקים.

הרוחת זמן במלוה

הקשה בעל התרומות שער ל' חלק ב' מאי טעמא יכול הלווה לפרוע תוך זמנו בעל כרחו דמלוה כשאין חשש להפסד יאמר המלוה כיון שהזמן הוא לטובתך לא בעינא ממך מתנה דשזנא מתנות יחיה.

והנה אין כאן קו' דנימא דמשום הכי נתכוין מלכתחילה שלא יהא זכות הלווה לפרוע בתוך זמנו [דתנאי על זה מהני, והיינו דינא דאי הוה קביעות זמן לטובת המלוה דלא היה יכול הלווה לפרוע בתוך זמנו, וכמו שכתב הבעל התרומות קודם לכן שם²³], דאין נראה דבר זה, אלא דינא קאמר בעל התרומות דאי אפשר להכריח המלוה לקבל הפרעון מחמת טענה זו דשזנא מתנות יחיה. ולכאורה דבר זה חידוש.

לנו רצונו וחפצו לעשות פרוזבול, על כן אי אפשר מבלי שנכתוב אנחנו פרוזבול, ויהיה הפרזבול ההוא מפיקע איסור שביעית, ואין לנו לכותבו אלא מזמן שנכתב כתבו בעירו, כי פרוזבול המאוחר פסול. וזה נוסחו, כמותב תלתא כחדא הוינא, ואתא קדמנא מכתב הנודע לנו ב"ד חתומי מטה, וניכר לנו היטב שהוא כתיבת וחתומת ידי החתום מטה, וזה היה נוסח הכתב ההוא, מוסרני לכם פלוני ופלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני וכי'.

8. גטין ל"ז ב', ובשר"ע ס"ז סעי' ל"ג, משום דלא שביק התירא ואכיל איסורא.
9. כל היכא שכתבו פרוזבול בלא הכרה שהוה כתי' המלוה, ומ"מ שפיר רשאים לכתוב פרוזבול, אלא שהדיינים יכתבו שלא נתברר להם מי כתבו, ולא יוכל לגבות ע"י אלא המלוה עצמו.
10. ע"י קצוה"ח ס"ז ס"א ס"ק ג'.

11. אם לא הגיע זמנו ומצוי לעיניי מיד חלף המטבעות וגזירת התשחורת, ומפני זה רוצה להקדים פירעון מעותיו להציל עצמו מאותו קלקול ולהכניס בו חבירו, הא ודאי כפריעת מדבר דמאי, ואין לו לפרעו קודם זמנו לקלקלתו של מלווה.

12. ול"ד בחוב ממון.
13. ובהסכמת הלווה יכול להאריך לו הזמן בלא קנין.
14. ותיקשי כנ"ל דימחול הלווה למלוה, ולא הוי בכלל שזנא מתנות יחיה.

15. ע"י ח"י עמ"ס קידושין ס"ד אות ד'. והנה ארוח זמן לאחר ההלוואה אין כאן אלא ענין מחילה והפקעת חיוב התשלומין לזמן דארווח. אבל לא שמענו לכ' ענין השאלה והשכרה בזה, דהיינו שהמלוה ישכיר המלוה ללווה לשימוש לעוד זמן. והנה אי נמא דבכל זאת איתא להאי מילתא דהשאלה או השכרה דמלוה לאחר ההלוואה [ואו ל"ה מועיל ארוח ליה זימנא בעל כרחו דלווה [אף אי נמא דמחילה מהניא בעל כרחו, וכ' במק"א] דאי אפשר להקנות קנין שאלה זולת כנגד רצונו]. ואין צריך בזה למעשה קנין דהלוואה ברשות לווה הויא, [הוספה. ע"י סמ"ע ע"ג ו' ובש"ך וקצה"ח שם, וסמ"ע לכ' ענין אחר הוא]. וא"כ היה מקום לדון דמהני ארוח ליה זימנא מבלי סברא

וענין דמקדש בהנאה שמהנה אותה בארוח ליה זימנא אלא מבחינת עצם הענין דחשוב ממון ותליא בהסברים מ"ט לא מהני מקדש במלוה, וברור הוא דלסברא [לו"ד קמאי] דלא מהני משום דאין המחילה פעולה חיובית רק סילוק מהזכות הנה בנ"ד שיש כאן השאלה דהוא פעולת הקנאה בחוב ודאי דהוה לפי זה קידושין. ואילו הוה מהני ארוח ליה זימנא רק באופן זה ולא באופן דמחילה [ויל"ע בגדרי מחילת זכות תביעה, וגם בחפצים בעין ונוגע לסוגיא דמנה אין כאן משכונ אין כן] א"כ אי אפשר יהיה להרויח זמן נגד רצון הלווה ולא דמי למחילת כל החוב. וזה לכ' מאוד אין נראה. אך אם בכל זאת נימא כן א"כ אתי שפיר קושיית העולם מ"ט הוצרך הילל לתקן פרוזבול, לימא מלוה לפני סוף שביעית שמרויח עד לזמן מה אחר סוף שביעית את ההלוואה וליהוי כמלוה את חברו ל"י שנים דאיכא לישנא בגמ' מכות ג' ב' דאין שביעית משמטתו דלא קרינא ביה לא יגוש. וכי תימא דלווה לא ירצה ומחילה מהני בע"כ וכנ"ל, הנה להאמור, את"ל כהנ"ל (ד"ה ואילו), הרוחת זמן שאני. אך כאמור אין דבר זה נראה. ועי' בעל התרומות ל' ב' שהקשה מ"ט יכול לוה לפרוע תוך זמן המלוה למלוה כשאין הפסד למלוה, לימא מלוה דלא בעי משום שזנא מתנות יחיה. והנה אין כאן קושיא דנימא דמשום הכי נתכוין מלכתחילה דלא יהיה זכות הלווה לפרוע בתוך זמנו [דתנאי על זה מהני, והיינו דינא אי הוי קביעות הזמן לטובת המלוה דלא היה יכול הלווה לפרוע בתוך זמנו, וכמו שכתב הבעה"ת קודם לכן שם], דאין נראה דבר זה, אלא דינא קאמר בעה"ת דאי אפשר להכריח המלוה לקבל הפרעון מחמת טענה זו דשזנא מתנות יחיה. ולכ' ד"ז חידוש. והנה אי נמא דכל הרוחת זמן תוכנה הוא השאלת חוב ללווה, א"כ נמא לאידך גיסא דיוכל הלווה למחול על זכות זו [וכמו שדן המחנה אפרים דיהא אפשר למחול זכות השכרה בבית, עי' בד' שכירות סי' ט']. וא"כ יהני בעל כרחו נמי וככל מחילה, וממילא יחדר זכות הגביה כעת למלוה ושוב ל"ה כעת בבחינת שזנא מתנות יחיה. וע"כ כהנ"ל דיש כוח למלוה למחול זכות לגבות החוב לזמן וככל גדר המחילה וכשימחול זאת לא שייך לאידך גיסא דלווה ימחול כנגדו הזכות הניתנת לו ע"י מחילת המלוה. וברור. ואי"צ לפנים. וי"ל בכל ענין זה. ולע"ה.

משנת שביעית

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

משנה ד'

זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים.

הנה רש"י במכות דף ג' ע"ב כ' דמוסר שטרותיו

לב"ד הוא פרוזבול שהתקין הלל, והתוס' והראשונים חלקו על רש"י דהוי תרי דיני חדא דין דמוסר שטרותיו ומהני גם בדאורייתא, ועוד דין דפרוזבול דהוי משום דשביעית בזה"ז דרבנן, וברמב"ם פ"ט משמיטה הט"ו הביא דין דמסירת שטרות לב"ד ולמד לה מקרא דאשר יהיה לך את אחיך וזה ב"ד תובעין אותו, ומבואר דמהני בדאורייתא, ובהל"ט ט"ו כ' דפרוזבול מהני רק בזה"ז שהוא מד"ס אבל שמיטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה.

והנה רש"י בגיטין דף ל"ז ע"א כ' על הא דמבואר בגמ' דמהני מוסר שטרותיו לב"ד משום דתפסי לה בי דינא וכ' רש"י והפקרן הפקר וגבי מלוה לא קרינן ביה לא יגוש, וצ"ע כיון דלא קרינן ביה לא יגוש, ל"ל דהפקרן הפקר, וביארו האחרונים (עיין בתורת זרעים כאן, ובחידושי הרי"מ בפ' השולח) דאיכא ב' נידונים א' לגבי החוב וב' לגבי איסור נגישה, דהא דב"ד תובעין ליכא איסור נגישה, אבל הרי פקע החוב, וע"ז צ"ל דהפקר ב"ד הפקר ואיכא חוב, אבל הדין הפקר ב"ד מהני רק לגבי החוב אבל לא לגבי איסור נגישה, [והיינו בין אם יש כח ביד ב"ד שלא יפקע החוב או אפי' אם עושים חוב חדש, אבל עכ"פ הרי איהו גובה משום החוב הקודם, ולכן צריך שימסור לב"ד].

ולפ"ז ס"ל לרש"י דבכל פרוזבול אע"ג דאיכא מסירה לב"ד אבל החוב פקע, ולכן צ"ל דשביעית בזה"ז דרבנן, וברש"י שם בגיטין כתב דרבא דתירץ דהפקר ב"ד הפקר הוי תירוצא דלכן מהני פרוזבול, והיינו דהפקר ב"ד מהני על החוב, ולגבי איסור נגישה מהני דהוי כמוסר שטרותיו לב"ד.

אבל הרמב"ם ס"ל כדמשמע מלשונו בפיהמ"ש דהא דאומר מוסר אני אין הכוונה מסירת החוב, אלא הכוונה דמוסר מודעא דיכול לגבות החוב מתי שירצה, ולכן מהני רק מדרבנן, ול"ה כלל כמו מסירת שטרות, וע"ז בס' תורת זרעים שם מש"כ בהאי ענינא ובחידושי רבי נחום שם בגיטין, [ובעיקר דברי רש"י דכ' דמוסר שטרותיו מדין הפקר ב"ד יש לבאר עוד דכוונתו דמאיה דין יש לב"ד כח לגבות שטרו וע"ז כ' מדינא דהפקר ב"ד הפקר, ועמש"כ בזה בחוברת פאר השביעית, בני הרב צבי יהודה שיחי].

ובשיעורי הגרי"ד עמ"ס פאה (פ"ח מ"ו) הביא בשם מרן הגרי"ד דלמד מדברי הרמב"ם פ"ט משמיטה הט"ו דיסוד דין פרוזבול דנעשה כמעשה ב"ד, והוסיף שם לבאר בשני הנוסחאות של פרוזבול אם אומרים שכל חוב שיש לי, או כל חוב שיש לי, דתליא בזה דאם הוי דין מסירת חובות לב"ד צ"ל מסירה על עצם החוב, ולכן צ"ל כל חוב שיש לי, אבל הרמב"ם גריס שכל חוב שיש לי דל"ה מסירת החובות, אלא מוסר דברים לב"ד שיוכל לגבותם וב"ד נותנים לו מעשה ב"ד שיוכל לגבותם ולכן אמרין שכל חוב שיש לי יעו"ש בדבריו.

הוספה (לפ"י מ"א-מ"ב)

שמיטת כספים בספק בין השמשות

הנה לשון הרמב"ם (פ"ט משמיטה ה"ד), אין שביעית משמטת אלא בסופה וכו' לפיכך הלוח את חבירו בשביעית עצמה גובה חובו כל השנה, וכשתשקע חמה בלילי ר"ה של מוצאי שביעית אבד החוב עכ"ל, ובמנח"מ מצוה תע"ז (ס"ק י"ד) כ' דלאחר שקעה"ח כשהוא ביה"ש אבד החוב מספק, דשמא לילה, אבל אם הוי יום לא נשמט, ודן לשיטת הרמב"ם דמהני תפיסה בספק, ה"נ יהי תפיסה דהוי רק ספק שנשמט בביה"ש, [והוסיף דאם הלוח ביה"ש ישמט בתחילת הלילה, ולכא"ו י"ל דכבר ישמט ברגע הבא, דהרי בכל ביה"ש איכא ספק דמקצתו יום ומקצתו לילה, וכמבואר בספ"ק דזבים, ובפרק במה מדליקין דף ל"ד ע"ב, אלא דבזה י"ל דהוי ס"ס דשמא שניהם יום שניהם לילה, ועי' חידושי הגרע"א יו"ד סימן ט"ז, לגבי שחיטת אוא"ב, וכן לגבי נדרה בביה"ש והפר לה בביה"ש, אלא דתליא אם מוציאין ממון בס"ס, ויש לדון בכ"ז].

והעיר דא"כ לצד דביה"ש יום, וא"כ השמיטה חלה רק בסוף ביה"ש, הא לא קרינן ביה לא יגוש, כיון דבתחילת ביה"ש כבר אסור לנגוש מספק, אך י"ל דכיון דכ"ז משום הדין שמיטה לא אכפ"ל בזה, [וכדמוכח לשיטת הרא"ש דכל שנת השמיטה אסור לתבוע, והשמיטה חלה בסופה, ולא אמרין דלא הוי בר נגישה, כיון דכ"ז משום הדין שמיטה], אמנם לכא"ו היה נראה לדיק מדברי הרמב"ם שם וכשתשקע החמה בלילי ר"ה אבד

החוב, די"ל דבשקיעת החמה הוי השמיטה בתורת ודאי, והביאור י"ל ע"פ המבואר בדברי הגר"א בירושלמי ריש ברכות דספק דביה"ש אינו יכול להתברר ע"י אליהו, וע"כ דרך נמסר למשה בסיני דביה"ש יש לו דין ספק, וכן מבואר

בדברי המהר"ל בס' גור אריה בשבת דף ל"ד, ונתבאר בזה בארוכה בפ"ב דזבים משנה ו', והביאור דביה"ש ל"ה יום גמור כיון שכבר שקעה חמה, ול"ה לילה גמור כיון דלא יצאו הכוכבים, ונאמר דיש בו דין ספק אם הוא יום או לילה, ולפ"ז היה אפשר לדון דבשמיטה כיון דכתיב מקץ שנת השבע, א"כ לא תליא בדין ביה"ש אם הוא יום או לילה, אלא כיון דכבר שקעה החמה, וכבר נגמר הימים הגמורים של שנת השמיטה, חשיב כבר מקץ שנת השבע, וא"כ משתשקע החמה כבר חלה ההשמיטה בתורת ודאי, ונמצא דאע"ג דאכתי הוי ספק דין יום, (ואסור בשביתת קרקע), אבל כבר חל דין שמיטת כספים, אמנם הדברים מחודשים, ובפשוטו בביה"ש הוי רק ספק שמיטת כספים, [וכן מוכח בערכין כ"ח ע"ב דאמרין דשמיטת כספים בסוף שביעית חל בהדי חזרת קרקעות דתחילת יובל, מוכח דחל בזמן שחל היובל, וע"כ דהיינו בסוף ביה"ש, אלא דלצד דביה"ש לילה א"כ שפיר חל בב"א, וע"ז בזה].

ובס' דרך אמונה הל' שמיטה מהדורת שיח אמונה, פ"ט מס' 92 הובא מכתב ממרן הגר"ח ק"ק זצ"ל דבקיבל המלוה תוספת ר"ה חל הדין שמיטה מזמן שמקבל תוספת ר"ה, ויש לדון דלכא"ו כל דין תוספת הוא על קדושת יו"ט, אבל מהכ"ח שיחול דין תוספת על דין השמיטה דלא תליא כלל בדיו יו"ט, ועוד יש לדון דדין שמיטה תליא בהא דנגמרה שנת השביעית, וע"ז תוספת לא נגמר כל השנה השביעית, [אמנם מהא דמב' ביו"ד ס' קצ"ו דמהני תוספת לגבי דין הפסק טהרה, משמע דע"ז תוספת נגמר היום הקודם, וא"כ חשיב נגמר שנת השבע],

ויש לדון דתליא אם הוי תוספת לאיסור מלאכה, או תוספת ע"י ברכו וקבלת הקהל וכמבואר בדגמ"ר ובשו"ע הגר"ז דהוי ב' מיני תוספת, [ולכא"ו גם אם תוספת משמט אבל במלוה אחר התוספת, (או בגוונא דהיתרא באופן דשוחט את הפרה וחילקה לאחר תוספת), לכא"ו ודאי דיהא שוב השמטה בשקעה"ח ובצאה"כ, וצ"ת בכ"ז].

שמיטת כספים בקידשו ב"ד את החודש למפרע

הנה בהא דתנן דאם היה אלול מעובר משמט, יש לדון לשיטת הרמב"ם פ"ג מהל' קדה"ח הט"ו דאפשר לקדש החודש למפרע, [ויעו"ש בהל' י"ח דבניסן ותשרי אם באו עדים קודם חצי החודש מקבלין עדותן ואין מאיימין עליהן כלל], וברשב"א ר"ה תמה ע"ד הרמב"ם ממתני' דרפ"ג, ועי' קונטרס חידושי מרן רי"ז הלוי הל' קדה"ח עמ' 12 מש"כ בזה, ועי' בס' שלום יהודה מועד ס' נ"ט מש"כ מקור נפלא לדברי הרמב"ם מפסחים ו' ע"ב, ויש לעיין היכא דהיה אלול מעובר, ונשמט החוב, ושוב קידשו ב"ד החודש ונמצא דהחוב נעשה בתשרי האם כה"ג פקע הדין שמיטת כספים למפרע,

והנה במנח"מ מצוה ד' סק"ד הק' דא"כ בקידשו ב"ד החודש אחר יוה"כ, האם נתברר דלא עשו יוה"כ ואכלו שלא כדין ביוה"כ, וביאר המנח"ח שם דכיון דהתורה הקדושה מסרה המועדים לב"ד, וכתיב אתם אפילו מוטעים, א"כ מה שעשו כדין עשו, וד"ז מובן יותר אם נימא דבכל קידוש של החודש איכא קידוש גם על המועדים, [ועי' בחידושי ר' שמואל סנהדרין סי' י' בהגהה], אמנם רבותינו ביארו באו"א ד"ל דכל הדין דמקדשין החודש למפרע כ"ז לגבי מכאן ולהבא, דמונין לפי הקידוש, אבל לגבי מה דנהגו אתמול לא נתברר דהוי שלא כדין, אלא לדינים דקודם דנין כפי מנין הקודם, ולגבי הדינים דמכאן ולהבא דנין כמנין של עכשיו,

וא"כ נמצא דבשעתו כבר חל הדין שמיטת כספים ולא פקע, ואע"ג דבדינים של עכשיו דנין דההלואה היתה בתשרי, אבל כבר חל הדין שמיטה ופקע החוב, כן נראה לכאורה. ■

דבר בעתו מה טוב

בשמחה רבה הננו להודיע כי בשיעור הקבוע הנמסר ע"י הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א בבית המדרש "נחלת משה" מתחילים כעת פרק י' דשביעית

עניני שמיטת כספים ופרוזבול.

השיעור נמסר במוצש"ק בשעה 10.00 בדיוק

בברכת התורה

עיוני שביעית

הגאון הגדול ר' דניאל וולפסון שליט"א

פ"י מ"ד

זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני
הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל
זמן שארצה.

מחלו' מרדכי והראשונים בביאור הירושלמי האם מועיל מסירת פרוזבול שלא בפני הדיינים

א. בירושלמי איתא רבי חזקיה בשם רבי ירמיה ואפי' נתונין ברומי ופי' המרדכי גיטין פ"ד ס' רמ"ז
דאדיינים קאי דאומר בפני עדים שמוסר שטרותיו לבי"ד שבמקום פלוני שלא בפניהם, ואפי'
הדיינים נמצאים ברומי, וכן העתיק להלכה הרמ"א חו"מ ס' ס"ז ס"כ דאין חילוק אם המלוה בעיר
הדיינים או לא כי יכול לומר אפי' שלא בפניהם הנני מוסר שטרותי לבי"ד פלוני שבעיר פלונית,
ובביאור הגר"א שם כתב דמקור הדברים מדברי הירושלמי הנ"ל וכפירוש המרדכי, ובשושנים
לדוד דקדק כן אף מלשון מתני' דתניא הדיינים שבמקום פלוני, דהיינו שאומר בפני עדים שלא
בפני הדיינים שמוסר לדיינים שבמקום פלוני, ויש מהמפרשים שפקפקו בזה לענין פירושא
דמתני' ועיין במהר"י קורקוס שהאריך בדיון זה.

ואמנם עיון ברמב"ן ריטב"א ור"ן גיטין ל"ו א' וכפתור ופרח פרק מ"ט דפירשו דברי הירושלמי
באופ"א, דקאי על השטרות דהשטרות בכל מקום שהם יהיו כמסורים לידכם ואפי' השטרות
נתונים ברומי, ויל"ע אי משום דפליגי לדינא ע"ד המרדכי, ולפי"ז חידוש הוא שפסק הרמ"א
בפשיטות כדברי המרדכי [ואולי הוא משום סתימת דברי הר"מ למסקנת המהריק"ן], או דלמא
דלא פליגי לדינא אלא לפירושא דדברי הירושלמי ומשום שלשון נתונים ברומי משמע טפי דקאי
השטרות ולא אדיינים דאין נופל עליהם כ"כ לשון נתונים, ועיין בתומים ס"י ס"ז סקכ"א דנראה
שנסתפק קצת אף לדינא האם מועיל כשמוסר שלא בפני הדיינים ויל"ע עוד בשו"ת חת"ס חו"מ
ק"ג הובא בפ"ת דמשמע לכאן"ן גס שלא סמך כ"כ למעשה ע"ד המרדכי שברמ"א, ויתכן
שמסתפק כספק הנ"ל לדעת הרמב"ן ודעימ' האם מסכימים לדינא כדברי המרדכי.

ואמנם נראה לדון לפי שיטת הר"מ דאף את"ל שדעת הירושלמי ננקוט אף לדינא שלא כפי'
המרדכי, מ"מ י"ל דלדין להלכה דנקטין בדעת הבבלי מהני אף כשמוסר שלא בפני הדיינים
וכפירוש השושנים לדוד במתני' וכדמסיק מהריק"ן שכו"ה פשוט מסבירא, אלא שנראה להוסיף
כנ"ל דאף אם ננקוט שדעת הירושלמי אי"ז פשוט מסבירא, מ"מ שפיר קאמר מהריק"ן לפי
פסקי הר"מ כהבבלי ומטעם שיתבאר לפנינו בס"ד.

בירור שיטת הרמב"ם בגדר פרוזבול ובגדר מסירת דברים בת"ח

ב. ונקדים בזה את אשר ביארנו במקו"א בדברי הר"מ פ"ט משמיטה הכ"ז שכתב בזה"ל ת"ח
שהלו זה את זה ומסר דבריו לתלמידים ואמר מוסר אני לכם שכל חוב שיש לי שאגבנו כל
זמן שארצה אינו צריך לכתוב פרוזבול. מפני שהן יודעים שהשמיטה כספים בומן הזה מדבריהם
ובדברים בלבד היא נדחית. ומבואר מדברי הרמב"ם דהא דרבנן דבי רב אשי (גיטין ל"ז.) הוו
מסרי מייליהו להדדי, וכן רבי יוחנן דהוי מסר מיילי לר' חייא בר אבא, אין זה משום דמדברנן
חשיב כמוסר שטרותיו לבי"ד, אלא דין אחר, דמאחר ששמיטת כספים בזה"ז מדבריהם, בדברים
בלבד היא נדחית, וכך הוא גדר תק"ח דכל עיקר דין שמיטה אינו אלא במקום שלא מסר בדברים
שלא תשמיט אבל אם מסר בדברים שלא תשמיט אינה משמטת, ולא משום לתא דמסירת
שטרותיו לבי"ד הוא כלל.

ועי' עוד בדברי הרמב"ם פ"ט ה"ז שכתב אין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר
כבי"ד של רב אמי ורב אסי שהם ראויים להפקיע ממון בנ"א אבל שאר בתי דינין אין כותבין,
ונראה דס"ל דאף להבנת עמי הארץ דאינם יודעים שהשמיטה כספים בזה"ז מדבריהם ואינם
יודעים מהאי טעמא שבדברים בלבד היא נדחית, מ"מ אף לפי מחשבתם אין תקנת פרוזבול
משום מסירת דבריו לבי"ד דא"כ לא היה צריך בזה"ז חשבו הראויים להפקיע ממון בנ"א,
אלא דלהבנתם הוי מתורת הפקר ב"ד הפקר ולכן הוא בדווקא בב"ד הראויים להפקיע ממון,
והרמב"ם מפרש דשמואל (גיטין ל"ז.) ורבנן דבי רב אשי לא פליגי אהדדי, דלהבנת עמי הארץ
אנו צריכים להפקעת ב"ד חשוב ואילו להבנת ת"ח הוא משום דלקושטא שמיטת כספים בזה"ז
בדברים בלבד היא נדחית, ונמצא דבין להבנת ע"ה ובין להבנת ת"ח אין זה שייך כלל ללתא
דמוסר שטרותיו לבי"ד.

וזהו שלא כדעת רש"י מכות ג': דתקנת פרוזבול ודין מסירת שטרותיו לבי"ד הוי חד דינא, וכבר
חלקו התוס' במכות שם על דברי רש"י, ואמנם גם לדברי רש"י ביאור התוס' בגיטין ל"ז. (ד"ה מי)
דע"כ סבירא לי' דאף מסירת שטרותיו לבי"ד אינו דאורייתא אלא משום הפקר ב"ד הפקר, ומ"מ
עדיין יש חילוק, דלדעת רש"י עשו בזה גדר מסוים דנתנו לוה דין דמסירת שטרותיו לבי"ד חשיב
דאין זה חוב שנאמר בו דין שמיטה ובכוחם לעשות כן משום הפקר ב"ד הפקר, ואילו לדעת
הרמב"ם ולתוס' במכות אי"ז כלל מדין מסירת שטרותיו לבי"ד, והוא שלא כדעת הר"ן בגיטין
ל"ז ועוד ראשונים דתקנת פרוזבול הוי הרחבת דין מסירת שטרותיו לבי"ד, ועוד עי' בתוס' גיטין
ל"ז. (ד"ה מי) דהבינו ג"כ דבכל פרוזבול איכא ב' משום מסירת שטרותיו לבי"ד והטעם דלא
תיקן הלל אלא בשמיטה דרבנן הוא מטעם אחר משום שלא היה להלל לעשות מצדקי לעקור
מצות שביעית עי"ש, ועכ"פ דעת הרמב"ם מבואר להדיא כמו שכתבנו דדינא דמסירת שטרותיו
לבי"ד ודין פרוזבול תרי עניינים נפרדים ניהו, ומסירת שטרותיו לבי"ד הוי דין תורה [כמבואר
בלשון הרמב"ם פ"ט ה"טו"ן]. ואילו תקנת פרוזבול בין להבנת ת"ח ובין להבנת ע"ה הוא גדר בפנ"ע
וכדעת התוס' במכות בזה.

ביאור סברת הרמב"ם בזה

ג. ונראה דיסוד דברי הרמב"ם הוא משום דס"ל
דשמיטת כספים דתיקנו דנוהגת בזה"ז לא תיקנה כלל
כעין דין שמיטת כספים דאורייתא, שכן לשון הגמ'
גיטין ל"ז: דהתקינו רבנן דתשמיט בזה"ז זכר לשביעית
ופי' רש"י ז"ל דלא תשתכח תורת שביעית, וכן כתב
הרמב"ם בפ"ט ה"ג וז"ל ודברי סופרים שתהי' שמיטת כספים נוהגת בזה"ז ואע"פ שאין חיוב
נוהג תיקנו שלא תשתכח תורת שמיטת הכספים מיישראל עכ"ל, והנה בשמיטת קרקעות וכן
בתרו"מ בזה"ז לא אשכחן לכאן"ן בשום מקום לשון זה דטעם התקנה הוא משום דלא תשתכח וכן
לא אשכחן בהו לשון הגמ' דהוי זכר לשביעית.

וי"ל מעתה דהוי יסוד דינא דס"ל להרמב"ם דהשמיטה כספים בזה"ז מדבריהם בלבד
היא נדחית, משום דס"ל דלענין מה שתיקנו שלא תשתכח תורת שביעית מיישראל סגי בהא
דתיקנו דבלא מסירת מודעא ומסירת דברים נוהג דין שביעית, וכבר יזכר עי"ז מצות שמיטת
כספים בישראל, וראו חכמים צורך בדבר ליתן עצה לבטל שמיטת כספים ע"י מסירת דברים
בעלמא מאחר דסגי בזה כדי שלא תשתכח תורת שביעית, ולא חששו שיצא מזה קלקול דיסברו
דאף בומן הבית מועיל דברים להפקיע דין שמיטה, שהרי כל עיקר הך דינא דפרוזבול אינו אלא
לת"ח דיודעים דהשמיטה כספים בזה"ז הוי מדבריהם ובדברים בלבד היא נדחית, וכלפי ע"ה
הלא לפי מחשבתם הוי מדין הפקר ב"ד הפקר ובדאי יודעים דהפקר ב"ד הפקר תלוי ברצון
בי"ד ונמצא שלא יצא מהדבר שום קלקול, ומאחר דסגי בזה שיהי' בכך זכר לשביעית לא תיקנו
יותר מכך.

ועכ"פ נמצא מבואר מזה יסוד גדול דחלוק ביסודו תקנת שמיטת כספים משמיטת קרקעות
דשמיטת כספים לא תיקנו כלל כעין הרחבת דין דאורייתא אלא כל כולו תקנת דין מחודשת זכר
לשמיטה ותיקנו בזה גדרים מחודשים דמהני בזה הפקעת דברים.

ביאור שיטת הירושלמי בגדר פרוזבול

ד. והנה כל זה שביארנו הוא בדעת הבבלי, אבל בדברי הירושלמי הדברים מפורשים בפשוט
דאינו כן, וז"ל הירושלמי בפ"י ריש ה"ב "מכאן סמכו לפרוזבול שהוא מן התורה" וקאי אדלעיל
(סוף ה"א) שהביא הירושלמי ברייתא דתניא ואשר יהי' לך ולא מוסר שטרותיו לבי"ד, וזהו
סיומא דברייתא מכאן סמכו לפרוזבול שהוא מן התורה וכמו שפירשו המפרשים בזה. ויעוי' שם
בירושלמי דפרק פרוזבול דבר תורה הוא [בתמיה], ומשני הירושלמי כשהתקין הלל סמכו
לדבר תורה, ועי' שם עוד דמעיכא הוה סבירא לי' לר' יוסי בירושלמי שם דאכן שמיטת כספים
בזה"ז הוי מן התורה ואפי' הכי מהני תקנת הלל וע"כ היינו טעמא דחשבוהו כמסירת שטרותיו
לבי"ד, ואף אם למסקנא שם לא מהני אלא לשמיטה מדרבנן, מכל מקום יש לומר דגדר הדברים
משום דחשיב כמסירת שטרותיו לבי"ד וכשי' תוס' בגיטין והר"ן הנ"ל.

גדר חיוב שמיטת כספים בומן הזה להירושלמי

ה. ונראה להוסיף דלפי"ז יתכן טובא דלדעת הירושלמי שמיטת כספים אינו משום זכר לשמיטה
לחוד, אלא הוי דין דרבנן כשאר דין שמיטה דרבנן, ואכן לשון הירושלמי להלן שם "בשעה
שהשמיטה נוהגת מדבריהם השמיטה כספים נוהגת בין בארץ בין בחו"ל מדבריהם" ופשוט
הדברים דהיינו ממש כהנידון דמיייתי שם לעיל האם מעשרות בזה"ז מדברי תורה או מדבריהם
ודומיא דהכי שקיל וטרי האם שמיטה בזה"ז מן התורה או מדבריהם, ועכ"פ י"ל דהוי תקנה כעין
דאורייתא ולא משום זכר לשמיטה לחוד. ואיך שיהי' פשוט דלדברי הירושלמי דגדר דין שמיטה
הוא משום מסירת שטרותיו לבי"ד שפיר י"ל דתקנה כעין דאורייתא כשאר תקנות חכמים
בשמיטת קרקעות או בתרו"מ בזה"ז.

ועיין בהנדפס בגליון אהלי שביעית לפרשת מטות שביארנו עפי"ז בדברים נפלאים ליישב כמה
תמיהות, הן בדברי התורה ד' שחידש דאין נוהג שמיטת כספים בזה"ז בחו"ל, והבאנו שכו"ה
בדברי הרב אלברגוני, שברמב"ן גיטין, דבפשוט דבריהם נסתרים להדיא מהירושלמי וכמו
שהקשה הרמב"ן גיטין, אבל להאמור הדברים מבוארים היטב דהוה רק לירושלמי לטעמי' בגדר
שמיטת כספים בזה"ז, דתיקנה כעין דאורייתא משא"כ להבבלי דאין שמיטת כספים בזה"ז אלא
משום זכר לשביעית וכמו שפסק הר"מ שפיר י"ל כחידוש הרב אלברגוני והתורה ד', דכלפי
שלא תשתכח תורת שביעית די בזה שיתקנו בעיקר מקומות ישוב ישראל שהי' בארץ ישראל
ובארצות הסמוכות, ודו"ק, ועוד יישבנו בזה דברי הרמב"ן בספר הזכות בגיטין מתמיהת פאת
השולחן כ"ט ד' דזה נסתר מהירושלמי פ"י ה"א, אבל להאמור י"ל דדברי הרמב"ן אינם אלא
בדעת הבבלי, ועוד יישבנו בזה דברי מהרי"ק ביישוב המנהג שהיה בומן הראשונים דלא נהגו
בשמיטת כספים.

הנידון שבספ"א מחודש יותר לירושלמי לטעמיה

ו. ומעתה נראה דאף את"ל דלדעת הירושלמי דגדר פרוזבול הוא משום שהסמיכו זאת על
מסירת שטרות לבי"ד, שמא אי"ז פשוט כ"כ ואפשר למסור שטרות לבי"ד שאינם לפנינו ואינם
שומעים דבריו, מ"מ כ"ז הוי להבנת הירושלמי הנ"ל דאכן זהו גדר פרוזבול, וכן לדעת רש"י
מכות ג' ב' והר"ן גיטין אף לדעת הבבלי הוי מגדר מסירת שטרות לבי"ד, ואכן יתכן דלפי"ז אי"ז
מילתא דפשיטא לומר כהמרדכי וכפקפוק התומים וחת"ס הנ"ל, אבל לפי"מ שפסק הר"מ בהנת
דעת הבבלי דאי"ז כלל משום מסירת שטרות לבי"ד, ואף התוס' בגיטין ל"ז לא ס"ל גדר זה, שפיר
י"ל דסבירא פשוטה היא דאין חילוק אי מוסר בפני הדיינים אי לא וכטענת מהריק"ן הנ"ל, אלא

המשך בעמוד ז'

אליבא דהלכתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

חובות שביעית משמטת

הנה כידוע הנדון איזה חובות משמטמים בשביעית ואיזה חובות אינם משמטמים בשביעית, ובעצם שורש הנדון הוא בביאור הקרא בפרשת ראה דכתיב שמוט כל בעל משה ידו וגו', מיהו "כל בעל משה", האם הכוונה דווקא לחוב של הלואה, או גם שאר חובות בכלל "כל בעל משה", ועיין בספרי על הך קרא.

סתירה ברהיטת המשניות

ובאמת מרהיטת המשניות יש משמעות לכאן ומשמעות לכאן, דבמשנה א' תנן שביעית אינה משמטת את הקפת החנות ושכר שכיר [א"כ זקפן במלוה], ומשמע לכאורה שביעית אינה משמטת שאר חובות כגון דמי מקח ותשלומי שכירות, אמנם מאידך במשנה ב' תנן האונס והמפתה והמוציא שם רע אין משמטין, ופירש הרא"ש וז"ל וכל זמן שלא עמד בדיון לאו ממון הוא, דאי מודה בה מיפטר, ולא קרינן ביה לא יגוש ואינו משמטין, אבל משעמד בדיון ממונא הוא ומשמטין, ע"כ.

ובפשטות מדנקטה המשנה דווקא חיובי קנסות של אונס ומפתה ומוציא שם רע משמע דשאר חיובי נוקין שאינם בכלל קנס שפיר שביעית משמטת.

נמצא דבמשנה א' משמע ששאר חובות אינן משמטין, ומאידך במשנה ב' משמע ששאר חובות שאינם בכלל קנס משמטין, אולם בירושלמי איתא על הא דאונס ומפתה וכו', אינם נשמטים בשביעית, אמר רב יהודה אמר רב, ר' מאיר היא דאמר במלוה הדבר תלוי, הרי הירושלמי נקט דלאו דווקא אונס ומפתה וכו' שהם קנס אינן נשמטים, אלא כל חוב שאינו חוב של הלואה אינו נשמט בשביעית.

שיטת ר' יוסי

והנה ר' יוסי פליג במשנה א' על דין שכר שכיר, וס"ל כל מלאכה שפוסקת בשביעית משמטת, ושאניה פוסקת בשביעית אינה משמטת, ובפשטות היה נראה דבזה גופא פליג ר' יוסי, והיינו דר' יוסי ס"ל דגם שאר חובות נשמטים בשביעית ולכן כל מלאכה שפוסקת בשביעית היינו שגמר עשייתה הוא קודם ראש השנה של שמינית, שביעית משמטת, שהרי הגיע זמן פרעונה קודם ראש השנה, ומשא"כ מלאכה שגמר עשייתה בשמינית אינה משמטת דהרי בכניסת ראש השנה של שמינית לא הגיע זמן פרעונה [ויתכן דעדיף ממלוה לעשר שנים].

וכן מפורש בתוס' ובר"ן בכתובות [דף נ"ה ע"א] דר"י פליג וס"ל דשאר חובות נשמטים, וכן משמעות הר"ש בתחילת דבריו דר' יוסי ס"ל דכל מלאכה שנגמרה קודם שביעית, שביעית משמטת.

אמנם בסו"ד הביא דברי הירושלמי וז"ל ושיטה אחרת בירושלמי, ר' יוחנן אמר כגון חרישה, ריש לקיש כגון בנין, על דעתיה דר' יוחנן כל מלאכה שפוסקת בשביעית, על דעתיה דריש לקיש כל מלאכה שפוסקת מאלוה, ע"כ. הרי לדעת הירושלמי גם ר' יוסי מודה בעצם דשאר חובות אינם נשמטין בשביעית, אלא דסבירא ליה דמלאכה הפוסקת בשביעית הו"ל כזקיפה במלוה, ועיין בהמשך בביאור ענין זקיפה במלוה.

שיטת הרמב"ם למסקנת הב"י דשאר חובות ג"כ נשמטים

ובאמת בדנודן הנ"ל אם שביעית משמטת שאר חובות שאינם הלואה, מצינו בזה מחלוקת ראשונים, דהב"י מתחילה פירש [בשיטת הרמב"ם] דדווקא הלואה שביעית משמטת, אבל שאר חובות כגון מוכר חפץ לחבירו ונתחייב הלוקח ליתן לו דמים אינו משמט, אך מסקנת הב"י בשיטת הרמב"ם לא כל כך, אלא דגם שאר חובות שביעית משמטת, והב"י מוכיח זאת דגם שאר חובות נשמטים, דאי נימא דרק הלואה משמטת, א"כ למה לי לתנא למיתני כי רוכלא ולמימר דהקפת החנות ושכר שכיר ואונס ומפתה אינן משמטין, הא הוה ליה למיסתם אין שביעית משמטת אלא מלוה אבל לא אונס ומפתה וכו', אא"כ זקפן עליו במלוה, ומוזה משמע דשאר חובות נמי נשמטים.

ועוד מוכיח הב"י בדעת הרמב"ם דשאר חובות ג"כ נשמטים, דהנה במשנה ב' תנן דהשוחט את הפרה וחילקה בראש השנה אם היתה שנה מעוברת שביעית משמטת, ואף דחוב זה אינו חוב של הלואה, ובאמת בירושלמי מוקים למתני' כר' יהודה דפליג בהקפת החנות וס"ל אם חזר והקיף משמט, וה"נ איירי בהקיף וחזר והקיף, אך בשיטת הרמב"ם דפסק כת"ק דהקפת החנות אינה משמטת, ומ"מ פסק דשוחט את הפרה משמט, משמע דמצא בשום דוכתא דההיא דהשוחט אתאי גם כרבנן, והיינו משום דשביעית משמטת גם שאר חובות.

והא דהקפת החנות ושכר שכיר אינו משמט, מבאר הב"י וז"ל הקפת החנות שאני שדרך להקיף שנה או שנתיים ולבסוף נוטל חובו ואין דרך לנוגשו וכיון שכן הוה ליה כהללוה עד אחר שביעית דלרוב הפוסקים אין שביעית משמטת, וכן השכיר דרכו לקבץ שכר שנה או שנתיים ביד שוכרו ואינו נוגשו לתתם לו אבל הם בידו כפקדון או כהללוה עד אחר השביעית [ולמסקנת הב"י זהו ביאור לשון הרמב"ם בפיהמ"ש שכתב לפרש אמאי הקפת החנות אינה משמטת, מפני שאינו על דרך חוב, ולא מכר לו בעל החנות על מנת שיהיה חוב, אבל מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ הכל ויתן לו ממנו, ע"כ, וכבר נתקשו בדברי הב"י דלמ"ד מלוה לעשר שפיר שביעית משמטת, היאך יפרנס המושנה], אבל המוכר חפץ לחבירו ולא קבע לו זמן לפרועו אחר שביעית, מיד שמכר לו הוה ליה כאילו הלוחו ושביעית משמטת, והיינו טעמא דההיא דהשוחט את הפרה

וחילקה בראש השנה אם היה החודש מעובר משמט, ע"כ.

שיטת שא"ר דדווקא הלואה נשמטת ולא שאר חובות

והנה בפשטות משמע מסקנת הב"י דס"ל לדינא דשאר חובות נשמטים, אך צ"ע דאף אי נימא דכן היא

שיטת הרמב"ם, אך בפשטות שא"ר לא ס"ל כן, שהרי כפי שהביא הב"י בירושלמי מפרש למתני' דאונס ומפתה, דשאר חובות אינן נשמטים, ובמלוה הדבר תלוי, והרי שא"ר [ר"ש וריבמ"ן] כתבו כמבואר בירושלמי.

וכן מפורש בתוס' בכתובות בדף נ"ה ע"א [ד"ה ולשביעית] דלשיטת רבנן דווקא הלואה משמטת ולא שאר חובות, ובר"ן שם ביאר זאת טפי וז"ל כל חיוב שאדם מתחייב לחבירו שלא על דרך מלוה דיניה שאין שביעית משמטתו, דתנן התם בשביעית דהקפת החנות אינה משמטת לרבנן וקיימא לן כוותיהו וכו', אלמא דבמלוה הדבר תלוי וכדכתיב כל בעל משה ידו וכו', ע"כ.

עלה בדינו מחלו' ראשונים לדינא האם שביעית משמטת "חובות", או ששביעית אינה משמטת חובות אלא דווקא הלואה, דהב"י ס"ל בשיטת הרמב"ם דשביעית משמטת גם שאר חובות, אך דעת שא"ר מבואר דשביעית משמטת דווקא הלואה, ואכתי יל"ע לשא"ר אמאי נקטה המשנה דווקא אונס ומפתה ומוציא שם רע שהם קנס ולא נקטה ששאר חיובי מזיק נמי אינם נשמטים, וצ"ע.

לדינא

בדרך אמונה אחרי שביאר דעת הרמב"ם, כתב וז"ל אבל דעת הרבה ראשונים וכו', שאין שביעית משמטת אלא מלוה, וכדאיתא בספרי שמוט יכול בגזילה ופקדון ת"ל משה ידו, וה"ה לכל הני שאינן הלואה אין משמט אא"כ זקפן עליו במלוה, וכדמסיק בספרי שם, ולפ"ז גם המוכר חפץ לחבירו וכל דבר שדרך לשלם מיד, אין משמט, אא"כ זקפן עליו במלוה, ע"כ. ויל"ע היטב בדברי הספרי הנ"ל, ואכמ"ל.

ובפאת השולחן כתב דגם הב"י חזר בו בשו"ע שכתב [ס"ד] וז"ל מי שהיה שותף עם חבירו והיו מתעסקים בסחורות ובשטרות, ונשאר ביד אחד מהשותפים, אין שביעית משמטתו "שאיין שביעית משמטת אלא מלוה", ע"כ. הרי שהשו"ע לדינא כתב דשביעית משמטת דווקא מלוה ולא שאר חובות, [א.ה. באמת מקור הך דינא הוא תשובת הרא"ש כלל ע"ז ס"ג, ג', ובב"י הביא דברי הרא"ש הנ"ל לסייע למה שפירש בדעת הרמב"ם ששאר חובות נשמטים, וצ"ע היטב מהי כוונת בראיתו, אך מ"מ יל"ע היאך הוכיח הפאת השולחן שהב"י חזר בו מדהביא בשו"ע לדברי הרא"ש הנ"ל, והרי הב"י כתב להדיא דהרא"ש אויל כשיטת הרמב"ם, וכנראה הפאת השולחן נטה לומר דהשו"ע חזר בו כיון שכתב הלשון "שאיין שביעית משמטת אלא מלוה", ודו"ק].

זקיפה במלוה

והנה מבואר במשנתנו דגם הקפת החנות ושכר שכיר אם עשאן מלוה, שביעית משמטת, היינו דעל ידי זקיפה במלוה שביעית משמטת, וביאור זקיפה במלוה יש בזה ב' פירושים בראשונים, יש ראשונים שפירשו דהיינו שקבע זמן לפרעון, ויש ראשונים שפירשו דהיינו כשעשה התובע חשבון כמה סך הכל חייב לו הנתבע, ויל"ע אמאי כשזקפן במלוה שביעית משמטת, ובשלמא לפמ"ש כ"הב"י בדעת הרמב"ם דשאר חובות נמי נשמטין, והא דהקפת החנות ושכר שכיר אינם נשמטים משום דאינם עומדים עדיין לפרעון, ממילא כשזקפן במלוה ועומדים לפרעון שפיר נשמטין, אך לדעת שא"ר דרק הלואה נשמטת ולא שאר חובות, א"כ מה מועיל זקיפה במלוה סו"ס הרי אינם חובות של הלואה, ואמאי ע"י זקיפה במלוה חשיבי חוב של הלואה.

דברי הרשב"א דזקיפה הו"ל כפרעון וחוב חדש

ובאמת בשו"ת הרשב"א [תתקפ"ט] ביאר ענין זקיפה במלוה וז"ל עוד נשאל באחד שנתן מעות בנדוניא לבתו ויחד לו חובות, ואמר לחתנו שכל פרעון שיצא מהם שיקבלם בפרעון נדוניתה, ובחוב אחד שהיה בו זקפן [החתן] במלוה, והשיב דזקפן במלוה כפרעון דמי וברשותיה קיימי החובות ואפילו נפסדו כי כבר נפרע החוב הראשון, אלא שעכשו כותב שטר אחר וכמלוה אחרת דמי, והביא ראיה מדאמרין באיהו נשך [דף ע"א] ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר, אם משנתגייר זקפן במלוה אינו גובה הרבית, אם עד שלא נתגייר זקפן במלוה גובה הקרן והרבית, ותנן בפרק אחרון של שביעית (משנה א') הקפת החנות אינה משמטת עשאה מלוה משמטת, שכיר אינו משמט עשאה מלוה משמט, אלמא זקיפת מלוה כפרעון וכו', ע"כ, וברשב"א [ח"ב ב'] מפורש טפי וז"ל בתו"ד אלמא זקיפה במלוה כפרעון והויא לה זקיפה כמלוה חדשה, ע"כ.

ויש לבאר לפ"ד הרשב"א הנ"ל דבאמת כל זקיפה במלוה חשיב כהלואה, והיינו שהתובע מלוה לנתבע את החוב שהנתבע חייב לו והנתבע חייב לשלם תמורת החוב שקיבל, ונמצא דהחוב השני שפיר הוי חוב של הלואה ומשו"ה שביעית משמטתו, [א.ה. ולכאורה אם זהו הגדר א"כ לא יועיל זקיפה בעל כרחו של נתבע, ודו"ק].

זקיפה שלא בתורת הלואה

אלא דלפ"ז יל"ע מה הדין באופן שיאמרו מפורש שהזקיפה אינה בתורת הלואה, אלא רק בתורת תביעת חוב גרידא האם באמת שביעית לא תהיה משמטת דהרי אי"ז חוב של הלואה, וצ"ע.

אליבא דהלכתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

וכמו"כ יל"ע לפי הנ"ל מה הדין בהקפת החנות שיוקפו מעיקרא את החוב, והיינו שבשעת המכירה יאמר שמוכר על דעת שישלם לו בעוד שלושים יום דכאן לא שייך לומר דהו"ל חוב חדש של הלואה דהרי החוב מעיקרא היה על דעת שישלם לו בעוד שלושים יום, וצ"ע.

זקיפה במלוה ע"י אמירה לחוד

בעיקר דין זקיפה, נראה דאף שמבואר שזקיפה נעשית ע"י קביעת זמן פרעון או ע"י שעשה חשבון כמה חייב לו, מ"מ אם יאמרו במפורש שזוקפים החוב במלוה אף שלא יקבעו זמן פרעון וכיוצ"ב, מ"מ חשיב זקיפה במלוה, שהרי הסכימו ביניהם שיהיה חוב זקיפה במלוה וממילא הו"ל הלואה חדשה.

חשבונות חשמל ומים

לענין חשבונות חשמל ומים וכיוצ"ב, בגוונא שזמן פרעון לתשלום החוב הוא קודם ראש השנה נראה דשביעית משמטת לכו"ע דחשיב זקיפה במלוה, ואף שנתבאר דלדעת שא"ר גדר זקיפה הוא דהו"ל כהלואה חדשה, וממילא יתכן דכשמעיקרא קובע זמן לפרעון אי"ז בכלל זקיפה במלוה, אך מ"מ בחשבונות חשמל ומים החוב חל מיד כשמשלם, ואחרי תקופה מסוימת החברה עושה חשבון של סך כל החוב וקובעת זמן לפרעון החוב, וא"כ שפיר דמי לכל זקיפה במלוה וגם כאן שייך להגדיר זאת כהלואה חדשה.

ובגוונא שזמן הפרעון הוא אחרי ר"ה יל"ד אי חשיב כמלוה לעשר שנים דקיימא לן שכל שזמן הפרעון הוא לאחר ר"ה, אין שביעית משמטתו, או להתאריך פרעון שהחברה נותנת אי"ז זמן פרעון, אלא תאריך אחרון לפרעון אבל זמן הפרעון הוא מיד כשהחברה שולחת מהו סך החוב לתשלום.

מתחייב מנה לחבירו אם שביעית משמטתו

נתבאר דלשא"ר דווקא חוב של הלואה משמטת, והא דשאר חובות נשמטים על ידי זקיפה במלוה, היינו משום דהו"ל הלואה חדשה, ולכאורה לפי"ז נמצא דאפילו אם מתחייב לחבירו חוב גרידא וכגון שמתחייב לחבירו מנה בסודר, אף שאינו תשלום מקח או שכירות, מ"מ לא תהא שביעית משמטתו שהרי מ"מ אי"ז הלואה.

תן מנה לפלוני ואשלם לך אם שביעית משמטתו

אך יל"ע מה הדין כשאומר תן מנה לפלוני ואשלם לך שחייב לשלם מדין ערב, האם נימא דגם בכה"ג אין שביעית משמטת שהרי אינו חוב של הלואה, או דזה גופא חשיב הלואה דהלוה

לשמעון וראובן חייב לשלם את ההלואה, [וענין ריבית לא תלוי אם הו"ל הלואה או לא, אלא תלוי אם חשיב אגר נטר, אך לענין שמיט"כ ילה"ס] [א.ה. ובאמת יל"ע במלוה ישראל ולווה גוי, וישראל אחר ערב להלוואת הגוי האם שביעית משמטת את חוב הערבות, ודו"ק].

סיכום [והוספות]

א. דעת הב"י בשיטת הרמב"ם דשביעית משמטת כל חוב, כגון דמי מקח וכל כיוצ"ב, והא דהקפת החנות ושכר שכיר אינה משמטת, משום דהדרך להקיף שנה או שנתיים, הו"ל כמלוה לעשר שנים. אמנם בדעת שא"ר מבואר דשביעית משמטת דווקא חוב של הלואה, [ובב"י משמע שנקט לעיקר כדעת הרמב"ם] [שהרי לא הזכיר ששא"ר חולקים] אך בדר"א נטה כדעת שא"ר, והפאה"ש ס"ל דגם הב"י חזר בו, ולדינא יש להקל דאין שביעית משמטת, דהרי ברא"ש איתא דגם ספק שמיט"כ בזה"ז אוליין לקולא ואין שביעית משמטת.

ב. יל"ע לשא"ר למה ע"י זקיפה במלוה שביעית משמטת גם שאר חובות הרי סו"ס החוב אינו מחמת הלואה, ובשו"ת הרשב"א איתא דזקיפה במלוה חשיב כהלואה חדשה, וא"כ יל"ע דמשמט כיון דחשיב הלואה על החוב, אך יל"ע לפי"ז מה הדין כשיאמר מפורש שאינו זוקף בתורת הלואה, וכן אם יקבע מעיקרא זמן פרעון למקח האם יחשב כזקיפה, שהרי לכאורה אין כאן הלואה על החוב, וצ"ע.

ג. ענין זקיפה במלוה נחלקו הראשונים אם היינו כשהתובע קובע זמן לפרעון, או כשהתובע עושה חשבון כמה הנתבע חייב לו, וברמ"א [ס"ז י"ד] הביא כב' הדעות, וז"ל מיקרי זקיפה משעה שקבע לו זמן לפרעון [טור והרא"ש בפרק השולח], וי"א דמיקרי זקיפה מיד שכתב בפנקסו כל החשבון ביחד [מרדכי פרק כל הנשבעין], ע"כ. ונראה שאם יאמר מפורש שזוקף החוב במלוה, מהני ג"כ ליחשב זקיפה במלוה.

ד. חשבונות מים וחשמל כשתאריך פרעון לפני ר"ה משמטת לכו"ע דהו"ל כזקיפה במלוה, ויל"ע כשתאריך פרעון אחרי ר"ה מה דינו.

ה. לדעת שא"ר דשביעית משמטת רק חוב של הלואה, ולא שאר חובות, לכאורה אם מתחייב מנה בסודר ג"כ שביעית לא תשמט, דהרי אי"ז חוב של הלואה אך יל"ע באומר תן מנה לפלוני ואשלם לך אם שביעית משמטת לדעת שא"ר.

ו. הודה שחייב לפלוני מנה [שלא מחמת הלואה] לדעת שא"ר אין שביעית משמטת דהרי אי"ז חוב של הלואה, אך אם הודה שלווה מפלוני מנה שביעית משמטת אף אם באמת לא לוה ממנו כלום וכל חיובו מחמת הודאתו, אך מ"מ הרי הודה בהלוואה והלואה שביעית משמטתו, ודו"ק. ז. שכן שלווה מחבירו מוצר, שביעית משמטת, ואם רוצה שהשביעית לא תשמט יאמר שישלם לו מעות עבור המוצר, ואזי הו"ל מכירה ולדעת רוב ראשונים אין שביעית משמטתו. ■

המשך עיוני שביעית מעמ' ה'

שלהאמור נמצא דעדיין אי"ז פשוט כלל לפרש כן בכוונת הירושלמי שהרי יתכן דלהירושלמי לטעמי"ן אין הדין כן, ודברי הירושלמי יתפרשו כפירוש רמב"ן ריטב"א ור"ן הנ"ל [ואמנם דעת רמב"ן ור"ן עצמם דאף להבבלי גדר פרוזבול הוא משום מסירת שטרות לבי"ד, ועיקר נידון הנ"ל הוא בדעת הרמב"ם].

בהוכחת מהריק"ו לדין מסירה שלא בפני הדיינים

ז. והנה יעויין במהריק"ו פ"ט ה"ז דאחר שכתב דלפירוש רמב"ן ריטב"א ור"ן וכפתור ופרח דביאור דברי הירושלמי דנתונים ברומי אשטרות קאי ולא אדיינים, אין מקור לדין זה שחידש המרדכי, מ"מ כתב להכריח דמהני אף שלא בפניהם שהרי הרמב"ם פסק בפ"ט ה"ז דאין כותבין פרוזבול אלא בי"ד חכמים ביותר והוסיפו הראשונים ז"ל שבכס"מ ה"ז דהו"ה כל בי"ד חשוב שבדור, והקשה המהריק"ו דא"כ אם הבי"ד החשוב שבדור רחוק ממנו הרבה שצריך לילך לשם, איך יהי' כל אדם נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, משום דחזקה לא שביק היתירא ואכיל איסורא (כר' יהודה אמר רב גיטין ל"ז ב' וכן פסק הר"מ פ"ט הכ"ד) והלא אם המלוה רחוק מבי"ד חשוב זה הרבה אין כאן חזקה, ועיי"ש בדברי מהריק"ו מה ששלפל בזה.

ואמנם הוכחה זו שכתב מהריק"ו אינה אלא לדעת הרמב"ם שפשטות דבריו נראה שפסק להלכה דאין כותבים פרוזבול אלא בבי"ד חשוב שבדור, וכדנראה כן בכס"מ בהבנת דברי הר"מ, אבל לפי שיטת הרבה ראשונים סגי אף בסתם דיינים ואפי' בג' הדיוטות וכן פסק הרמ"א להלכה, אלא שבפשוטו היה נראה דאף שהוכחת מהריק"ו הנ"ל אינה אלא בשיטת הר"מ, מ"מ בפרט זה לא מצוי שנחלקו עליו, ואדרבא שאר הראשונים מקילים טפי דסגי בבי"ד הדיוטות ומהיכ"ת למישוי פלוגתא בפרט זה דמוכח להר"מ [מסוגיא דחזקה דלא שביק היתירא] וסגי אף במסירה שלא בפני בי"ד.

העמדת הוכחה זו ככפתור ופרח

אבל לפי משנ"ת בדבריו לעיל יש מקום לומר דלא זו בלבד דמצד חשבון ההוכחה ליכא הוכחה אלא לשיטת הרמב"ם אלא אף בסברא יל"ל דתלי' זב"ז שהרי נתבאר דהטעם דבעינן בי"ד חשוב שבדור הוא משום דלא מהני תקנת פרוזבול לעמי הארץ אלא משום הפקר בי"ד הפקר, ובעי בי"ד שיש בכוחם להפקיע ממון בני אדם, אבל לדעת הירושלמי או לדעת הר"ן דאף להבבלי גדר פרוזבול משום דהוי כמוסר שטרותיו לבי"ד הלא מחד גיסא יל"ל דמה"ט סגי אף בכל בי"ד,

■

חקרי שביעית

הגאון הגדול ר' ישראל אדלשטיין שליט"א

א. בדין לאו דלא יגוש בפחות משו"פ (ב)

יש להסתפק אם יש איסור לא יגוש בפחות מפרוטה, ואת"ל דהוא רק בפרוטה א"כ חוב של פחות משו"פ לא ישתמט כיון דאין בו מצות שמיטה. [עי' מש"כ בזה בגליון הקודם]. ויש לדון לפ"ז בהלואה של פרוטה

ופרע מקצת ונשתייר פחות משו"פ, אם גם בזה אמרי' דכיון דלא נשתייר פרוטה אינו נשמט, או דשאני הכא דבשעת הלואה היה בו פרוטה וכבר חל בו דין שביעית, דהדין שמיטה חל בשעת ההלואה [וכמש"נ בהרחבה בגליון 40], וכיון שחל בו דין שמיטה שוב לא פקע. ולפ"ז אף שאין בזה לאו דלא יגוש ועשה דשמוט מ"מ החוב ישתמט, וא"כ לא יוכל לגבותו משום איסור גזל.

ובינינו י"ש לדון לאידך גיסא אם לוח חצי פרוטה וחזר ולוה חצי פרוטה, אי נימא דישתמט החוב כולו כיון דהשתא יש כאן הלואה פרוטה ושפיר מזהר עליה בלא יגוש ובשמוט. או דלמא דדין שמיטה תלוי בשעת ההלואה וכיון דבשעת ההלואה [ראשונה] לא היה בו פרוטה לא חל בו דין

שביעית ושוב אינו נשמט. ואי נימא הכי נדחה מה שהעיר הגרי"ש לסיצין שליט"א דחזי לאיצטרופי עם שמיטה הבאה, דכיון דבשעת ההלואה לא חל בו דין שביעית שוב לא יועיל בזה צירוף.

ובעני"ז יש לדון בהלואה סאה בסאה אם הלווה פחות משו"פ וכשהגיע שמיטה הוקר ויש בו שו"פ, ד"ל דלא יהא בזה דין שמיטה כיון דבשעת ההלואה לא היה שו"פ. וכן להיפך אם הלווה שו"פ ובשעת השמיטה הוזל ואין בו שו"פ ישתמט החוב כיון דחל בו דין שביעית. [מיהו לאו דלא יגוש ועשה דשמוט לא יהא בזה כיון דסו"ס השתא אין בו שו"פ].

מיהו בעיקר הדבר יש לדון דאף שהדין שמיטה חל בשעת ההלואה מ"מ הוא תלוי ועומד לפי שעת השמיטה, ואף אם הלווה פחות משו"פ חל בו דין שאם בשביעית יהא שו"פ ישתמט, וכן להיפך אם הלווה שו"פ חל בו דין שמיטה רק אם יהא בו שו"פ בשעת השביעית. וצ"ע.

ב. המקדש או עושה קנין שיחול לאחר השביעית

יל"ע במקדש אשה בכסף לאחר ל' [וכן מוכר קרקע לאחר ל' בכסף], מה דין המעות באותם הל' יום. והנה אם לא חזרו בהן וחלו הקידושים לכא' פשוט דלא חשיב מעות ההלואה כיון דמתחילה זכתה בהם עבור הקידושים. אבל יל"ע אם חזרה בה לבסוף מה היה דין המעות באותם הימים, אי אמרי' דהוברר דמעות ההלואה הן מעיקרא, או דעד שחזרה בה לא חשיב מעות ההלואה כיון דאז עמדו המעות לקידושים, ורק משעת חזרה נעשה ההלואה.

ולכא' נפק"מ בזה אם שביעית משמטתו, וכגון שקידש אשה בסוף השביעית שיחולו קידושיה לאחר ר"ה, וחזרה בה, דאי היה ההלואה למפרע א"כ נשמט בשביעית ואינה צריכה להחזיר את המעות, אבל אם הוא נעשה ההלואה רק משחזרה בה א"כ בסוף שנת השביעית אין כאן ההלואה ול"ש בזה דין שמיטה.

והעירוי דהנה הא דמהני קידושין כסף לאחר ל' ולא אמרי' בזה כלתה קנינו, היינו משום דשיעבוד המעות קיים, והיינו שאם תחזור בה מהקידושים תהא צריכה להחזיר את המעות, [כ"כ התו' ביבמות צ"ג א' ד"ה קנויה ובכתובות פ"ב א' ד"ה הא והר"ן נדרים כ"ט ב' ד"ה פשיטא]. ומעתה אי נימא דכשחזרה בה היא ההלואה למפרע ושביעית משמטתו א"כ באופן הנ"ל נימא דכלתה קנינו, דל"ש בזה שיעבוד המעות קיים, דהרי אם תחזור בה לא תהא צריכה להחזיר המעות כיון דנשמט בשביעית.

ומצינו נידון כעני"ז באחרונים, דהנה הקצוה"ח סי' רצ"א סק"ג דן בנאבדו המעות באונס וחזרה בה מהקידושים ד"ל דאינה חייבת באונסין, ועיי"ש שכתב לפרש כן בדעת הסמ"ע שם. [ובקצוה"ח כתב דנראה דחייבת באונסין עיי"ש. והנתיבות שם סק"ד כתב דפטורה, והביא מהמהרי"ט דפטורה אפי' אם נאבד בפשיעה]. והקצות והנתיבות שם דנו דאם פטורה באונס א"כ בכח"ג אין כאן שיעבוד המעות קיים דאפי' אם תחזור בה פטורה מלשלם. עיי"ש. והגרע"א בתשו' סוס"ר ר"ד ג"כ דן בזה וכתב דאי נימא דנאבדו באונס אם תחזור בה פטורה מלשלם א"כ כלתה קנינו דאין כאן שיעבוד המעות, עיי"ש, וכ"כ המקנה קידושין ג"ט א' עיי"ש. וא"כ ה"נ בנד"ד אי נימא דכשחזרה בה נשמט בשביעית א"כ בכח"ג לא חשיב שיעבוד המעות קיים.

אמנם באמת היה נראה דגם בכח"ג שפיר חשיב שיעבוד המעות קיים, ומשום דכל זמן שלא חזרה בה הרי זכתה במעות וחייבת לשלם תמורתם, ואף דאם תחזור בה נמצא דלא זכתה בהם לקידושין ואז אינה צריכה לשלם בגוונא הנ"ל [דנאבד באונס או שעברה עליו שביעית] מ"מ השתא דלא חזרה בה והמעות שלה שפיר יש כאן שיעבוד המעות, ודו"ק. שו"ר בחזו"א אהע"ז סי' ס"א סק"ו שכ"כ עיי"ש.

ובחזו"א אה"ע סי' נ"ו ס"ק ט"ו כתב בזה"ל ומיהו במקדש לאחר ל' ועבר שביעית תוך ל' י"ל דמקודשת דאין כאן הלואה ואין כאן לא יגוש וכו', אמנם אי מלוה ל' שנים שביעית משמטת אפשר דגם זה משמט. עכ"ד. והיינו דמספק"ל דאף אם לא חזרה בה י"ל

דנשמט בשביעית ואין כאן כסף קידושין, ומשום דכל זמן דלא חלו הקידושים היו כמעות ההלואה לענין זה דשביעית משמטת. וצ"ע.

ג. חוב שאי אפשר לתובעו בבי"ד אי קרי' ביה לא יגוש

דעת הרמב"ם פ"ט משמיטה ויובל ה"ט דהמלוה את חבריו והתנה עמו שלא יתבענו, שביעית משמטתו. ולכא' קשה דהרי לא קרי' ביה לא יגוש כיון דאין יכול לתובעו. וכתב הכס"מ בשם הר"י קורקוס דכיון דחייב לצי"ש וגם יכול המלוה לתפוס שפיר קרי' ביה לא יגוש, עיי"ש. ונראה דמצינו בדין זה מחלוקת הראשונים אי סגי בהכי דקרי' ביה לא יגוש.

דהנה בשבת קמ"ח דעת רב יוסף דהלואה יו"ט לא ניתנה ליתבע גם אחר יו"ט, כיון דאם יוכל לתובעה אתי למיכתב, לכן תיקנו חכמים שלא יוכל לתבוע, ומקשה הגמ' מהא דתנן [פ"י מ"ב] השוחט את הפרה וחילקה בר"ה אם היה החודש מעובר משמט, ואי לא ניתנה ליתבע מאי משמט, ופירש"י שמוטה ועומדת היא, והיינו דמאי נפק"מ דהשביעית משמטתו הא בלא"ה אינו יכול לתובעו. אמנם הראשונים הביאו גי' "אמאי משמט", ופי' דהקושיא אמאי באמת משמט והא לא קרי' ביה לא יגוש. ומד' רש"י דלא גרס כן מבואר דס"ל דשפיר נשמט, וצ"כ הא לא קרי' ביה לא יגוש.

והנה הא דהלואה יו"ט לא ניתנה ליתבע נראה פשוט דלא הפקיעו חכמים את החוב אלא רק אמרו דא"א לתובעו בבי"ד, וכ"כ רש"י "שאינן ב"ד נוקקין לה", וא"כ י"ל דסובר רש"י דשפיר קרי' ביה לא יגוש כיון שהוא חוב גמור שחייב בו, וגם מהני ביה תפיסה, וזהו כדעת הרמב"ם בע"מ שלא יתבענו.

אמנם הראשונים שפי' דלא קרי' ביה לא יגוש סברי דכל שאין ב"ד נוקקין לגבותו לא קרי' ב' לא יגוש. ולפ"ז ה"ה בע"מ שלא יתבענו לא קרי' ביה לא יגוש ואינו משמט. שו"ר שכ"כ בשיעורי הגר"ש מכות ג' ב' אות קע"ח.

ויש לדון נפק"מ בזה, אם שמיטה משמטת חיוב לצי"ש דקלבדר"מ, דהנה דעת רש"י ב"מ צ"א א' דקלבדר"מ חייב לצי"ש וגם מהני תפיסה, והקצוה"ח סי' פ"ז ס"ק כ"ג כתב דהוא חיוב גמור אלא שאין ב"ד נוקקין לזה, עיי"ש, וא"כ לכא' תליא בהנ"ל, דלדעת רש"י והרמב"ם קרי' ביה לא יגוש, אבל לדעת הראשונים כיון שאין יכול לתובעו בבי"ד לא קרי' ביה לא יגוש. [ועיקר הנידון בזה הוא לפי"מ דס"ל להקצוה"ח [ל"ח א'] דגם חוב ההלואה יש בו דין קלבדר"מ, אבל לדעת הראשונים דמלוה שאינה כתובה בתורה אין בזה פטורא דקלבדר"מ, עיי' קה"י כתובות סל"ו וברכת שמואל ב"ק ס"ק ד', א"כ לדעת

הראשונים דרק חוב ההלואה נשמט בשביעית לא שייך כל הנידון הנ"ל]. עוד יש לדון נפק"מ בהלואה פחות משו"פ, אי קרי' ביה לא יגוש כיון דאין ב"ד נוקקין לפחות משו"פ, וי"ל דתלוי בהנ"ל דלרש"י והרמב"ם כיון דיש כאן חוב שפיר קרי' ביה לא יגוש ונשמט החוב, [אי נימא דיש לאו דלא יגוש גם על פחות משו"פ, עמש"נ בגליון הקודם], אבל לדעת הראשונים דבעי' שיהא יכול לתובעו בבי"ד י"ל דכיון דאין ב"ד נוקקין לא קרי' ביה לא יגוש. מיהו יש לדחות דשאני התם דאם כבר הוזקקו ב"ד לשו"פ גומרין אפי' לפחות משו"פ כדאיתא בב"מ נ"ה ב', וא"כ י"ל דחשיב בר נגישה.

ובעיקר פלוגתת רש"י והראשונים י"ל באופ"א, דפליגי בהא דלא ניתנה ליתבע, דהראשונים ס"ל דהפקיעו חכמים את הזכות תביעה ולכן לא קרי' ביה לא יגוש, ורש"י ס"ל דהוא איסור בעלמא שלא יתבע כדי שלא יבוא לכתוב אבל שפיר אית ליה זכות תביעה, והוי כמו נשבע המלוה שלא יתבענו דבפשוטו ודאי שביעית משמטת דקרי' ביה לא יגוש.

מיהו זה תליא אם איסור חשיב דלא קרי' ביה לא יגוש, דהר"ש [פ"י מ"ב] כתב דמשום האיסור לפרוע חוב ביו"ט לא קרי' ביה לא יגוש, אבל המהר"ח או"ז סי' ל"ט פליג עליה וס"ל דמשום איסור בעלמא שפיר קרי' ביה לא יגוש.

לעיונא - אם חיוב לצאת ידי שמים נשמט בשביעית

כתב הכס"מ פ"ט משמו"ה ה"ט דהא דחוב שלא ניתן ליתבע חשיב בר נגישה ונשמט בשביעית,

זהב הארץ

הגאון הגדול ר' משה זאב איתן שליט"א

מנין הדיינים לבי"ד של פרוזבול

א. הביא הר"ש לסוגיית הגמ' בגיטין בדף ל"ב ע"ב, שנחלקו ר"נ ור"ש האם מסירת הפרזבול נעשית לפני בי"ד של שנים או של שלשה, וסוגיית הגמ' שם עיקרה לענין ביטול גט, שמעיקרא היה מבטל לפני

בי"ד, ואיתמר בפני כמה הוא מבטל, רב נחמן אמר בפני ב', רב ששת אמר בפני ג', רב ששת אמר בפני ג' ב"ד קתני, ורב נחמן אמר בפני ב', לבי תרי נמי ב"ד קרי להו, אמר רב נחמן מנא אמינא לה דתנן מוסריני לפניכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני.

ופרש"י דמדקרו להו דיינים, ותנן רק פלוני ופלוני דמשמע שמוסר לשני דיינים בלבד, מוכרח דשנים נמי בי"ד קרו להו, ויש לעורר הא לדעת רש"י הפרזבול ענינו מסירת שטרות לבי"ד, ובי"ד לא בכלל אחיך המה, וכל עיקרו של דין הוא לכא' במסירה לבי"ד ממש, ובהיות ושנינו שני דיינים, נראה שאף שנים חשיבו לבי"ד, ומה הוצרך רש"י לפרש לראיית הגמ' מלשון המשנה בלבד מדקרי לשנים ב"ד וצ"ב, (והן אמת שבביטול הגט משמעות רש"י שאין בו צורך לבי"ד, ובהיות ולשנים נמי קרי בי"ד נקטא המשנה לשון זה, אבל בפרזבול ודאי שבי"ד לעיכובא).

ואין להכריח מדבריו כמו שכתב המ"ר במשנה לעיל שההיתר של מסירת שטר לבי"ד אינו דוקא לבי"ד אלא לכל אדם שהוא, שכל האיסור לנוש הוא לבעלים ולא לאחר, הא בדעת רש"י ודאי אי אפשר לומר כן, חדא דרש"י הלא תלה למסירת שטר לבי"ד במה שיש לבי"ד כח הפקר בי"ד הפקר, ואין זה שייך ביחיד, ועוד שהלאו הפרזבול ודאי צריך לבי"ד, ולרש"י שהפרזבול הינו מסירת שטרות, הא בהכרח שצריך לו בי"ד.

ב. והנה הטעם שדי בשני דיינים לדעת ר"נ, כתב הריטב"א שם, ואע"ג דשנים שדנו אין דיניהם דין כלל דלא קיימא לן כשמואל (הסובר ששנים שדנו דיניהם דין), היינו בדין דבעי משא ומתן, אבל גבי פרוזבול דלא בעי משא ומתן דיניהם דין.

וביאר הדברים על פי מה שכתבו התוס' בריש פרק מצות חליצה, יבמות דף ק"א ע"א, בד"ה ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד, הכא גבי חליצה אתי שפיר דאין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד דהא איכא כמה פלוגתי במתני' אבל לענין סמיכת פר דבעינן נמי שלשה קשה וי"ל דהתם נמי איכא פלוגתא אי בעינן בכל כוחו, ועי"ל דבכל דוכתין דבעינן ראוי לבי"ד אין ב"ד שקול.

הרי שחלוקים תירוצי התוס' האם הדין דאין ב"ד שקול יסודו תנאי בעיקר צורת הבי"ד, ועל כן גם במקום שאין כל נידון ושאלה צריכים לשם בי"ד שלשה, אבל בתירוצם הראשון סברי שכל עיקר הדין שלשה בכל מקום הוא בשביל שתהא אפשרות להכרעה על ידם, אבל במקום שאין כל משא ומתן די בשנים לתורת בי"ד, ועל כן גם המסירה לבי"ד כיון שאין הבי"ד עושים ופועלים כלום, מעתה די למסור לשנים בלבד.

ויל"ע האם תירוצם השני של התוס' שהצריכו לעולם שלשה גם במקומות שאין כל מקום למחלוקת ולמשא ומתן, דבריהם קיימים לדעתו של רב ששת בלבד, הסובר שגם ביטול גט ומסירת פרוזבול לבי"ד צריכים להם בי"ד של שלשה בדוקא, ובה גופא נחלק ר"ש וסובר שלעולם יש צורך בבי"ד שיהא לו כח הכרעה, ועל כן נאמר בו הדין להיות שלשה דיינים, ומעתה שלשה הם היוצרים ונותנים שם בי"ד, ובלא שלשה אין כאן בי"ד כלל.

או אפשר שגם לדעתו של ר"נ מודה הוא שבמקום שהבי"ד פועלים איזה דבר צריך לכך שלשה דיינים, ולא אמר ר"נ אלא לקבל חוב ולשמוע ביטול גט, שאין הם פועלים כלום, אבל החליצה באנפיהו אין הבי"ד רק רואה את המעשה, אלא חל ההיתר מכוחם, וי"ל שלכך צריך שלשה דיינים גם לדעתו של ר"נ.

ג. והאמנם שיש לעורר לדעתו של רש"י הסובר שפרזבול ענינו מסירת שטרות ממש, ומבואר ברש"י בכמה מקומות שכן המסירה לבי"ד להפקיע את דין השמיטה יסודו בהיות ויש לבי"ד הכח לעשות הפקר בי"ד הפקר, ועל ידי זה נעשים הם כמו בעלי החוב, וכלשונו בכתובות בדף פ"ט ע"א, שמוסר שטרותיו לב"ד שיגבו מן הלוא חובו כל זמן שיתבענו דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש שאינו תובעו כלום אלא הבי"ד תובעו שהפקירם היה הפקר והם יורדין לנכסיו.

המשך חקרי שביעית מעמ' ח'

היינו משום דמ"מ חייב לצי"ש, וגם דמהני ביה תפיסה עי"ש.

ויל"ע בגוונא דחייב לצי"ש ולא מהני ביה תפיסה אי חשיב בר נגישה לפוטרו אף מדיני שמים, ואשכחן כן בכמה דוכתי [ואין כל הנושאים שווים]. א. בגרמא בניקין דחייב לצי"ש כדאיתא בר"פ הכונס ולא מהני ביה תפיסה כמש"כ הש"ך סי' כ"ח סק"ב. ב. בקלברד"מ היכא דעבדינן החומרא שכתב הי"ש בהכונס סי' ו' דלא מהני ביה תפיסה, ודעת הנתיב"מ סי' כ"ח סק"ב

ומעתה הא פשיטא שצריך שיהא הבי"ד של שלשה דיינים, שהלאו לפעול ולעשות כל מיני חלויות בדיני ממונות פשיטא שצריך שלשה דיינים שיהא להם שיקול הדעת האם להפקיר או לא, ופשוט שגם לאחר שנפסק הדין בבי"ד אחד, אין בי"ד אחר של

שני דיינים בלבד יכול להוציא ולגבות ממון, הגם שאין כבר צורך במשא ומתן לעצם הכרעת החוב, שעדיין יש צורך במשא ומתן היאך לעשות הגביה, ומעתה אחר שהמסירה חלה מכח מה שהבי"ד יכול לעשות הפקר ודאי ראוי להצריך לזה שלשה דיינים.

ובאמת שאף לולי דברי רש"י שהפרזבול ענינו מסירת השטרות ממש, היה מקום לטעון כן, שאחר שלדעת רוב הראשונים הסמיכו חכמים את היתר הפרזבול על מסירת השטרות, והוא ודאי צריך שלשה שיהא בי"ד שיש לו הכח לגבות ממון, וראוי היה להצריך גם בפרזבול בי"ד כיצא בו.

ולדעתם יש לומר שמכיון שבפועל אין הפרזבול עושה כל מסירה, ונמצאו הבי"ד בענין הפרזבול רק שומעים את האמירה להם, אין הכאילו הלזה בגדרי מסירה שנצטרך בו בי"ד גמור היכול לפעול איזה דין בדיני ממונות, אלא די בשני דיינים ששם בי"ד להם, אבל לפרש"י שהפרזבול יסודו במסירה שהינה ליתן כח גובינא לבי"ד, הא לכא' זה ודאי צריך שלשה דיינים וצ"ע רב.

ד. ובאמת שיש לעורר זאת גם ללא דברי רש"י, דלמאי דאמר שמואל בגיטין דף ל"ו ע"ב דלא כתבין פרוזבול אלא אי בבי דינא דסורא אי בבי דינא דנהרדעא, ומסיק בגמ' שם דכי תקין הלל לדרי עלמא כגון בי דינא דידיה, וכרב אמי ורב אסי, דאלימי לאפקועי ממונא אבל לכולי עלמא לא, ומעתה שכל עיקרה של מסירה נעשית רק לבי"ד שיש להם הכל להפקיר ממון, הא ראוי שיהיו הדיינים שלשה, שהלאו פשוט ששני דיינים אין להם הכוח להפקיע ממון, אחר שאין הם בי"ד שקול, ולפעול ולעשות עשיות בדיני ממונות ודאי שצריך שלשה דיינים. ויהא מוכרח מכאן הכרח גמור למה שכתב הרמב"ן לקמן בגמ' שם שרק שמואל סובר שצריך למסור פרוזבול לבי"ד חשוב, וכמבואר בגמ' עוד שם ששמואל קרא לפרזבול עולבנא דדייני הוא, ואי איישר חיל אבטליניה, אבל ר"נ חלק עליו שם ואמר אדרבה אקיימנה. וכתב הרמב"ן שם, ונראה לי דהא דאמר שמואל דלא כתבין פרוזבול אלא או בבי דינא דסורא או בבי דינא דנהרדעא לא קי"ל כוותיה, דשמואל לטעמיה דמהדר לבטוליה, וקי"ל כרב נחמן דאמר אקיימניה, ואע"ג דלא איפשטי אי לדריה בלחוד תקין כיון דחזינן לרבנן דבי רב אשי דמסרי מיילי להדדי ולא מסרי מיילי לרבנא אשי דאיהו אלים בשעתיהו, אלמא אפילו בי דינא אחרינא דלא אלים כולי האי כתיב ולדרי עלמא תקין וכו'.

והמשיך הרמב"ן וכתב, ואשכחן נמי לרב נחמן דאמר בשנים, אלמא לא בעינן בי דינא דאלימ אלא גריע משאר דיני ממונות, וש"מ דכי תקין הלל לאו בכגון ר' אמי ור' אסי בלחוד תקין. ויש ליתן לב שהרמב"ן לא הוכיח דבריו דא"ל שצריך בי"ד שיכול להפקיע ממון אי אפשר שיועיל שנים, אלא ממה שדי בבי"ד גרוע של שנים כ"ש שדי בבי"ד שאינו חשוב וצ"ע.

ה. ולהלכה קי"ל כרב נחמן שביטול הגט נעשה בפני שנים, ואילו לענין פרוזבול פסקו הרבה ראשונים שצריך שלשה דיינים, וכן כתב המהר"י קורקוס בפ"ט הט"ז שהוא משמעות הרמב"ם שסתם וכתב שמוסרים בפני בי"ד, וסתם בי"ד בכל מקום הוא שלשה דיינים, וצ"ב הטעם שחילקו הדינים הא הגמ' מדמי להו ההדדי, שאם מבטלים גט בשנים אף מוסרים פרוזבול בפני בי"ד של שנים.

וכתב הב"ח בס' ס"ז אות כ"ב, דטעמא רבא איכא לחלק ביניהם, דביטול הגט דמתורת עדות הוא סגי בשנים, אבל פרוזבול דבעינן בית דין דאלימי לאפקועי ממונא שלשה בעינן, ור"נ שפירש את המשנה דדי בשנים הביא ראיה לשיטתו מתורת כ"ש, אבל להלכה אית לן שהמשנה מתפרשת בשלשה דיינים, והטעם משום שצריך בי"ד אלים, וכן הוא בבבאור הגר"א סי' ס"ז ס"ק ל"ז.

וכמה הדברים נפלאים שהלאו הרמב"ם פסק להלכה כמו שמואל שאין מוסרים פרוזבול אלא לבי"ד חשוב שבדור, ועל כן פסק שיש צורך בשלשה דיינים, שרק הם יכולים להפקיר ממון, והמסירה צריכה להיעשות באופן שיש כח לעשות הפקר ולזה צריך שלשה, וכל עיקר דברי ר"נ הינן לשיטתו בלבד, שהוא סובר שמוסרים לפני כל בי"ד שהוא, ואין הלכה כמותו

המשך בעמוד יג

דמ"מ חייב לצי"ש. [ובקצוה"ח שם סק"א ובמשובש שם ס"ל דפטור אף לצי"ש]. ג. בבבא ושמא דקיי"ל דלאו ברי עדיף ומ"מ אם בא לצי"ש חייב לשלם כדאי"ב בב"ק ק"ח א', וכ"ה בשו"ע חו"מ ע"ה ט', אבל תפיסה לא מהני כמש"כ הש"ך שם ס"ק כ"ו בשם הרמב"ן. [עי' פ"ת שם סק"ח שהביא שיטות דמהני תפיסה]. ד. אבק ריבית דאינו יוצא בדינים אבל חייב להחזירו לצי"ש, ותפיסה לא מהני ביה כדאי"ב בשו"י יו"ד קס"א סעיפים ב' וג'.

ביאורי שביעית

פרק י' מ"ד

זהו גופו של פרזובול, מוסר

זהו גופו של פרזובול, מוסר אגן לך איש פלוגי ופלוגי
הדינים שפמקום פלוגי, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל
זמן שאגבנו, והדינים חותמין למטה או העדים:

זהו גופו של פרזובול. ¹ "עיקרו ושרשו" (רע"ב). מוסר אגן לך. ² "אינו ר"ל מוסר השטרות, דפרזובול א"צ למסור השט"ח וכו', אלא ר"ל מוסרני דברים הללו לכם הב"ד" ⁴ (סמ"ע) (הו"מ ס"ו ל"ט)). שם. הרמב"ם בפיהמ"ש כאן מבאר בעניין מסירת הפרזובול "מוסר אני לכם, אני מעיד אתכם על כך וכך", ומבאר דפירש בעניין הפרזובול ⁵ שאין זה שמוסר החובות לבית דין, ואף מדבריו בהלכות (פ"ט הט"ו הט"ו) מדקדק מהר"י קורקוס ששיטתו שמוסר שטרותיו לבית דין ⁶ מן התורה אינו משמט ופרזובול הוה רק מדרבנן. אבל רש"י ביאר במכות (ב' ג') ש"מוסר שטרותיו לב"ד הוא פרזובול שהתקין הלל", וכן 'בעוד מקומות מבואר ברש"י שפרזובול הוה ממש דינא דמוסר שטרותיו לב"ד', ומשמעות שיטת רש"י ⁷ דתרווייהו הוה מתקנת הלל ומכח הפקר בית דין, וכן התוס' בגיטין (ל"ו א' בד"ה מי איכא) פרשו כן בהדיא לשיטת רש"י, וכן

אגן לך איש פלוגי ופלוגי

מסקנת הרמב"ם ⁹ בגיטין (שם). ומשיטת התוס' בגיטין (שם) ¹⁰ משמע בפשטות דמחז גיסא סברי כרש"י בזה שפרזובול ומסירת שטרות עניין אחד, אבל מאידך גיסא פליגי על רש"י וסברי שתרווייהו הוה מן התורה. ובדברי ¹¹ כמה מהראשונים בגיטין (שם) מבואר דאמנם פרזובול ומסירת שטרות לאו חדא ניהו שמסירת שטרות מן התורה ופרזובול רק מדרבנן מתקנת הלל, אבל מכל מקום עניין הפרזובול הוא מלתא דמסירת שטרות שתקנו חכמים שעל ידי הפרזובול ייחשב לו כמו שמסר חובותיו לבית דין, וכן הוא לכאורה משמעות דברי הספרי (ראה ק"א) "את אחיך תשמט ידך ולא המוסר שטרותיו לבית דין, ¹² מיכן אמרו התקין הלל פרזובול מפני תיקון העולם וכו'". **איש פלוגי ופלוגי הדינים.** בתוספות אנשי שם הביא מפאת השולחן ¹³ דמשמע שצריך להזכיר שמות הדיינים בפירוש בכתביה הפרזובול. שם. "בריש פרק ד' דגיטין (דף ל"ב) פליגי, רב נחמן סבר דדוקא תני תרי לאשמועינן דסגי בבית דין של שנים, דבשלמא גבי דינא דממונא בעינן שלשה אבל הכא אודועי בעלמא הוא ובתרי סגי, ורב ששת סבר דהכא נמי בעינן תלתא,

עוד.

5. כן ביאר התורה זרעים בשיטת הרמב"ם, ולפי זה ביאר בשיטת הרמב"ם בהלכותיו (שם הט"ו) שפרזובול לא נתקן אלא בזמן הזה, ולכאורה מדוע לא סבר כרש"י בגיטין (שם) דשינויא דרבא דהפקר בית דין הפקר קאי אף לבאר בדיון הפרזובול ומהני אף בזמן שנהגה שמיטה מן התורה, וכן השיג הראב"ד (שם) על הרמב"ם, וביאר בתורת זרעים בשיטת הרמב"ם "דהרי בהשמטת מלוה איכא תרי דיני, דין הפקעת ממון המלוה ע"י אפקעתא דמלכא וגם דין איסור שלא לתבוע את החוב מהלאו דלא יגוש, והפקר ב"ד לא מהני אלא לענין דין הפקעת הממון, אבל לענין האיסור דלא יגוש לא שייך בזה הפקר ב"ד", וזה משום שאילו הרמב"ם לשיטתו שהפרזובול אינו חשוב כמסירת השטרות לבית דין, אבל רש"י לשיטתו שענין הפרזובול הוא שמוסר שטרותיו לבית דין וזה מועיל שלא יעבור המלוה בלא יגוש כיון שביט דין הם הנוגשים וכדלהלן, שפיר מצי' לפרש דשינויא דרבא דהפקר בית דין קאי אף על דין הפרזובול.

6. ואילו דברי הרמב"ם שם (הט"ו) "המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם אתם גבו לי חובי זה אינו נשמט, שנאמר ואשר יהיה לך את אחיך וזה בית דין תובעין אותו", והיא דרשא דספרי (ראה ק"א) ומובאת בירושלמי לעיל (סוף ה"א), והכי איתא התם "ואשר יהיה לך את אחיך ולא של אחיך בידך, מיכן אתה אומר המלוה על המשכון אין משמט, את אחיך תשמט ידך ולא המוסר שטרותיו לבית דין". ולכאורה מצינו מחלוקת בין המפרשים בביאור גדר הדין דילפינן מדרשא זו וכפי שכבר נתבאר בזה במקומו לעיל מ"ב (הערה 29), שמשמעות הרמב"ם בהלכות הנ"ל ויותר בהדיא בפיהמ"ש לעיל (מ"ב), דמסירת השטרות לבית דין מועילה לאשוויי לבית דין שהם הנוגשים ולא המלוה וזה מתמטע מקרא משום שלא חשיב שהחוב זה הוא "לך", ולפי זה המלוה על המשכון ומוסר שטרותיו לבית דין הוה ב' דינים וב' ילפותות נפרדות. ולכאורה

כן היא אף משמעות שיטת רש"י שביאר בכמה מקומות דהמוסר שטרותיו לבית דין ופרזובול מועילים שיהיו הב"ד הנוגשים ולא המלוה יעוין. אמנם מאידך בתוס' בגיטין (ל"ו א' בד"ה מי איכא) מבואר דפירשו שמלוה על המשכון ומוסר שטרותיו לבית דין ענינם שוה ומתמעטים מחדא דרשא משום דחשיבי של אחיך בידך והיינו דחשיבי השטרות שבידי בית דין כגבויים, דכן משמעות לשון התוס' בהביאם את דרשת הספרי יעו"ש, וכן מדוקדק מדבריהם בהמשך שם שביארו לפי שיטת רש"י דין מסירת שטרות אינו מן התורה "ודרשא דספרי עיקרה אמלוג על המשכון", ואילו הוה ב' ילפותות נפרדות לא היה שייך לבאר כן. וכן מבואר בלשון הר"ש והרע"ב להלן (מ"ה) דענין מסירת החובות לבית דין הוא "דמשנמסרו לבית דין הרי הן כגבויות". יעוין בפירוש הר"י מלולין בכתובות (פ"ט), שביאר דמסירת שטרות ופרזובול ענינם משום שהוה החובות כגבויים. וכן מבואר בלשון של התו"ט במשנתנו "דטעמא דפרזובול הוא משום דכל שבידי בית דין כגבוי דמי", יעוין עוד בתשובת הרא"ש (כלל ע"ז ה) דמשמע דמוסר שטרותיו לבית דין ומולוה על המשכון חד דינא ניהו ומימעטו משום דהוה של אחיך בידך וצ"ע שם. [יעוין עוד כמה שנתבאר בשיטת הרמב"ם על פי הנ"ל להלן (הערה 11)]. והנה שיטת הרמב"ם הנ"ל ושיטת תוס' בגיטין המובאת להלן שוות בכך שמסירת שטרות לבית דין מועילה מן התורה, ודלא בשיטת רש"י שביאר שאף מסירת שטרות מהני רק מכח הפקר בית דין כדלהלן, וביאר שיטת רש"י מבואר באחרונים דבשיטת כספים יש ב' דינים האחד לאו דלא יגוש והשני הפקעת גוף חוב הממון, וסובר רש"י שאף שמועילה מסירת השטרות שלא יעבור המלוה על לא יגוש כיון שביט דין הם הנוגשים, עדיין בעינן להא דהפקר בית דין כלפי גוף חוב הממון [וכדלהלן (הערה 8)]. ואם נבא לדון בשרש שיטות הרמב"ם והתוס' שחלקו בזה על רש"י, לכאורה שיטת תוספות מבוארת בפשיטות לפי מה שנתבאר בשיטתם בגדר דין מסירת שטרות, דכיון שסברו שמסירת השטרות לבית דין מועילה להחשיב לעיקר החוב כגבוי שפיר יש בכך סיבה להועיל שאף לא יפקע גוף חוב הממון מחמת דין השמיטה, אבל לשיטת הרמב"ם שסובר כשיטת רש"י בביאור גדר דין מסירת שטרות שמועילה להחשיב שאין המלוה הנוגש וכו"ל יש לברר מדוע חולק על רש"י וסובר שמסירת השטרות לב"ד מועילה שלא יישמט גוף חוב הממון מן התורה אף בלאו תקנת הפקר בית דין. ולכאורה יש לבאר בשיטת הרמב"ם דסבר שדין הפקעת חוב הממון בשמיטה כרוך בדיון הלאו דלא יגוש, וכיון שמסירת השטרות מועילה שלא ייחשב המלוה בכלל לאו דלא יגוש ממילא אף לא חיילא על החוב הפקעת השמיטה, ורש"י סבר שלא דלא יגוש והפקעת גוף חוב הממון הוה ב' דינים נפרדים שאינם תלויים זה בזה, ויותר מה מצינו בשיטת הרא"ש הידועה שלא דלא יגוש נוגה משך כל שנת השביעית והפקעת חוב הממון חיילא רק בסופה. ובחיידושי רבי נחום (גיטין ל"ו ב') הביא לבאר בשיטת הראב"ד שהשיג על הרמב"ם (פ"ט הט"ו) וסובר דמהני תקנת פרזובול אף כשנהגה שביעית מן התורה [והובא לעיל (הערה 5)], שסבר דלאו דלא יגוש תלוי בדיון הפקעת גוף חוב הממון ולכן פשיטא

1. משמעות לשון זו שיש עוד הסתעפות לעסק הפרזובול רק שוהו עיקרו ושרשו, וכעל דרך שמצינו במשנה בגיטין (פ"ה א') "גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם", שוהו עיקר ותורף הגט ויש עוד הסתעפות בגט כגון זמן ושאר טופס הגט. ויעוין בחסד לאברהם שביאר בזה דכונת התנא לומר דעיקר חלות דין הפרזובול סגי לו בכך שאומר בעל פה דברים אלו בפני הדיינים, ומה שאחר כך כותבים בשטר הדיינים או העדים זהו לראיה בעלמא, ובפשטות זה יתכן רק לפי השיטות שכל אדם סגי לו במסירת דברים בעלמא ואין צורך דוקא כתיבה, אבל לפי שיטת השו"ע (פ"ט כ"ז) שהיא שיטת הרמב"ם (פ"ט י"ז כ"ה) שרק אצל תלמידי חכמים הקילו בזה אבל כל אדם לא סגי ליה בלא כתיבה לא שייך לבאר כן, אמנם יעוין בחסד לאברהם שנראה שמעמיד דבריו אלו אף לשיטת השו"ע וצ"ע. [יעוין בפרישה (פ"ט) שנקט לבאר אף לפי השיטות שסגי באמירה בעלמא לחלות דין פרזובול שזה רק מכח תקנה מאוחרת של רב נחמן אבל עיקר התקנה שתיקן הלל היתה דווקא על ידי כתיבה, ויעוין עוד כמה שיתבאר בעה"י נדון זה להלן]. ולכאורה יש לבאר דאף אי נימא דכתיבת הפרזובול מעכבת בחלות הדין פרזובול עדיין מבואר מדוע חשיב שאלו הדברים שבמשנתנו הם רק "עיקרו ושרשו" של הפרזובול, כיון שכשהדיינים כותבים הם מוסיפים לכתוב 'כמותב תלתא כחדא הוינא ואתא פלוגי המלוה ואמר לפנינו וכו'', וכן מוסיפים לכתוב זמן. יעוין בנוסח הפרזובול הארוך שהביא בעל התרומות ומובא בבית יוסף, ומוזכר שם שיש צורך שהמלוה יקנה ד' אמות מקרקעו להקנות על גבם השטרות, ולפי זה מבואר בפשיטות מדוע הנוסח שלפנינו במשנה נחשב רק לעיקרו ושרשו של הפרזובול כיון שיש צורך להוסיף עליו תוספת רבה, אלא שכבר כתב במלאכת שלמה כאן "אבל לא ראיתי מי שהקפיד בזמן הזה על נוסח ארוך כזה ולא על הזכרת הקנאת ד' אמות קרקע כנוכר אפילו לכתחילה".

2. ובגמרא גיטין (ל"ב ב') הגירסא "מוסרני לפניכם", יעוין כמה שיתבאר בעה"י להלן שגיראת מחלוקת בין הראשונים בענין של הפרזובול, שלפי רוב שיטות הראשונים ענינו של פרזובול הוא מלתא דמסירת שטרות, אבל לשיטת הרמב"ם בפיהמ"ש משמע דהוא הודעת ומסירת דברים בעלמא לפני ב"ד יעוין, ולכאורה הגירסא הנ"ל שבגמרא גיטין אתיא שפיר טפי לפי משמעות שיטת הרמב"ם, אמנם הרמב"ם עצמו בהלכותיו (פ"ט ה"ה) כתב כלשון המשנה שלפנינו "לכם", וצ"ע.

3. כונת הסמ"ע להדגיש שכשעושה פרזובול אין צורך למסור שטרותיו בפועל לבית דין, ודבר זה הוא פשוט ומוסכם לפי כל שיטות הראשונים, שהרי מפורש במשנה לעיל (מ"ב) שהמוסר שטרותיו לבית דין אינו משמט ולא צריך בנוסף שגם יעשה פרזובול, ואם כן פשוט שכשאחר כך מבארת המשנה את דין פרזובול היינו כשאין מוסר שטרותיו ממש. אמנם מצינו מחלוקת בראשונים האם פרזובול הוה כמסירת שטרות גמורה לבית דין או שוהו תרי מילי, ואף רש"י במכות (ב' ג') שכתב "מוסר שטרותיו לב"ד הוא פרזובול שהתקין הלל", בעל כרחך צ"ל שכוונתו שעל ידי הפרזובול מגיע לכך שנחשב כמו שמסר שטרותיו ממש אבל לא שצריך למסור בפועל את שטרותיו עצמם לבית דין וכו"ל, ויעוין בזה עוד להלן בעה"י.

4. והסמ"ע כתב שם על זה דלפי זה לכאורה פשוט שאף חובות של מלוה על פה נכללים במסירת הפרזובול, ותמה על הרמ"א שם (ספ"ה י"ט) מדוע ראה צורך לטרוח ולהוסיף על דברי השו"ע מדברי הר"ן בגיטין שיוכל למסור אף חובותיו שבעל פה, דמהיכן היה מקום כלל לחלק בזה כיון שהמחבר בשו"ע לא כתב להגביל דאיירי דוקא בשטרי חוב, יעו"ש. והנה לשיטת רש"י בכמה מקומות שפרזובול הוה ממש כדיון מסירת שטרות מסתבר לומר שאין מועיל פרזובול על חובות שבעל פה, וכן מדקדק הפני יהושע בגיטין (ל"ו א') מלשון רש"י שפירש שם בדברי משנתנו "מוסרני לכם את שטרותי", ויעו"ש עוד. ואף לשיטת תוספות במכות (ג' ב') ועוד ראשונים בגיטין (ל"ו א') דפרזובול ומסירת שטרות תרי מילי ניהו ופרזובול הוה תקנה מדרבנן, מ"מ מבואר בדבריהם דענין תקנת פרזובול הוא מלתא דמסירת שטרות ממש שמוסר החובות לב"ד וכדלהלן, ואם כן גם לפי זה לכאורה היה מקום לדון שלא יועיל הפרזובול אלא על חובות שבשטר. אמנם לפי מה שיבאר להלן ממשמעות שיטת הרמב"ם בענין הפרזובול, קשה לחלק בין חובות שבשטר לחובות שבעל פה. ויעוין בתומים (ס"ו כ"ה) שכתב שלפי שיטת בעל התרומות שצריך לכלול בפרזובול הקנאת השטרות כאגב של ד' אמות קרקע, משמע דחובות שבעל פה הן נכללים בפרזובול, ויעו"ש עוד מה שדן בזה לפי שיטת רש"י בביאור ענין הצורך שיהיה ללוה קרקע כל שהוא, וכתב על כך דלפי זה מיושבת תמיהת הסמ"ע הנ"ל מאי קמ"ל הרמ"א שמלוה על פה נכללת בפרזובול דטובא קמ"ל. ויעוין במלאכת שלמה כאן שהביא מהנמוקי יוסף בריש פרק ד' ה' שמלשון המשנה דקתני "כל חוב" ולא כל "שטר חוב" שמעינן דאפילו מלוה על פה כתבינן עליה פרזובול, ויעוין

ביאורי שביעית

פרק י' מ"ד

הדינים שנקמקום פלוני, שפך

חוב שיש לי שפאגפנו כל זמן

ותנא אטו כי רוכלא ליחשב ולזיל" (תוס' יום טוב).
והבית יוסף (ס"ז) כתב דלכאורה משמע שיש לנקוט

לעניין הלכה שבתרי דינים סגי כיון שהלכה כרב נחמן בדניא, אבל מביא מדברי בעל התרומות ומשמעות¹⁴ לשון הטור¹⁵ ששלשה בעיניו, ומבאר בזה "ואפשר דטעמא משום דמשמע להו דיני שמיטה¹⁶ איסורא ניהו". **שפמקום פלוני**. משמעות ריהתת המשנה שאף כשמוסר בפני הדיינים¹⁷ יש צורך להזכיר את מקומם, אמנם המשנה ראשונה ביאר¹⁸ דלאו בדוקא נקט התנא לזה אלא בכדי להשמיענו¹⁹ שאין צריך למסור דוקא בפני הדיינים, אבל כשמוסר בפני הדיינים אין צורך להזכיר את מקומם. **שם**. בגמרא גיטין (ל"ו ב') איתא למימרא דשמואל ש"לא²⁰ כתבינן פרוזבול אלא אי בבי דינא דסורא אי בבי דינא דנהרעדא", וכן פסק הרמב"ם (פ"ט הי"א), והביא הבית יוסף (ס"ז) בזה מבעל התרומות ש"מסתברא דכל שלשה בקיין בדין ובענין פרוזבול ויודעים מצות שמיטה והמחוס רבים עליהם באותה העיר שהם דרים בה הרי הם באותה העיר ובאותו הזמן כבי דינא דרב אמי ורב אסי", וכן פסק בשו"ע (ס"ז י"ח). אבל שיטת

הרא"ש בגיטין²¹ דקיימא לן שיכול לכותבו בכל בית דין, וכן נוקט הטור, וכן כתב הרמ"א (ס"ז י"ח)²² דיש להקל בזמן הזה. **שפך חוב שיש לי שפאגפנו כל זמן שפאגפנה**. הגירסא לפנינו היא 'ש'כל, וכתב על כך המלאכת שלמה כאן "וראיתי שמה (בחיידושי הר"ן בגיטין (ל"ו)) וגם שם בנמוקי יוסף הלשון כך מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני את כל חוב שיש לי שאגבנו וכו' ע"כ וישר בעיני מאוד, וכן הוא ג"כ שם בבית יוסף וכו', ושם בטור עצמו הלשון כך מוסרני לכם כל חוב בלא ש"ן".²³ ולכאורה הדבר תלוי לפי שיטות הראשונים ביסוד דין פרוזבול כמובא לעיל, שלפי רוב שיטות הראשונים שפרוזבול ענינו למסור החובות לבי"ד באמת לא אתי שפיר הגירסא שלפנינו 'ש'כל, אבל לפי שיטת הרמב"ם בפיהמ"ש שאין ענינו של הפרוזבול למסור החובות לבית דין אלא להודיע בפניהם מדוקדק היטב הגירסא שלפנינו. **שם**. כתב התו"ט "ובגיטין גמרא (דף ל"ו) שיש לי אצל פלוני, וכן כתב הר"ב שם (משנה ג')", ומשמע דכוונתו לומר שיש צורך להזכיר בפרוזבול שם הלווה. אמנם בדרך אמונה (פ"ט הי"ח דרך אמונה צ"ח) כתב בזה,

ליה דאם יש הפקר בית דין על גוף חוב הממון הרי זה מועיל אף לעניין לאו דלא יגוש, וזה בהיפוך ממה שנתבאר לעיל בשיטת הרמב"ם בזה. [ויעיין עוד להלן (הערה 16) מה שנתבאר לדון על פי החקירה שהביא בחידושי רבי נחום שם].

7. יעויין ברש"י בגיטין (ל"ב ב') בד"ה מוסרני לכם, (ל"ו א') בד"ה מוסרני לכם, ובב"ב (כ"ז א').

8. ראשית משמע כן ממה שפירש בגיטין (ל"ו א') בד"ה מוסרני לכם) בדין הפרוזבול שהוא מכח הפקר בית דין, וכיון ששיטתו שפרוזבול ומסירת שטרות לבית דין חזו זה את זה נמצא שאף מסירת שטרות מכח הפקר בית דין היא, וביותר מפורש כן בדבריו (שם דף ל"ז א') בד"ה דתפסי) שמיידי שם במסירת שטרות וביאר דבעינן לזה הא דהפקר בית דין. אמנם מאידך מובאר בדברי רש"י שם בטעם מה שמועיל מסירת השטרות לבי"ד ופרוזבול שהוא משום שלא המלוה התובע אלא הבית דין ולכן אין המלוה בכלל לאו דלא יגוש, ולכאורה מאחר שביאר רש"י שיש בזה הכח של הפקר בית דין כנ"ל מדוע יש צורך לבאר אף לטעם זה, וביארו בדברי רש"י בתורת זרעים ובחידושי רבי נחום שרשי" הוצרך לבאר מכח ב' הטעמים ביחד, דהפקר בית דין הוא סיבה רק כלפי גוף חוב הממון שלא יפקע אבל אכתי קאי המלוה בלאו דלא יגוש, ולזה צריך לבאר שלא המלוה התובע אלא הבית דין ולכן לא קאי בלאו דלא יגוש.

לכאורה יש לדון בשיטת רש"י דהדרשא שדרשו בספרי לדין דמוסר שטרות אינה אסמכתא בעלמא אלא דרשא גמורה, ואף שבלאו תקנת הלל שתיקן הפקר בית דין היה נשמט גוף חוב הממון מכל מקום נפקא מינה מהאי דרשא דלא קאי עליה בלאו דלא יגוש, ואמנם התוס' בגיטין (ל"ו א') בד"ה מי איכא נקטו דלשיטת רש"י אי אפשר לומר דדרשא דספרי היא דרשא גמורה יע"ש, אבל יש לומר דהם אולו לשיטתם שגדר דין דמסירת שטרות הוא שחשיבי החובות כגביות וכפי שנתבאר לעיל (הערה 6) ולפי זה אילו היתה דרשת הספרי דרשא גמורה באמת לא היה צורך להגיע לכח דהפקר ב"ד ולכן הוכרחו לפרש בשיטת רש"י דדרשת הספרי אינה דרשא גמורה, אבל לשיטת רש"י גדר הילפתא דמסירת שטרות הוא רק שלא חשיב שהמלוה הנוגש ולא קאי בלאו דלא יגוש, ולפי זה שפיר יש לומר שאף שהוה דרשא גמורה יש צורך גם לכח של הפקר בית דין, ויעיין להלן (הערה 9).

9. וז"ל הרמב"ן שם "ולי נראה דההיא דספרי אסמכתא היא, וכשאמרו מוסר שטרות אין משמיטין מתקנתו של הלל אמרו", ומבאר ברמב"ן שלפי מסקנתו נקט דדרשת הספרי היא אסמכתא בעלמא, אמנם יעויין לעיל (הערה 8) שנתבאר לדון לפי שיטת רש"י שאף שביאר דיש צורך לכח של הפקר בית דין מתקנת הלל מכל מקום דרשת הספרי היא דרשא גמורה, וצ"ע.

10. וזה מוכח לכאורה מב' מקומות בדברי התוס', א. ממה שהביאו לדרשת הספרי שמוסר שטרות אין משמט מן התורה ומהו הקשו על קושית הגמרא שם "מי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית והתקין הלל דלא משמטא", ומוכח שסברו שפרוזבול ומוסר שטרות חד ניהו וכיון שילפינן למוסר שטרות שאינו משמט פשוט שבכלל או אף הפרוזבול. ב. ממה שעמדו בסוף דבריהם על פי הקונטרס שפירש שנינוי אדרבא דהפקר ב"ד קאי אף אפרוזבול, ולפי זה פירשו דצריך לומר לשיטתו דדרשא דספרי עיקרה אין עיקרה על מוסר שטרות יע"ש, ומוכח שסברו תוס' שזה אי אפשר להעלות חילוק שרש"י לא מיידי אלא בפרוזבול ולא במוסר שטרות דמילתא חדא ניהו. אמנם הפני יהושע (שם) תמה על פירוש זה בשיטת התוס' מהמשך סוגיית הגמ' בגיטין שם, ועוד תמה בגוף סדר דברי התוס' עצמם שם, ומציע לבאר בדבריהם דלעולם שיטתם דמוסר שטרות מן התורה אינו משמט ופרוזבול רק מדרבנן, ויע"ש. וכן התומים (ס"ז ב') נוקט לפרש בדבריהם דסברי אף הם כשיטת התוס' במכות (ג ב') שמוסר שטרות הוה מן התורה ופרוזבול הוא רק מדרבנן, ויע"ש. וסיעו עוד להוכיח שמודים תוס' דפרוזבול מתקנת חז"ל הוא וכדברי הפני' והתומים הנ"ל, משיטת התוס' עצמם בהמשך הסוגיא שם (ל"א א') שפירשו בטעם הדין שלפרוזבול צריך שתהיה ללווה קרקע הדיינו משום דרק בכה"ג היא מילתא דשכיחא והיינו כדפריש"י שם דבמילתא דלא שכיחא לא עבדו רבנן תקנתא, ומוכח בהדיא דסברי תוס' דפרוזבול מתקנת חז"ל הוא ולא מן התורה.

11. יעויין בחידושי הר"ן והריטב"א שם.

12. ומדברי הספרי האלו קשה על שיטת הרמב"ם הנ"ל בענינו של הפרוזבול שאינו למסור החובות לפני ב"ד שהרי מובאר בספרי כאן שתקנת הפרוזבול היתה על סמך הדין דמסירת שטרות אינה משמט, וצ"ע. [ואולי יש מקום ליישב את שיטת הרמב"ם, על פי מה שכבר נתבאר לעיל (הערה 6) ששיטת הרמב"ם ביסוד הדין דמוסר שטרות אינו משמט שאין זו מטעם שחשיבי החובות כגביות אלא משום שנחשב שבי"ד הם הנוגשים ולא המלוה, והנה המשנה ראשונה לעיל (מ"ב) ועוד אחרונים עמדו בהערה מדוע

דוקא המוסר שטרותיו לבי"ד אינו משמט ולא סגי למסור החובות אף לכל אדם אחר, ולכאורה לפי השיטות דגדג הדין בזה הוא דחשיבי החובות כגביות לא קשה מידי דהוה שייך דוקא בב"ד, אבל לפי שיטת הרמב"ם הנ"ל באמת קשה קושיא זו ויעויין במה שהובא לבאר בזה מהגידולי תרומה לעיל (מ"ב הערה 29), ואולי יתכן לבאר דלשיטת הרמב"ם ילפינן בזה דין מיוחד כלפי בית דין שרשות בית דין מועילה לחובות שלא יחול בהם דין שמיטת כספים ולכן מסירת החוב לאדם אחר אין מקום כלל שתועיל שלא לשמט, ולפי זה אפשר לומר שיסוד וגדר תקנת הפרוזבול היתה שיבואו בעלי החובות לפני בית דין ויקבלו מהם הרשאה שינצלו חובותיהם מלישטט בשמיטת כספים, ומה שאמרו בספרי שתקנת פרוזבול נסמכה על דין דמסירת שטרות לבי"ד היינו משום שבדין דמסירת שטרות מצאנו מקור לכך שרשות בית דין מתגברת על דין שמיטת כספים, וצ"ע.]

13. ובטעם הדבר ביאר שם "וטעמא משום דאין כותבינן פרוזבול אלא בב"ד חשוב לכך צריך לברר הדיינים בשמם ובמקומם", ואם כן זהו רק לפי שיטת הרמב"ם והשו"ע שסברי שיש צורך למסור בפני בית דין חשוב דוקא, אבל לשיטת הרמ"א שהיהל בזה אין זה שייך, ויעויין בזה עוד להלן. ומשמעות דבריו דנוקט שגם הא דקתני "שבמקום פלוני" היינו בדוקא, דבעינן לפרש מקום הבית דין בפרוזבול אף כשמוסר בפניהם. אמנם מאידך אחר כך מביא התוס' אנשי שם מהשושנים לדוד שמהא דקתני שבמקום פלוני יש לדקדק כשיטת המרדכי שאין צריך למסור דוקא בפני הדיינים, והיינו דמפרש דלאו בדוקא קתני להא דבמקום פלוני דהוה פשיטא ליה שאין צורך לכתוב בפרוזבול "שבמקום פלוני" וכדבר המשנה ראשונה כאן ויעויין עוד בזה להלן בסמוך. ולכאורה לפי דברי השושנים לדוד יש לדחות אף את דקדוקו של הפאת השולחן הנ"ל, דיש לומר שאף הא דקתני פלוני ופלוני הדיינים היינו דוקא בגוונא שאינו מוסר בפניהם אבל כשמוסר בפניהם אין צורך לכתוב בגוף הפרוזבול את שמותם, וצ"ע.

14. הבית יוסף מדקדק מדרכת הטור "פלוני ופלוני ופלוני הדיינים", וצ"ב מדוע לא דקדק הבית יוסף יותר בהדיא מהמשך דברי הטור שם שכתב "והותמים בו שלשה הדיינים". ובשיטת הרמב"ם כתב הבית יוסף שהדברים סתומים כיון שהעתיק לשון המשנה "פלוני ופלוני", ויעויין מה שכתב בזה מהר"ן קורקוס (פ"ט הי"ח).

15. יעויין בתוס' חדשים שמביא מהשושנים לדוד שאף לשיטות שסגי בשני דינים היינו רק כדיעבד, וביאר במה שנקט הטור להצריך שלשה שהיינו לכתחילה בלבד, ויע"ש.

16. ולפי השיטות הסוברות שקיימא לן שבשתי דינים סגי היינו בפשטות משום דסברי שפרוזבול חשיב כדינא ולכן הלכה כרב נחמן, ויעויין במהר"י קורקוס (פ"ט הי"ח) שפשיטא ליה שפרוזבול הוה בכלל דינא ומכל מקום דן לומר בשיטת הרמב"ם שקיימא לן כרב ששת יע"ש. וראוי לברר ביסוד הנדון המוכח בזה במפרשים האם דיני שמיטה ופרוזבול הוו בכלל דינא או בכלל איסורא, והנה כבר הובאה לעיל (ריש מ"א) שיטת היראים שחלות שמיטת כספים אינה אפקעתא דמלכא אלא המלוה מצווה בעשה ובלא תעשה להשמיט את המלוה כשיטתנו לכוף הלווה, ויעויין לעיל (סוף מ"א) שנתבאר לדקדק הכי מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש, ולכאורה לפי שיטה זו מסתבר דחשיב דין הפרוזבול בכלל האיסורים כיון שהוא לא בא כלפי גוף חוב הממון אלא בא לפטור את המלוה ממצות השמיטה ומלאו דלא יגוש המחייבים אותו להשמיט את החוב. ולפי השיטות ששמיטת כספים היא אפקעתא דמלכא וחלה מאיליה לכאורה היה בדין שייחשב דין הפרוזבול בכלל דיני הממון, אמנם לכאורה יש לתלות הדבר בחקירה שהביא בחידושי רבי נחום מספר דברי אליעזר האם דין השמיטה מתחיל מלאו דלא יגוש וכוה תלוי הפקעת עיקר חוב הממון או להיפך שמתחיל דין השמיטה מעיקר חוב הממון וכוה תלוי לאו דלא יגוש ויעויין מה שנתבאר בזה לעיל (הערה 6), ולכאורה אי נימא דמתחיל דין השמיטה מהלאו שפיר יש לומר דחשיב הפרוזבול בכלל האיסורים ולא בכלל הדינים, וצ"ע.

17. וב' מובאר בדברי הפאת השולחן שהביא בתוס' אנשי שם כמובא לעיל, וכן נראה שנוקט הדרך אמונה (פ"ט הי"ח דרך אמונה צ"ח) בפשטות משמעות שיטת הרמב"ם שסתם כלשון זו של המשנה.

18. והמשנה ראשונה העיר בזה הן מצד הסברא "דלמאי נפקא מינה יצטרך לכתוב המקום", והן בהוכחה מהא דלא קתני במתני' לזמן כתיבת הגט, שמוכח מזה שלא קתני אלא לגופו של פרוזבול ועל כרחך שהא דקתני המקום היינו רק להשמיענו חידוש דין דאפשר למסור שלא בפני הדיינים, יע"ש.

19. הבית יוסף הביא מהמרדכי בפרק השולחן (ש"ס) שכתב שמדברי רבינו יחיאל משמע שאין מועיל פרוזבול עד שיאמר בפני הדיינים עצמם, וחולק עליו מכח דברי הירושלמי (נ"ב) שמהנה פרוזבול "אפילו

המשך בעמוד הבא

"ואין צריך להזכיר שם הלוח בפרובול, כמו שכתב מרן בקובץ אגרות חלק ג' סימן קע"א". וְהַדְיָנִים

חוֹתָמִין לְמַטָּה אוּ הָעֵדִים. נחלקו הראשונים האם עיקר דין הפרובול יכול לחול אף באמירה בעלמא, או שלא חל הפרובול אלא על ידי כתיבה, הטור (ס"ו) נקט בפשיטות שסגי באמירה בעל פה, וביאר הבית יוסף שמקורו מהגמרא גיטין (ל"ז א') דרבנן דבי רב אשי מסרי מילייהו להדרי, והיינו בלא כתיבת פרובול כדפירש רש"י שם ומשמע דלכולי עלמא נמי בהכי סגי, וכן שיטת הרא"ש (שם), אמנם הרמב"ם (פ"ט הכ"א) העמיד דין זה דרבנן דבי רב אשי כקולא מיוחדת לתלמידי חכמים "מפני שהן יודעים שהשמטת כספים בזמן הזה מדבריהם ובדברים בלבד היא נדחית", אבל לכולי עלמא לא סגי בלא כתיבה, ובשו"ע (ס"ז כ') נקט כהרמב"ם, והרמ"א (שם) נוקט²⁴ להקל כהטור. ולפי שיטת הרמב"ם מתפרשים דברי המשנה "והדינים חותמין למטה או העדים" שזהו בכלל "גופו של פרובול" דקתני רישא, שרק על ידי הכתיבה והחתימה חל

נתונים ברומי" ופירש שהכוונה שהדיינים נתונים ברומי. ויעויין במהר"י קורקוס שכתב בתחילה לדקדק ממשמעות דברי הראשונים בגיטין שצריך למסור הפרובול דוקא בפני הדיינים, וכתב בדבריו הירושלמי שהביא המרדכי הנ"ל פירשו שאר כל המפרשים שקאי אשטרות ולא אדיינים, ומכל מקום מצדד לנקוט שאין צורך למסור בפני הדיינים דווקא ויע"ש. והרמ"א בשו"ע (ס"ז כ') נקט להקל כשיטת המרדכי הנ"ל, שבכל גווני יכול למסור שלא בפני הדיינים ואפילו בעל פה, אמנם יעויין בדרך אמונה (פ"ט הכ"ז דרך אמונה ק"ג) שהביא השיטה להקל שאפשר למסור שלא בפני הדיינים דוקא כשכותב בכתב והוא מהתפתי תשובה בשם החת"ס, ויע"ש עוד.

20. והגמרא שם דנה בביאור דין זה, ומתחילה סברה להוכיח מכאן דכי תקון הלל פרובול לדריה בלבד הוא דתקין, ומסיקה הגמרא דאף אי נימא דהלל לדרי עלמא תקון יש לומר שתקנתו היתה רק ב"כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי דאלימי לאפקועי ממונא אבל לכולי עלמא לא", יע"ש. והנה כבר הובא לעיל (הערה 5) שנחלקו הראשונים בסוגיית הגמרא בגיטין, האם שינוייא דרבא דהפקר בית דין הפקר קאי אף לבאר את דין פרובול או שביאור דין פרובול הוא דוקא כאבי משום ששביעית בזמן הזה מדרבנן, ולכאורה בשלמא לשיטות שרבא קאי אף על דין פרובול יש לבאר דמשום כך יש צורך לדין פרובול דוקא בבית דין שאלים לאפקועי ממונא כיון שצריך בזה לכח של הפקר בית דין, אבל לפי השיטות שרבא לא קאי לבאר דין פרובול אלא הטעם כאבי משום ששביעית בזמן הזה מדרבנן, אם כן מאיזה טעם יש צורך בבית דין שאלים לאפקועי ממונא, ועל דרך זו הקשה בספר מקצוע בתורה (ה"מ ס"ז א') וכן בספר גרש ירחים בגיטין (שם) כמובא בדרך אמונה (פ"ט ה"ז בנה"ל). אמנם לכאורה אף לפי השיטות שרבא קאי אף לבאר בדין פרובול, דחוק הוא לאוקים דברי הגמרא האלו בטעם דינא דשמואל שקאו רק לפי טעם דרבא ולא כאבי. ובדרך אמונה (שם) כתב ליישב על פי המבואר ברמב"ם (שם הכ"ז) שבתלמידי חכמים הקילו סגי במסירת דברים בעלמא לתלמידים משום שהם יודעים ששביעית בזמן הזה מדרבנן, ונמצא שכל מה שהצריכו בית דין חשוב היינו רק לעמי הארץ הסבורים ששביעית מן התורה ועולוים לזולל בדין שמיטת כספים, ובעבורם יש צורך לעשות על ידי בית דין שאלים כוחו לעשות הפקר בית דין ויע"ש. אלא שיישוב זה לא שייך אלא לשיטת הרמב"ם שחידש בטעם הא דרבנן דבי רב אשי מסרי מילייהו להדרי שהוא קולא בתלמידי חכמים, אבל שאר הראשונים לא פירשו הכי ויעויין, ואף לפי שיטת הרמב"ם לא אתי שפיר יישוב זה אלא לפי שיטת המהר"י קורקוס בשיטת הרמב"ם (פ"ט הכ"ז) שהקילו לתלמידי חכמים שאף לא ניבעי בית דין חשוב, אבל לשיטת הכס"מ בשיטת הרמב"ם (שם) דלעולם אף בתלמידי חכמים בעינן בית דין חשוב [וכדלהלן (הערה 21)] לא שייך יישוב זה. ובספר גרש ירחים יישב בזה שלעולם אף לפי דברי אבי שביאר משום ששביעית בזמן הזה מדרבנן יש לומר שיש צורך בכח של הפקר בית דין, ומשום שכלאו הכי הלל לא היה מתקן לבטל דברי בית דין שקדמו לו ותקנו את תקנת שמיטה בזמן הזה, ויע"ש. ועדיין יקשה לפי שיטת ר"ת המובאת בראשונים בסוגיא שם ששביעית נהגה מן התורה בבית שני והלל תיקן בשביל דור שאחר שייחרב המקדש, ולפי זה נמצא שאין בתקנתו ביטול דברי בית דין חבירו, אמנם יש ליישב בזה דאף לפי שיטת ר"ת לכאורה תקנו חז"ל שביעית מדרבנן בזמן בית ראשון, שהרי מבואר ברשב"א בגיטין "דמשעה שגלו שבט ראובן וגד בטלו היוכלות דלא היו כל יושביה עליה", ואף לשיטת הר"ת שסגי במה שיש קצת מבני כל שבט ושבת ליחשב כל יושביה עליה זה היה רק מומן שירמינהו החזון, וצ"ע. ואולי אפשר לומר עוד, דאף לדברי אבי שביאר בדין פרובול שהוא רק משום ששביעית בזמן הזה מדרבנן אין כונתו דהוה בגדר של 'הם אמרו והם אמרו' וכאילו לא נתקן כלל דין שמיטה כלפי חובות שיש עליהם פרובול, אלא לעולם רבנן תקנו דין שמיטה כעין דאורייתא שינהג בכל גווני, ורק שכיון שהוא מדרבנן הקילו בו שיעזיל למסור לבי"ד פרובול שעל ידי כך תחול סיבה בחובות שלא יישמטו, ואם כן שפיר יש להבין שחז"ל הצריכו לכך בי"ד שאלים לאפקועי ממונא כיון שהעמידו הרין שרק מכוח מעשה הפרובול שעל ידי הבית דין ניצל החוב מלישמט, וצ"ע.

21. ומקור הרא"ש הוא ממה שמבואר בהמשך הסוגיא שם (ל"ז א') דרבנן דבי רב אשי הוו מסרי מילייהו להדרי ולא מסתבר שהם היו נחשבים כבית דין החשוב שבדור, ועל כן יש לנקוט להלכה כאמוראי בתראי, יע"ש. וביישוב שיטת הרמב"ם בזה נראה שחלוקים המהר"י קורקוס והכס"מ, שהמהר"י קורקוס ביאר דאתי שפיר לפי מה שפירש הרמב"ם (שם הכ"ז) דהנהגת רבנן דבי רב אשי היא קולא שהקילו אצל תלמידי חכמים, אבל הכס"מ ביאר דצ"ל לשיטת הרמב"ם שהי רבנן דבי רב אשי היינו גדולי בית דינו, וכל הקולא שהקילו בהם היא שסגי במסירת דברים בעלמא בלא כתיבה, ויע"ש.

22. ובדרך אמונה (פ"ט ה"ז דרך אמונה פ"ח) הביא לדברי הרמ"א המאל, ובצינן ההלכה (שם ר"ט) כתב על כך "ומרן החזון איש היה מזהר לעשותו בבית דין הקבוע בעיר, ובשעת הדחק יש להקל בזה".

23. וצינו עוד לדברי הר"ש בבאבא (פ"ג מ"ז) שאף הוא הביא הלשון "כל" בלא שיי", וכן הוא בתוס' בגיטין

(ל"ג א' בד"ה לא שטא), ויעויין עוד.

הפרובול. אבל לפי שיטת הטור בפשטות היה נראה שהא דקתני "והדיינים חותמין למטה או העדים" אין זה מגופו של פרובול אלא²⁵ לראייה בעלמא, אבל הפרישה²⁶ נקט לבאר בזה שאף לפי שיטת הטור יש לומר דתקנת הלל בעיקרה היתה דוקא ע"י כתיבה ורק רב נחמן חידש לתקן שיסגי באמירה בעל פה, ויעויין. שם. ולפי השיטות הנ"ל שהכתיבה נצרכה לעיקר חלות הפרובול, יש לדון האם המלוה עצמו צריך לכתוב את דברי הפרובול ולמסור הכתב לבית דין או סגי למלוה לומר את דברי הפרובול והבית דין יכתבו את שטר הפרובול.²⁷ והסמ"ע (ס"ז ל"ח) מדגיש בהדיא דאף לפי השו"ע שיש צורך לכתוב הפרובול,²⁸ סגי שיאמר המלוה דבריו בעל פה והדיינים כותבים את שטר הפרובול, אמנם²⁹ מלשון הרמב"ן בגיטין (ל"ז א') משמע קצת שצריך המלוה לכתוב בכתב לבית דין, והאריך לייסד כצד זה³⁰ בספר ראשית בכורים (ח"ב ס"א), ויעויין.

24. וכתב הדרך אמונה (פ"ט הכ"ז דרך אמונה קנ"ד) "והסכימו רוב האחרונים, דאע"ג ד"א דכל אדם ג"כ יוכל לעשות כן כנ"ל, מ"מ יש להחמיר ולכתוב פרובול ע"י ב"ד, רק בשעת הדחק כשא"א לכתוב פרובול יש להקל שלכל אדם סגי במסירת דבריו". ובשיח אמונה (שם) הביאו בזה למה שכתב הדרך אמונה לעיל (פ"ט צ"ח ההלכה מ"ד) שהקהילות יעקב נהג בערב שביעית למסור פרובול בעל פה בשביל לצאת ידי שיטת הרא"ש, ויעויין.

25. וכן ביאר בהדיא בתשובת הריב"ש (שפ"ב) "דהתם כיון שאמר לפני ב"ד מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים הרי נגמר מעשה הפרובול, והפרובול שחותמין בו אינו אלא לראיה בעלמא", והריב"ש מוכיח את שיטתו "דהא למאן דאמר פרובול בשלשה אפ"ה סגי דלחתמו ביה עדים משום דלא הוי אלא לראיה בעלמא", ויעויין עוד בזה. ובחסד לאברהם נוקט גם כן דכתיבת הפרובול הוא לראייה בעלמא, אלא שהוא נוקט כן אף לפי השו"ע וזה לכאורה תימה, ויעויין.

26. הפרישה כתב דלא יתכן לומר דהא דקתני במתני' לחתימת הדיינים או העדים היינו לראייה בעלמא, דהא קיימא לן דנאמן אדם לומר פרובול היה לי ואבד ואם כן לאיזה צורך יש לכתוב שטר פרובול לראייה, ולכן ביאר הפרישה שמתקנת רב נחמן הוא, ויעויין בתומים (ס"ז כ"ב) שנראה שנקט בפשיטות הכי שבזמן המשנה היה צריך דוקא כתיבה ורק מתקנת רבי נחמן סגי באמירה. אלא שלכאורה ביאור הפרישה אתי שפיר רק לפירוש הרא"ש שרב נחמן בא להעמיד להלכה זו סגי באמירה בעל פה, אבל רש"י שם לא פירש כן אלא פירש שרב נחמן בא לומר שאפילו בלא אמירה כלל יחול הפרובול ש"אף על גב דלא כתוב ככתוב דמי", ומאחר דבזה לא קיימא לן כהא דרב נחמן אם כן מהיכי יתני ליקח מדבריו רק להא דסגי בעל פה, וצ"ע בדברי הפרישה אם מתוכין לומר את דבריו אף לפירש"י או לא, ויעויין. ו לפי שיטת רש"י אפשר שצריך לומר כנ"ל דקתני במתני' לחתימת הדיינים רק לראייה בעלמא וכפי שפירש כן בהדיא הריב"ש הנ"ל (הערה 25), וכלפי דחיית הפרישה הנ"ל מהא דקיימא לן שיכול לומר שפרובול היה לו ואבד, אולי אפשר ליישב שמאחר שדרך לכתוב בפרובול לראייה על כן אם יאמר שרק אמר בעל פה לא יהא נאמן אלא אם כן אמר שכתב פרובול ואבד, וצ"ע.

27. ומסתבר שיסוד ושרש נדון זה הוא בעיקר ענינו של שטר הפרובול על ידי מי הוא נעשה האם על ידי הדיינים או על ידי המלוה. וכבר הובא לעיל (מ"א) ללשון הר"ש שם "פרובול שטר שבית דין עושין לו", ומבואר דסובר שנעשה השטר על ידי הבית דין. ולכאורה כן מבואר מדברי התוס' בגיטין (ל"ג א' בד"ה לא שטא) שהעולה משם שיש הכרח שיכתב הפרובול על ידי הדיינים דווקא ורק שאפשר שיהיו חתומים עדים להעיד שאמת הוא שונכתב הפרובול על ידי הדיינים יע"ש, ועל דרך זה משמע מדברי בעל התרומות שהביא הבית יוסף שאמנם סגי בדיעבד שיכתב הפרובול על ידי עדים אבל עדיף טפי שיכתבוהו הדיינים יע"ש, ואם הוה שטר שנעשה על ידי המלוה איזה מקום יש להעדיף שיחתמו הדיינים והנה לכאורה לפי רוב שיטות הראשונים שענינו של הפרובול הוא למסור החובות לבית דין מבוארת בפשטות השיטה ששטר הפרובול נעשה על ידי המלוה ולא על ידי הבית דין, כיון שלפי זה דומה עניין הפרובול להרשאה לבית דין על החובות ומה שייך כלל שיעשה שטר כזה על ידי הבית דין, ואמנם לפי שיטת הרמב"ם בענין הפרובול [ובפרט לפי מה שנתבאר בה לעיל (הערה 12)] לכאורה אתי שפיר לומר דעניין שטר הפרובול הוא כעין הרשאה מבית דין לגבות החובות אף לאחר שביעית, אלא שלא מסתבר לומר שכל הנך שיטות שמוכח מהם ששטר הפרובול נעשה על ידי בית דין סברי כשיטת הרמב"ם בזה, וצ"ע.

28. והדרך אמונה הביא בפשיטות לדברי הסמ"ע (פ"ט ה"ח דרך אמונה צ"ב), אמנם מאידך אחר כך (שם דרך אמונה צ"ב) הביא לנוסח הפרובול של מרן החזון"א, והוא נהג דלא כהסמ"ע אלא כתב וחתם בעצמו ואף הדיינים כתבו וחתמו, ובשיח אמונה (שם) ציינו למה שתמה באחרות רבינו (במהדורה החדשה ח"ג עמ' ש"ג) על הנהגת החזון"א בזה ויע"ש, ולכאורה יש לבאר שהחזון"א נקט או על כל פנים חשש לשיטה המובאת להלן שכתבת הפרובול צריכה להיעשות על ידי המלוה, ומכל מקום סתם הדרך אמונה בפשיטות לעיל מיניה בדברי הסמ"ע, וכן מנהג העולם.

29. כן מובא לדקדק ממה שכתב הרמב"ן שם בתוך דבריו וז"ל "וי"ל התם במוסר שטרותיו לב"ד ממש אבל הכא אינו מוסר להם אלא 'שכותב' מוסרני לכם כלומר בכל מקום שהם יהיו כמסורות לידכם", ועוד דקדקו על דרך זו מדברי רש"י במועד קטן (י"ח ב' בד"ה פרובולין) ומרש"י שעל הר"ף (שם), ויעויין.

30. וביאר שם שעיקר הפרובול חל על ידי שכותב המלוה וחותם בעצמו, ומה שנעשה בנוסף על ידי הדיינים או העדים הוא לראייה בעלמא, ויע"ש.

ו. נסתפק האו"ש בפ"ט משמיטה הי"ח האם אפשר לעשות פרוזבול בלילה, אחר שאין דין בלילה, ואכן י"ל שמאחר שאין במסירה להם כל דין, ושם בית דין יש גם בלילה, שהרי אם התחילו ביום גומרים את הדין גם בלילה, אפשר למסירה להיעשות גם בלילה.

כיוצא בוה יש לדון האם אפשר למסור לדיינים הקרובים למלוה, שאף שהם פסולים לדון לו, אבל אפשר ששם ב"ד להם גם כלפיו.

האם כתיבת שטר פרוזבול מעכבת

א. במשנה מבואר שעושים שטר פרוזבול, ויל"ע האם ענינו של שטר זה הוא לראיה בעלמא שמסר בפני ב"ד, או שעשיית השטר הינה חלק מגופה של המסירה, שאין תוקף למסירה בלא שטר, וכן נראה בר"ש לקמן במ"ה שביאר למחלוקת חכמים ורשב"ג בתוספתא במי שכתב שטר פרוזבול ואבד לו לפני סוף השמיטה, שלדעת חכמים כיון שבעת שחל השמיטה והמסירה אין השטר קיים החוב נשטמ, ולרשב"ג די במה שהיה לו שטר בשעתו, אבל מסירה בלא שטר כלל נראה שלדברי הכל אינה כלום.

ושו"ש הדברים מהגמ' בגיטין שאמרו שם אמר שמואל הא פרוסבולא עולבנא דדייני הוא, אי איישר חיל אבטליניה, ורב נחמן אמר אקיימנה, אקיימנה הא מייקיים וקאי, הכי קאמר אימא ביה מילתא, דאע"ג דלא כתוב ככתוב דמי.

ורש"י פירש שם, אימא ביה מילתא, אושיב בית דין ואתקין דסתם מלוין יהו כמורסין שטרותיהן לבית דין ואע"ג דלא כתב ניהוי כמו שכתב, (ועמד שם המהר"ם שיף שא"כ עולה שתתבטל לגמרי תקנת שמיטת כספים, דבשלמא תקנת הלל אינה עוקרת את כל הדין שצריך לעשות פרוזבול, ומי שלא יעשה ישמט חובו, ובוה עצמו שעושים פרוזבול מתקיים היכר דין השמיטה, אבל היאך רצה ר"ג לתקן שלעולם יהא השטר כמסור, וכתב שאולי יתקיים דין שמיטת כספים במלוה על פה, ואף שפרוזבול מועיל גם למלוה על פה, קולת ר"ג לחשוב כל חוב כמסור לב"ד נוהגת רק במלוה בשטר, שאותה אפשר יותר להחשיבה כמי שנמסר השטר לב"ד וצ"ב), ולדעתו נראה שלא אמר ר"ג אלא אם היה בכוחו לתקן כן, אבל למעשה לא תיקנו ובלא מסירה החוב נשטמ.

אבל הר"ן והרא"ש פירשו לכוונת ר"ג באופן אחר, שכתב הרא"ש, כלומר אף על פי שלא כתב פרוזבול אלא לשון הכתוב בפרוזבול אמרו בעל פה בפני הדיינים מועיל כאילו הוא כתוב, ואהא סמכי אמוראי דלקמן רבנן דבי רב אשי דמסרי מיליהו להדי רבי נתן מסר מילי לרבי חייא בר אבא אמר ליה מר צריכנא מידי אחרינא אמר ליה לא.

ומבואר בדבריו שר"ג אמרה הלכה למעשה, וראייתו עמו שהלוא מבואר בגמ' שר"ג מסר מילי, ושאלתו האם צריכנא מידי אינה האם הועילה המסירה לפני ב"ד שאינו חשוב, כמו שפירשה הרמב"ן שם, אלא האם צריך לעשות מעשה נוסף, היינו שחזן מהמסירה בפה אפשר שיש לו לעשות שטר פרוזבול, והורו לו שדי במסירה שבעל פה בלבד, ומעתה מבואר שר"ג תקנה למעשה, שתועיל המסירה באמירה בלבד.

[ולפי"ז מה שאמר ר"ג גופיה שאדם נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, לאו בדווקא לומר היה לי שטר שנאבד, ודי לו לומר מסרתי חובותי בעל פה לב"ד, אלא שדברי ר"ג נבדחו שעושים שטר, או שדבריו למימרא שגם בזמן המשנה שהשטר היה מעכב, היה אדם נאמן לומר שעשה שטר ואבד לו, והרמב"ן שפירש לדברי ר"ג באופן אחר אולי סובר ששטר פרוזבול מעכב, וברמב"ן בחולין ד"ד ע"א כתב שאף שאמרו שם שלא שביק איניש היתרא ואכיל איסורא לדברי הכל, הכא פלוגתא היא, ופירש דטעמא דמאן דאמר אינו נאמן משום דמי יימר דמודקקו ליה בי דינא וטירחא רבתי היא ומיטרח כולי האי לא טרח, וטעמא דמאן דאמר נאמן משום דישאל מיטרח טרח, נראה שלא די לומר בפני הדיינים שמוסר להם אלא צריך שיודקקו לו ואולי המכוון לכתוב שטר, ונראה שזה לעיכובא].

ואמנם הרמב"ם כתב בפ"ה ה"ז, תלמידי חכמים שהלוח זה את זה ומסר דבריו לתלמידים, ואמר מוסרי לם שכל חוב שיש לי שאבננו כל זמן שארצה אינו צריך לכתוב פרוזבול, מפני שהן יודעים שהשטמת כספים בזמן הזה מדבריהם ובדברים בלבד היא נדחית.

מבואר בדבריו שהשטר מעכב בפרוזבול, ולא הקילו אלא לת"ח שתהא האמירה שלהם מפקעת לדין השמיטה, אחר שעיקרה של השמיטה מדבריהם היא, אבל בע"ה השטר מעכב. וכן כתב בשו"ת הר"ן סי' ע"ז לכאור מה שאמרו ששטר פרוזבול המאוחר פסול וז"ל ואמאי נהי שנכתב זמנו שלא כראוי נאמן בו שנמסר חוב זה בב"ד ולא יהא משטמ, לאו קושיא היא, שאלו היה הפרוסבול מעיד שנמסרו השטרות לב"ד אין הכי נמי, אבל הפרוסבול אין עניינו כך וכו', שתקנתו של הלל בכתיבת פרוסבול היתה, ולפיכך פרוסבול המאוחר פסול לפי שהשטר היא שעושה מעשה ואין בו דין שטר, מבואר ששטר פרוזבול הוא הפועל ומחיל את המסירה, ועל ידו בלבד פקע דין השמיטה.

ובבעל התרומות שער מ"ה אות י"ז כתב שישור דין הפרוזבול הינו מעין הקנאת החוב לב"ד

על ידי כתיבה ומסירה, שמוסר השטר באמירתו, וכותב שטר על המסירה ליתן לב"ד כח גביה בו, ולדעתו פשוט שהשטר פרוזבול לעיכובא הוא, (ולדעתו כתב התומים שמועיל פרוזבול רק במלוה בשטר הנקנה בכומ"ס, אבל כבר זכרנו שהראשונים פשיטא להו שמהניא פרוזבול גם במלוה על פה).

[הקשה הקצות בסי' ס"ז סק"ו היאך שנינו שאפשר לכתוב פרוזבול בלשון עדים, הא אין הם כותבים מפי המתחייב שהוא הלווה, אלא מפי המלווה, והשטר פסול משום מפי כתבם, (ויש לומר שדינו כשטר מחאה ומודעה, שבתוס' בב"ב ד"מ ע"א כתבו שתקנו חכמים שיהא לו דין שטר להציל עשוק מיד עושקו, והר"י יונה כתב שאין צורך בדעת המתחייב אלא בדעת עושה השטר, וכתב הריב"ש בסי' שפ"ב כן על שטר פרוזבול), וכתב הקצות שכיון שאין שטר הפרוזבול נצרך לראייה, שאדם נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, וכל עיקרו של שטר פרוזבול מטרתו לחלות המסירה, בוה אין חיסרון של מפי כתבם, ולא הבנותי דבריו שפשוט שגם בשטרי מקח וממכר גיטין וקידושין יש עיכוב להיכתב מדעת המתחייב].

כותבים שטר פרוזבול בחול המועד משום דבר האבד

ב. תנן במו"ק דף י"ח ע"ב, ואלו כותבין במועד קדושי נשים וגיטין ושוברין דייתיקי מתנה ופרוזבולין וכו', וטעם היתר כתיבת כל הנך שטרות הוא משום דבר האבד, וצריך לומר שאותו הכותב פרוזבול בחול המועד דעתו לצאת אחר חוה"מ פסח של שמיטה למדינת הים וכיו"ב, מקום שלא יהא לו ב"ד למסור להם השטר, ועל כן צריך הוא לעשות פרוזבול עוד זמן מרובה לפני סוף השמיטה, והתירו לו הכתיבה משום דבר האבד הנעשה בחול המועד. וקשה הא כבר נתבאר שאין השטר מעכב לעיקרה של מסירה, ואם תאמר שעכ"פ נצרך הוא לשטר לראייה שמסר חובו לב"ד, ובלאו הכי לא יאמן שמסר, ועל כן כתיבתו של שטר דבר האבד היא, זה אינו דהא בגיטין דף ל"ז ע"ב אמר רב יהודה אמר רב נחמן נאמן אדם לומר פרוסבול היה בידי ואבד ממני מאי טעמא כיון דתקינן רבנן פרוסבול לא שביק היתרא ואכיל איסורא, ומעתה אין שטר הפרוזבול מעכב לא לקיום המסירה, ולא לראיה עליו, ומה דבר האבד יש בשטר זה.

וכן הקשה בשו"ת בכורי שלמה בהשטמות לאו"ח סי' ד' אות ה', וכתב שבשלמא לדעת הרמב"ם י"ל שאין המשנה במו"ק מדברת בת"ח, דשאר כל בני אדם צריכים שטר פרוזבול למסירתם, ואצלם הוא דבר האבד, אבל לשיטת הרא"ש והר"ן הא אין השטר מעכב, ואין בכתיבתו כל דבר האבד.

וי"ל שכל עיקר הדין שדי בפרוזבול בעל פה הוא מתקנת ר"ג ואילך, אבל מדין המשנה באמת השטר כן מעכב, ובהיות וכן היה בשעתו דבר האבד, ואכן יעלה שלהלכה למעשה, אחר שחידש ר"ג שאין השטר מעכב, שוב אסור לכתוב לשטר הפרוזבול בחול המועד, שהרי בזמן הזה אין כל דבר האבד בשטר, וזה דוחק שהלוא הובא הדין בשו"ע או"ח סי' תקמ"ה ס"ה, והיה למחבר לפרש שמדובר רק בע"ה, ולרמ"א להשיג על זה שלדעתו שאין צורך בשטר פרוזבול, אין היתר לכותבו במועד.

[והוא כתב שם דבר חדש מאד, שי"ל שכל מה דמהניא מסירה בעל פה זה בזמן שאפשר לכתוב שטר, אבל בזמן שאסור לכתוב שטר פרוזבול הרי הוא מעכב, ומעין דין כל שאינו ראוי לבלילה שהיא מעכבת, ולכן יש צורך להתיר לכתיבת שטר הפרוזבול בחול המועד, שבלא כך אף המסירה בעל פה אינה כלום].

עוד יש לומר שכבר עמד הפרישה בסי' ס"ז סק"כ"ג, שאחר שמועיל מסירה בעל פה, א"כ למה כל הטורח שטרח תנא דידן וכל הפוסקים לפרש ענין כתיבת שטר הפרוזבול וענינו, הא אין בו כל צורך, וכתב דאף דהרא"ש ורבינו סבירא להו דכל אדם יכול למסור חובתו בעל פה. מכל מקום בשעה שבא לגבות חובו צריך לידע ענין הפרוזבול ומה שמסר לבית דין ובני אדם דלא דיני גמירי אף שאגמרוהו מתחלה לבא לבית דין ולומר לפניהם באותו שעה בלשון שיועיל מכל מקום אח"כ ישכח מליבו ולא בכל עת ידע לכוון כשיבא אליו הלוה לאמור הגד לי מהו ענינו של פרוזבול, מה שאין כן כשיהיה הדבר כתוב וחתום בידו דאז לא צריך יותר כי אם להראותו בבית דין עכ"ד, וי"ל שלכן מיקרי דבר האבד להתיר את הכתיבה בחולו של מועד, וכן כתב בצ"צ אליעזר ח"ה סי' י"א.

עוד יש ליישב לדברי החת"ס בתשובותיו, חו"מ סי' ק"ג, שחידש שכל מה שמועיל המסירה בעל פה, הני מילי רק במי שעומד בפני הב"ד בעצמם, ומוסר להם באמירתו, אבל למסור לב"ד שלא בפניהם לא מהניא אלא אם כן יכתוב שטר פרוזבול, ליתן תוקף וכו' למסירה, ולדבריו יש להעמיד את ההיתר לכתוב פרוזבול במועד במי שמוכרח למסור חובו במועד לב"ד חשוב שבדור, אבל הוא שלא בפניהם, ועוד שאין דרך ב"ד ליישב בחול המועד, ובאופן זה שהמסירה שלא בפניהם היא השטר פרוזבול מעכב את החלות, והותר לו לכתוב אותו במועד משום דבר האבד.

מושגי שביעית

הגר"נ זילברמן מיר-ירושלים

מלוה על מנת שלא תשטמני

בגמ' מכות ג: אמר רב יהודה אמר שמואל האומר לחבירו הריני מלוה לך על מנת שלא תשטמני שביעית, אינו מועיל ושביעית משמטתו דמתנה

על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, אך האומר לחבירו הריני מלוה לך על מנת שלא תשטמני 'בשביעית', מהני ואין שביעית משמטתו, דהוי כאומר לו אע"פ שהתורה משמטת את החוב מ"מ אתה לא תשטמ ולא חשיב מתנה על מה שכתוב בתורה. והק' הריטב"א שם וכן הק' הרמב"ן והר"ן בגיטין לו. א"כ למה הוצרך הלל לתקן פרוזבול יתקן שכל אדם ילוה לחבירו על מנת שלא תשטמני בשביעית, ויתרצו דפעמים ישכח להתנות בשעת הלואה. ועוד דבהלואה שזמן פרעונה קודם שביעית ואם יאמר בשעת הלואה שלא תשטמני בשביעית הרי הוא מראה ללוה שמתייאש מלקבל החוב בזמנו ואין המלוה חפץ בזה. ועוד דמראה בתנאו שעני רעה במצות שביעית, ועוד דאם יתקן להתנות כך תשתכח תורת שביעית, אך עתה שתיקן פרוזבול יש זכר לשביעית דאוושא מילתא שהכל באים לעשות פרוזבול.

במנ"ת (מצוה תפ) הביא שהבכור שור ת' באופן אחר, דאם יסכים הלוה לתנאי דעל מנת שלא תשטמני ניהא, אך אם לא יסכים הלוה ומחמת כך ימנע המלוה מלהלוות יעבור בלאו דהשמר פן יהיה עם לבבך וגו' קרבה שנת השבע וגו'. וממה שלא תירצו הראשונים כדבריו, נראה דסברי דלאו זה דהשמר אינו אלא בנמנע לגמרי מלהלוות, אך אם מציע המלוה ללוה אפשרות הלואה בתנאי מסויים ואין הלוה חפץ לא עבר בלאו.

בביאור תנאי דע"מ שלא תשטמני

בעצם התנאי דעל מנת שלא תשטמני הק' הרעק"א (בתוספותיו על משניות פאה פ"ו מ"א) איך מועיל תנאי זה, הרי כל תנאי הוא הגבלות החלות שלא תחול אלא באופנים מסויימים, והרי כאן הרי אינו מגביל מאומה בחלות ההלוואה, ואת ציווי התורה לשטמ

ג"כ אינו מגביל דא"א להגביל ציווי התורה וא"כ מה שייך כאן תנאי.

ותירץ דמתנה עם הלוה שאם ישלם את החוב למרות השמיטת כספים א"כ הממון שנותן לו עתה הוא הלוואה, ואם לא ישלם לו החוב א"כ מעיקרא אין כאן הלוואה אלא פקדון וא"כ נתברר שהלוה השתמש בפקדון באיסור וגזל בידו וחייב להשיב לו הממון מדין השבת גזילה, וכ"כ התומים (ס"ז אורים סק"ט) ועוד אחרונים.

אמנם בר"מ (פ"ט משמיטה ה"י) מבאר דהמלוה ע"מ שלא תשטמני בשביעית תנאו קיים "שכל תנאי שבממון קיים ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חייבה אותו תורה בו", מבואר דיש כאן התחייבות מצד הלוה לשלם [והוא שונה לכאורה מהרעק"א והתומים שפירשו שיש כאן תנאי מצד המלוה]. ובאמת בתומים שם ביאר בדעת הר"מ וכ"כ הקצוה"ח (ס"ז סק"ח) דלר"מ יש כאן התחייבות חדשה מצד הלוה שאף שהחוב עצמו נשטמ בשביעית אך הוא מתחייב ליתן למלוה מעות כשיעור ההלוואה.

בקה"י (מכות ס"ד ד) הק' מה מועילה התחייבות זו הרי כשם שהחוב נשטמ בשביעית כך גם התחייבות זו תישטמ בשביעית. ותי' דהנה נחלקו הראשונים אם דין שמיטת כספים הוא רק בהלוואות או בכל חיוב ממון שאדם חייב לחבירו אף שלא בא בדרך הלוואה כגון שכר פועל (נתבאר בארוכה במ"א בסוגיית הקפת החנות), וא"כ צ"ל דהר"מ ס"ל כהראשונים הסוברים שאין שמיטת כספים אלא בהלוואה, ולכן ההלוואה עצמה נשטמ אך ההתחייבות החדשה של הלוה לשלם כסך החוב אינה הלוואה ואינה נשטמת, [והחולקים וסוברים דשמיטת כספים היא גם בחוב שלא בדרך הלוואה יפרשו דע"מ שלא תשטמני מהני כהרעק"א].

בחזו"א (חו"מ ליקוטים ס"ב סק"ט) הרבה להקשות על ביאור האחרונים בר"מ דיש כאן התחייבות חדשה, דלשון התנאי ע"מ שלא תשטמני משמע שאין החוב נשטמ ואם הוא התחייבות חדשה א"כ החוב נשטמ אלא שישנה התחייבות נוספת. ועוד דמה דנה הגמ' מצד מתנה על מה שכתוב בתורה הרי אינו מתנה נגד התורה שלא ישטמ אלא מתנה שיהיה חיוב נוסף. ועוד באיזה קנין חלה התחייבות זו, ואי נימא דחלה ע"י מעות ההלוואה הרי בהגיע זמן השביעית שאז חלה ההתחייבות החדשה כבר פקעו המעות. גם דאם חלה ההתחייבות החדשה בשביעית א"כ משעת הלוואה עד השביעית יכול הלוה לחזור בו מהתחייבותו ומי יעכב על ידו והרי משמע שאין הלוה יכול לחזור בו.

לכן פירש דשמיטת כספים היא זכות שנתנה התורה ללוה שיפקע חובו ואם מוחל הלוה על זכותו מהני ואחר שמחל שוב אין יכול לחזור בו [ומש"כ הר"מ שחייב עצמו צ"ל דהכוונה שמחל על זכותו מרצונו וממילא חייב עצמו ואינו התחייבות ממש]. והוכיח ממש"כ הריטב"א במכות בשם הרמב"ן שגבי יובל א"א להתנות הריני קונה ממך קרקע על מנת שלא תשטמני ביובל ותישאר הקרקע בידו, דיובל הוא אפקעתא

דמלכא וציווי על הקונה להשיב הקרקע למוכר ואינו תנאי ממון, והנה אי נימא דעל מנת שלא תשטמני הוא התחייבות חדשה א"כ גם ביובל הוי כמתחייב המוכר שיתן שדהו לקונה אחר היובל ומ"ט לא יועיל, אלא ודאי ע"מ שלא תשטמני הוא מחילה מצד הלוה וביובל לא מהני מחילה דאינו זכות ממון אלא אפקעתא דמלכא.

מלוה לעשר שנים אינו כע"מ שלא תשטמני

והנה בגמ' מכות ג: הובאו ב' לישנות בשם שמואל גבי מלוה לחבירו לעשר שנים, ללישנא קמא שביעית משמטתו אעפ"י שכשמיטתו שנת השביעית עדיין אין כאן נגישה שהרי עדיין לא הגיע זמן הפירעון, מ"מ כיון שכשיגיע זמן הפירעון תהיה בחוב זה נגישה א"כ כבר עכשיו נחשב עובר בלא יגוש ומשטמ, וללישנא בתרא אין שביעית משמטתו דהשתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש.

בקצוה"ח (ס"ז סק"ג) הק' תיפוק ליה דכל מלוה לי' שנים הרי הוא כאילו התנה ע"מ שלא תשטמני בשביעית דאל"כ איך שייך לקבוע שיהיה פרעון אחר שביעית הרי השביעית מבטלת החובות אלא ודאי כוונתם להלוואה באופן שלא תשטמ בשביעית. ותי' דשמואל לשיטתו, דהנה בב"מ נא: נחלקו רב ושמואל בתנאי כע"ז באונאה דלרב לא מהני אם אומר ע"מ שאין לך עלי אונאה דלא ידע ודאי שמתאנה ולא מחיל, ולשמואל מהני משום דמי ימר שיעקר כאן דין אונאה שמא יהיה המקח בסכום שאין בו אונאה. וכתבו בתוס' שם דגם בשביעית מה שמועיל התנאי דע"מ שלא תשטמני הוא מפני שאינו ודאי שהתנאי יפקע דין שביעית דאפשר שיפרע קודם שביעית. ולפי"ז כ"ז הקצוה"ח דשמואל לשיטתו ולא מהני ע"מ שלא תשטמני אלא באופן שאינו ודאי שיהיה צורך בתנאי, אך במלוה לעשר שנים שודאי לא יפרע קודם שביעית דאין אדם פורע תוך זמנו, א"כ הרי הוא כמתנה ע"מ שלא תשטמני באופן שיצטרך לתנאי בודאי ולא מהני.

בקה"י (מכות ד) יישב קושיית הקצוה"ח עפ"משנ"ת לעיל דיש שני ביאורים איך מהני ע"מ שלא תשטמני, דהנה לדעת הר"מ ע"מ שלא תשטמני מהני מדין התחייבות חדשה והתחייבות זו אינה נשטמת בשביעית דס"ל דאין נשטמ בשביעית אלא חוב שבא בדרך מלוה, אמנם כו"ע מודו דאף חוב שבא בדרך מלוה אם זקפו במלוה היינו שקבע לו זמן פרעון הרי הוא נהפך למלוה ומשטמ (כמבואר בגמ' גיטין יח. גבי כתובה), ולכן במלוה לעשר שנים אף אי נימא דיש כאן התחייבות חדשה שבאה שלא בדרך מלוה אך כיון שקבע לה זמן פרעון א"כ הוא כאילו זקפה במלוה וגם התחייבות זו תשטמ.

ולביאור השני בע"מ שלא תשטמני שהובא מהרעק"א והתומים שהתנה שאם לא יתן הממון הרי היה כאן פקדון ולא מלוה ונמצא שהשתמש בממון באיסור וחייב להשיב לו מדין גזל, כ' הקה"י דלפי"ז אין כאן התחייבות מצד הלוה אלא הטלת חיוב מצד המלוה והוי תנאי ממש, וא"כ צריך תנאי זה את כל משפטי התנאים כתנאי בני גד ובני ראובן, ולכן במלוה לעשר שנים שלא אמרו להדיא שמתנים ע"מ שלא תשטמ שביעית לא נעשה התנאי כמשפטי התנאים ולא מהני.

אם מותר להתנות ע"מ שלא תשטמני

בשו"ת הרא"ש (עז) נשאל אם שמיטת כספים נוהגת בזה"ז והשיב דודאי נוהגת, אלא שמיום בואו לארץ הו' ראה שגובים חובות גם אחר שביעית וצווה ע"ז ככרוכיא ולא השיגו בו. ובסוף דבריו כתב שעכשיו אינו מוחה בהם דאפשר כיון שפשט אצלם המנהג שאין משטמין א"כ הוי כאילו התנו להדיא ע"מ שלא תשטמני [והוא דלא כהקה"י הנ"ל דבעינן תנאי בפירוש כתנאי בני גד ובני ראובן].

מבואר דס"ל דאם התנה ע"מ שלא תשטמני בשביעית מהני ומותר, וכן מבואר מכל הראשונים הנ"ל שהקשו למה תיקן הלל פרוזבול ולא תיקן שיאמרו ע"מ שלא תשטמני. אמנם בב"י (ס"ז ס' ב' בבדק הבית) כתב דמרש"י מכות ג: משמע דמהני התנאי אך אסור לעשות כן. גם בשו"ת חת"ס (רי"ש ס' ק"ג) נקט דאף אם הסכים הלוה לתנאי אך המלוה עובר בלאו דהשמר. אולם בחינוך (תפ) כתב דאין לתמוה למה הוצרכה התורה להזהיר בלאו דהשמר הרי יכול כל אדם להתנות ע"מ שלא תשטמני, דכן בדרך התורה להזהיר אף שיכול להתיר ע"י תנאים, מבואר דס"ל דאם התנה אינו עובר בלאו דהשמר.

בעצם דברי הרא"ש שלימד זכות על מנהג המקילים כבר כתבו כל הפוסקים (ב"ח לבוש של"ה גר"א תומים ועוד) דודאי אין לסמוך על זה ושמיטת כספים נוהגת בזה"ז וצריך לעשות פרוזבול.

פירות שביעית

הגאון הגדול רא"מ באקאן שליט"א

הלכה למשה מסיני במעשר בשביעית

א) בידים (פ"ד סומ"ג) בו ביום אמרו עמון ומואב מה בשביעית. גור רבי טרפון מעשר עני. וגור רבי אלעזר בן עזריה מעשר שני וכו' [ע"ש ויכוח גדול]. נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. וכשנא רבי

יוסי בן דורמסקית אצל רבי אליעזר בלוד, אמר לו מה חידוש היה לכם בבית המדרש היום. אמר לו נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית בכה רבי אלעזר ואמר סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם צא ואמור להם אל תחושו למנינכם מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשה מסיני שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית.

וברע"ב, הלכה למשה מסיני, לאו דוקא דאין זה מה"ת, אלא כאילו היא הלכה למשה מסיני, מיהו בתוספתא משמע דהלכה למשה מסיני ממש קאמר. וכ"כ הר"ש. והיינו דאיתא בתוספתא (פ"ב), כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי שקיבל מן הזוגות והזוגות מן הנביאים ממש [ונביאים מן משה, כן הוא בר"ש] הלכה למשה מסיני שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. [ועי' זכר יהוסף חגיגה ג: ונזר התורה גל' י"ח עמ' י"ח הע' א].

והרמב"ם (פ"ו ממתנו"ע ה"ה) כתב, שנת השמטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל לא ראשון ולא שני ולא מעשר עני. ובחוצה לארץ שאין בה שמטת קרקע מפרשישין בארץ מצרים ובעמון ובמואב מעשר ראשון ומעשר עני. מפני שארצות אלו קרובות לארץ ישראל כדי שיהיו עניי ישראל נסמכים עליה בשביעית. והלכה למשה מסיני שיהיו מפרשישין בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית. אבל בארץ שנוער מפרשישין בשביעית מעשר שני כסדר רוב השנים. ובכס"מ, ומ"ש רבינו והל"מ שיהיו מפרשישין בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית, שם במשנה א"ר אליעזר בן וזמ"מ משמע דלאו דוקא הלכה למשה מסיני ממש קאמר דהא קתני התם דעמון ומואב הוא מעשר זקנים וכן בד"ן דהא חוצה לארץ מן התורה אין נוהגים בה לא תרומה ולא מעשרות וכן כתב רבינו עצמו בתחלת הלכות תרומות וכתב עוד שם שחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים וכן פירש ר"ש הלכה למשה מסיני לאו דוקא אלא כהל"מ ולכן יש לתמוה על רבינו שסתם וכתב שדבר זה הלכה למשה מסיני וצריך לומר שהעתיק לשון המשנה והרואה דבריו בתחלת הלכות תרומות ידע דלאו דוקא.

ובתנ"י"ט (בידים שם), הלכה למשה מסיני, כתב הר"ב לאו דוקא וכו' מיהו בתוספתא משמע דהל"מ ממש קאמר, וכ"כ הר"ש. והא דקתני והנזון שלפנינו מעשה זקנים. היינו מקמי דידעי עדותו של ר"א. והכ"מ בפ"ו מהלכות מתנות עניים [ה"ה] תמה על הרמב"ם שכתב הל"מ מהא דקתני מעשה זקנים. ולי נראה דלא מכרעא כלל עכ"ל.

ב) [ובהעמק שאלה (מטות קל"ז אות ב' עמ' ק"מ) הביא מהקדמת פה"מ שמנאו בין ההל"מ. שכתב, ואני אכלול בכאן רוב הדינים שנאמר בהן הלכה למשה מסיני ואפשר שיהיה הכל ויתבאר לך אמיתות מה שאמרת שאין מהם אפי' אחת שהוציאנוהו בדרך סברא ואי אפשר לסמוך אותה לפסוק אלא על דרך אסמכתא כמו שבארנו ולא מצאנו לעולם שחקרו בהן סברות או הביאו עליהם ראיות אלא לקחום מפי משה כמו שצוה אותו הקדוש ברוך הוא. [חצי' לוג שמן וכו' החזן רואה מהיכן התינוקות קוראין הלכה למשה מסיני, האשה חוגרת בסינר וכו' הלכה למשה מסיני וכו' עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית הלכה למשה מסיני. עכ"ל. וקשה דהלא החזן רואה (שבת יא.) בודאי מדרבנן.]

וביאר בהעמק שאלה שההל"מ היה שכשיתקנו חכמים יתקנו כך. והביא שמצינו כן בעירובין ה: תד"ה שפרצתו וכו' וליכא למימר דנילף שלא יועיל לחי וקורה למבוי ועומד מרובה לחצר דגמירי לה מסיני דמהני וכן שיועיל לחי וקורה לחצר ליכא למילף דגמירי דבעי פס ארבעה. וכתב המהרש"ל, ויש מתמיהין הלא מבוי וחצר מן התורה שריין ומדרבנן הוא דאסירי וא"כ איך שייך לומר בכאן הלכה למשה מסיני. וצריך לומר דהכי גמירי להו מסיני היכא שיבואו ליגזור ולאסור המבוי והחצר אזי יתקנו המבוי בלחי וקורה והחצר בעומד מרובה כו' וכמדומה לי שמצאתי כעין זה. (והוא בכתובות ב' ב' דעתידין רבנן דמתקני ע"ש, שיח השדה. וע"ע משנת טהרות אהלות ח"ב סו"ס ס"א ברש"י ותוס' תמורה ד.). ועו"ע"ש בהעמק שאלה מריטב"א עירובין רפ"ב, ומה שהאר"ך עוד. ועו"ע"ש (בעירובין ה:) בשפ"א, ובהגה"ש שפ"א (שבת טו.) הביא דברי המהרש"ל, ע"ש מה שתירץ עפ"י, והוסיף וכו' בתוספתא שהביאו הר"ש והרע"ב בידים (פ"ד מ"ג), וכן צ"ל בישוב דברי רש"י בחולין (צו:) במתני' דירך ע"ש. (ובטל תורה בעירובין הקשה על תוס' דהלא דרבנן הוא, וע"ש בהערות), והביא מידים כאן דהל"מ דעמון ומואב מעשרין וכו').

ועי' ל' הרמב"ן בכתובות קי: ומשמע דאפי' לרשב"ג אסמכתא דרבנן היא דהא סמכו קתני ואע"ג דכתובת אשה מן התורה קאמר הלכה למשה מסיני כמו שאר תורה שבע"פ קאמר, כדאמרין במס' חולין מניין לבדיקת סכין לחכם מן התורה ואע"ג דמדברי קבלה גמר לה. ועי' מהרש"א עירובין כא: ד"ה שר"ת וכו' והוא מבואר שגם תורה שבע"פ מסיני ניתנה אלא שתורה שבכתב לפי הדמיון יש לה קצבה תרי"ג ואינו כן שלא נתנה בכתב רק לפי המקבל לפי שעה שנתחדש ממנו בכל דור אבל לפי הנוהג יתברך ב"ה שהוא בב"ת גם תורתו שנתן לנו בב"ה כמי"ש ארוכה מארץ מדה ג' והיא תורה שבעל פה וזה אמר לכך לא נכתבה כולה שא"א שאין לה קץ ותכלית מהותית יתברך ב"ה ולא נתנה כך בכתב אלא משום להג' ויגיעת בשר דהיינו האדם המקבל שאינו בב"ת. וע"ע משה"ל ברכות סופ"א אסמכתא על הל"מ.]

ג) ובאבי עזרי (סופ"ד משמטה) תירץ דההל"מ היה שיש חיוב מיוחד דתרו"מ בעמון ומואב אם יהיה קדוש בקדושת א"י (שיכששוהו), ובחיוב זה אין פטור שביעית ואולי אף לא פטור הפקר,

ונאמר בהל"מ"מ שיתנו בשביעית מעשר עני, ועפ"י"ז תיקנו השתא, דמדורבנן היא, ליתן מעשר עני. אבל הוא חידוש פלא ובלתי מתקבל שכך היתה ההל"מ"מ.

ד) והאבנ"ז תירץ, דהנה החכמים נסתפקו בעמון ומואב שחכמים חייבוהו במעשר בשביעית איזה מעשר נוהג

בה אם כמו בשנה ראשונה ושניה רביעית וחמישית דהוי מעשר ראשון ומעשר שני, או כשנת שלישית וששית דהוי מעשר ראשון ומעשר עני, ואמר דזה הלכה למשה דכשמעשרין בשביעית מעשרין מעשר ראשון ומעשר עני, ומשכחת לה מן התורה באתרוג בת שישי (החנטה), הנכנס (ונלקט) בשביעית, דלענין שביעית הולכין בתר חנטה ובת שישי (החנטה), הנכנס וממילא חייבת במעשר, ולענין מעשרות הא הולכין באתרוג בתר לקיטה ונחשבת שנת שביעית לענין מעשר, ולכא"ו איזה מעשר יש להפריש בשביעית, מעשר שני או מעשר עני, וזה הכוונה למשה מסיני דמעשרין מעשר ראשון ומעשר עני, דמעשר שמיטה הוא מעשר עני, וזה הכוונה שהלכה למשה מסיני הוא, היינו שזה שמעשר שביעית הוא מעשר עני הוא הלכה למשה מסיני, וזוהי נלמוד לדידן לאחר שתקנו חכמים בעמון ומואב שאינו נוהג בה שביעית ומחוייבת במעשרות שכך הדין שמעשרין מעשר עני, ודו"ק. עכ"ד האבנ"ז (בנזר התורה גל' י"ח עמ' י"ח). [ומ"מ בבבלי אין מפרשישין מעשר עני אלא מע"ש וכמש"ש הרמב"ם וכן הוא בהמשנה שם, וצ"ב. ועי' לקמן בגל' הבא ממנה"ט וחזו"א].

וכן הוא דעת רש"י ותורי"ד (ר"ה טו.), דאתרוג שחנט בששית ונלקט בשביעית חייב במעשרות, דבשביעית הולכין אחר חנטה וא"כ אינו הפקר, וכל פטור שביעית ממעשר הוא רק משום הפקר. (וע"ש ברש"ש בתוס', ובשעה"מ פ"ד משמטה ה"ב ובית שלמה יו"ד ח"ב סי' קפ"ח באריכות). וכן הוא ברמב"ם (פ"א ממע"ש ה"ו) דבכה"ג חייבת במעשרות. וא"כ מיושב להרמב"ם לשיטתו (פ"ו ממתנו"ע, הנ"ל באות א').

וכ"כ בישועות מלכו על הרמב"ם בדעת רש"י ר"ה הנ"ל, דמפרשישין מעשר עני וכמו בעמון ומואב. (וע"ש באו"ש סב' אחרת ליתן מעשר עני). ובדרך אמונה (פ"א ממע"ש ה"ו שם בשעה"צ אות ס"ד) הביא מתורי"ד (ר"ה טו. שם) דמפרשישין מע"ש. [אך מרש"י ותורי"ד דסברי מעשר פירות אילן דרבנן, (עי' כס"מ רפ"ב מתרומות ובמק"צ וד"א בצ"ל), אין ראיה להרמב"ם דסבר (רפ"ב מתרומות שם) מעשר פירות אילן דא"ו, דגם מדא"ו יתנו מעשר שני או מעשר עני].

ה) והג"ר שלמה יהודה בלוס ז"ל (מעיר) הקשה (בהגה בנזר התורה שם) שר' אליעזר אמרה בידים שם, שקיבל מרבו וכו' הל"מ"מ, ור"א עצמו סבר (ר"ה יד:) דאתרוג שוה לאילן לכל דבר, וא"כ אא"ל אליביה הנפק"מ דאתרוג, שהרי גם במעשרות אולין בתר חנטה וחייב במעשר כששית.

וכן קשה להשיטות דמעשר פירות אילן דרבנן, ומהם רש"י ותורי"ד (וכנ"ל באות הקודם) [שכתבו לדידן דחנט בששית ונלקט בשביעית חייב במעשרות]. וא"כ אא"ל אליביהו הנפק"מ דאתרוג, שהרי כל מעשר אתרוג אינה מדא"ו.

ועוד קשה דתוס' בר"ה (טו. שם) סברי דאתרוג שחנט בששית ונלקט בשביעית פטור ממעשר, דפטור שביעית ממעשר אינו רק מטעם הפקר, אלא אין מעשר בשביעית כלל. (ויתבאר עוד לקמן בגל' הבא א"ה הרבה בזה). וא"כ אא"ל אליביהו הנפק"מ דאתרוג, שהרי לדידהו בכה"ג אין מעשר כלל.

ו) וי"ל עוד נפק"מ כשלא הפקיר השדה, דנסתפק הבי" (בתשו' מהרי"ט ח"א סמ"ב) דאולי צריך להפקיר השדה בפועל וא"כ אינו הפקר. [וכן בשדה חרש שוטה וקטן, מנ"ח מצוה פ"ד], ואיכא למימר דחייב במעשר דאינו הפקר, וא"כ צריך לדעת איזה מעשר מפרשישין, מעשר שני או מעשר עני. וי"ל דאכה"ג באה ההלכה למשה מסיני, דמעשר שביעית הוא מעשר עני.

ז) וכן נפק"מ בפירות שגדלו בקרקע של גוי, דכתב שם הבי" דאין שביעית נוהגת בו ואינו הפקר, ונגמר מלאכתו למעשר אצל הישראל, דחייב במעשר לשיטת ר' אליעזר עצמו (דמאי פ"ה מ"ט, וכן פסק הרמב"ם פ"א מתרומות ה"א ובטוש"ע יו"ד של"א ס"ד), ונסתפק שם המהרי"ט (לפי הבי"א) איזה מעשר מפרשישין, מעשר שני או מעשר עני. (ועי' לקמן באות הבא). ובבי" (יו"ד של"א) ורמ"א (סו"ט) הביאו מהכפתור ופרח שבמקום מעשר שני יפריש מעשר עני כדן עמון ומואב. וי"ל דע"ז באה ההל"מ"מ, דמעשר שביעית הוא מעשר עני. (וע"ש במהרי"ט סמ"ג) אם יצטרכו ליתנו לעני או די בהפרשה).

[מיהו מה שהבאתי שיטת ר"א בדמאי, צלע"ש היטב בר"ש, ובתוס' מנחות סו: בר"מ ור' יהודה, בדגן ודיגון עכו"ם, ואולי הראשונים דפירות אילן דרבנן, דלדידהו אא"ל נפק"מ הא' דאתרוג, יאמרו בדעת כמה תנאי דגון עכו"ם חייב, ולהתנאים דפטור יאמרו כשאר תירוצים שנתבאר לקמן התלוין במחלוקת תנאים, והני תנאי כי הני תנאי, וצ"ע בכל החשבוניות, או שיאמרו תנאים אלו שלא היה הל"מ, עי' ס' המפתח פ"א מממרים ה"ג].

ח) אך המהרי"ט חלק על הבי" בנפק"מ אלו ודעתו דשביעית נוהגת בשל נכרי, וכן דשביעית אפקעתא דמלכא וא"צ להפקיר השדות, וא"כ אא"ל נפק"מ אלו להמהרי"ט.

בגליונות הבאים יתבאר א"ה בדברי המהרי"ט. ובדברי החזו"א. ועוד נפק"מ באסר הנאתו על כל שאר העולם. ועוד נפק"מ בפירות שחנטו אחר שביעית קודם ט"ו בשבט. ועוד נפק"מ ברוב גידולו בששית. ועוד נפק"מ כשאין יושביה עליה. ועוד נפק"מ בעבר הירדן להמשכני". ועוד נפק"מ בפירות חו"ל שנתמרחו בא"י.

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

שיח שביעית

אי ברכת לשמור חוקיו מקרי ברכה אמונה, שמיטת כספים בנשים

א] במש"כ מרן זצוקללה"ה דחליצת תפילין חשיבא מעשה וע"כ חשיב שפיר ברכת לשמור חוקיו ברכה שיש בו מעשה,

לכא"ז צ"ע דהא מסתבר דביבואו לסטים ויטלו תפיליו וכו"ג, לכא"ז שפיר מברך לשמור חוקיו אע"פ דלאו איהו קעביד למעשה דחליצה, וא"כ מוכח דאין הברכה על מעשה החליצה כשם שמברכין על מעשה נטילת לולב וכו"ג, אלא דהברכה ע"מ דכעת אין עליו תפיליו, ונמצא דלא חשיבא ברכה על מעשה ועי'.
ב] כתב בדר"א פ"ט משו"י ה"א דאפשר דאין נשים מחויבות בעשה דשמוט וגו' אלא בלאו דלא יגוש גרידא, לכא"ז לפי"ז נפיק דאיכא נפ"מ לענין שלא יישמוט חובותיהם דהנה כתב בתור"י פ"י דשביעית דמאי דמהני פרוכבול הוא משום ב' ענינים, א. דמשום לאו דלא יגוש מהני מסירה לב"ד דמענתה אין הוא נוגש אלא הב"ד ולא קרי' ביה לא יגוש, ב. דמשום עשה דשמוט וגו' מהני מה דב"ד מפיקרין החוב מן הלווה ונותנין למלוה ע"י הפבדה"פ (ועי' משנ"ר פ"י מ"ב) ולפי"ז במקום דליכא לעשה אלא ללאו וכמש"כ בדר"א גבי נשים לכא"ז יהיני מסירה גרידא לב"ד (או אפי' לאחר ע"ש במשנ"ר) ולא בעי' להפבדה"פ ושמא אה"נ וצ"ע.

בענין אמירת משמט אני בשבת ובמקום מטונף

הרב אברהם הרשטיין כולל פונבין

כתב מרן הדרך אמונה במכתב דמותר בשבת לומר משמט אני כשלוה בא לשלם חוב שעברה עליו שביעית והמגיה שליט"א כתב לדון באיסור מחילת חוב בשבת. דכתב הרמב"ן בפסחים דף ד' דאסור להפקיר בשבת. ואם כן שמא גם אסור למחול חוב בשבת שחשיב כמקום וממכר בשבת ועוד קשה דבכור שיש מצוה להקדישו אף שקדוש מאליו ובפשוטו אף בשבת אסור להקדישו דאסור להקדיש בשבת והמרדכי דימה המצוה לומר משמט אני לבכור שמצוה להקדישו וא"כ מדוע שרי בשבת לומר משמט אני (ולחקנת ד' מינים מותר שזהו מצות היום) ואימא יש לדון במצוה למלוה לומר משמט אני כשמחזיר הלואה שעברה עליו שביעית וכתב המרדכי דאע"ג שפקע החוב מאליו ואף אם המלוה לא אומר משמט אני אין הלואה חייב לשלם אבל יש מצוה למלוה לומר משמט אני דכתב דדומה לבכור שאע"פ שקדוש מאליו מצוה להקדישו ואם נפרש שגדר המצוה שהאדם יכין את ההשמטה של החוב מדוע הוא ממתין שיבוא המלוה לשלם אלא יאמר מיד בסוף השמיטה שקיעת החמה משמט אני וצ"ל שהמצוה היא שנוהג על החוב שהוא משמט ולכן כשרוצה המלוה לשלם הוא מודיע שמשמט את החוב ונוהג בו כמשמט ולא פלי ינהג בו חוב כמו שרצוהו עברו והביאור דכתב אילת השחר בגיטין שאף שהחוב נשטמ מאליו אין פוקעת מצויאות החוב אלא נפקע החיוב לפרועו וזהו יסוד המצוה שאומר משמט אני לנהוג בחוב כשנוהג עליו של השמטה ולכן זהו חל דווקא כשהלוה בא לשלם וקיים למלוה ב' אפשרויות איך לנהוג והאם להעמיד גביה בחוב או לפטור את הלואה דאם המצוה להחיל את השמיטה היה הזמן בסוף השביעית אבל משום שזהו חוב שאדם יתנהג בחוב כמשמט לכן כשלא לשלמו יודיע המלוה שאין צורך לשלם ואינו דורש שהחוב יפרע וממילא י"ל שמותר חומר זאת בשבת שאינו עושה חלות ממונית חדשה ולא עושה מעשה קנין אלא שנוהג שאין לו חוב ואינו ממש בככור שמצוה להקדישו התם יתכן שאסור בשבת שעושה מעשה קנין והמרדכי דימה שאף שהדבר קיים יש מצוה שהאדם יעשה דבר נוסף וינהג כמו הדין שקיים וכתב בעל הדרך אמונה במכתב דאין לומר במקום מטונף משמט אני דאסור לקיים מצוה במקום מטונף אמנם שמא נאמר דמצוה שהיא איך לנהוג בחבירו מותר לעשות במקום מטונף דהרי הטעם שין חיוב קימה לת"ח הוא מחמת דלית בה הידור ולא משמע ששיך בזה חסרון שלא עושים מצוה במקום מטונף אלא במצוה שאיך אדם ינהג עם חברו אפשר לעשות במקום מטונף וגם המשמט את המצוה שיהיה בה חבירו שלא דורש את פירעון החוב ונוהג עמו שהחוב נשטמ ודוקא מצוה לשמים אסור לעשות במקום מטונף דכתב הבה"ל (תקפ"ח) הטעם שאין עושים מצוה במקום מטונף שאין עושים עבודה בבזיון ודוקא שופר זהו עבודה לשמים אבל לפרוע ולשלם ביומו תתן שכרו ולתת צדקה לעני והעניקה לע"ע ומתנת כהונה לכהן מותר אמנם יש לחלק ששמיטה אין המצוה להועיל ולעזור לחבירו אלא המצוה מתקיימת ע"י חבירו וכו"ג שמא אסור.

בהג"ל

בשיח שביעית, הובאה תשו' מרן הגר"ח זצוק"ל, דלדעת היראים דמצוה לומר משמט אני, אסור לומר כן במבואות המטונפים, ובהערות שם כתב הגר"ח מקלב שליט"א, דלמש"נ בדרך אמונה דאף לש' המרדכי דהחוב נשטמ מאליו בשביעית, מ"מ מצוה לומר משמט אני, לפי"ז לש' המרדכי נמי יהיה אסור לומר כן במבואות המטונפים, והנה יסוד דינא דאין לקיים מצוה במקום המטונף, ממש"כ בבאיור הלכה [סי' תקפח-ב-ד"ה-שמע], דאין לתקוע בשופר במקומות המטונפים, משום דצריך לכיון לצאת ידי"ח מצוה, ואסור מהרהר בה"ת, ולפי"ז יש לדון בנידו"ד למה שהסכימו גדולי האחרונים דמצוה שעיקרה תלויה בתוצאה, לא בעי כונה לאשווי עליה שם מצוה, ולפי"ז דוקא לש' המרדכי דהמצוה באמירת בעלמא, לפיכך בעי כונה כשאר מצות התלויות בעשיה או בדיבור, ולפיכך יהיה אסור לאומרה במקומות המטונפים, אבל לדעת היראים דבעי לומר משמט כדי שעני"ז יפקע החיוב, א"כ הוי מצוה דממילא, דע"י דיבורו נתיקיים ציוי רחמנא דהופקע חוב הלואה, ואשר ע"כ לפי"ז כיון דלא בעי בה כונה, שפיר מצי לקיים המצוה אפי' במקומות המטונפים. והנה ר' יונה בברכות כותב דאפי' למ"ד מצות א"צ כונה, ה"מ בדבר שיש בו מעשה, דהמעשה במקום הכונה, אבל במצוה התלויה באמירה בלבד, ודאי צריכה כונה, שהאמירה היא בלבד, וכשאין מכין באמירה, ואינו עושה מעשה, נמצא שלא עשה שום דבר מהמצוה, ולכאורה לפי"ז יש לחקור בנידו"ד דכיון דעיקר המצוה תליא באמירה, א"כ דיילמא אף ככה"ג דעיקר המצוה תליא בתוצאה, מ"מ כיון דקלישא מצותו משום דלא אתעביד בה מעשה, הלכך לעולם בעי בה כונה. ואכתי נראה דלסברת ר' יונה הנ"ל, פשיטא דטעמא דבעי כונה, אינו כדי לצאת במצוה ידי"ח, דאם כונה הוי תנאי נוסף דמלבד גוף המצוה, בעי כונה, א"כ מאי נ"מ בין מצות שיש בהם מעשה למצות שבדיבור, וע"כ דכדי לאשווי עליה שם מצוה בעינן חשיבות של מעשה מצוה, והלכך היכא דאיכא מעשה בגוף המצוה, סגי במעשה לאשווי עליה שם מצוה, משא"כ במצות דתליין באמירה, דעיקרה תליא בלבד, הלכך לא חשבינן

ליה כשם מעשה מצוה, אלא ע"י הכונה, ואשר ע"כ לפי"ז הני מילי היכא דקיום המצוה תליא בדיבור, דבהא שייכא סברת ר' יונה דעיקר המצוה תליא בלבד, אבל היכא דעיקר המצוה בתוצאה, א"כ אף דלא עביד בה מעשה, מ"מ כיון דאהני דיבורו להפקיע החוב, שפיר אית ליה שם מצוה בלא כונה נמי. אולם אפשר לבאר בשו"י ר' יונה, דלעולם אין הכונה מעיקר מעשה המצוה, אלא דמשום דנתכיון לעשות המעשה מטעמא אחריתא הלכך חשבינן ליה ככונה לסתור שם המצוה, והלכך במצוה התלויה במעשה, לא אלימא מחשבת ליבו, להפקיע שם המצוה מהמעשה, משום דמעשה אלימא מניה, משא"כ במצוה דתליא בלבד, דאם אין בליבו לקיים מצוה, הרי"ז ככונה לסתור, ולפי"ז י"ל, דדילמא אף במצוה שעיקרה בתוצאה, מ"מ היכא דנתכיון שלא לשם מצוה, מצי מחשבתו להפקיע שם מצוה מניה, ואע"פ דמצד גוף המצוה כבר אתעבידא מצותו, [ואשכחן כע"ז ברין ברה"א, יא, ב-דפ"י הרי"ף], דדוקא תוקע לשיר שהוא חול, אין כונתו בה כלום, ולפיכך אינה מעכבת מלחול מצוה באותה תקיעה]. והנה בעיקר דינא דאף לש' דשביעית אפקעתא דמלכא, וממילא פקע חוב הלואה, מ"מ איכא מצוה למלוה למימר משמט אני, עיין בדרך אמונה [ט-כט-בב"ה"ל-משמט], דהוכיח הכי מדברי המרדכי [בגיטין פר' השולח-שפ"], ועי"ש במרדכי דמיייתי תשו' ר' אביגדור דמדמי לה לבכור דקדוש מאילו, ומ"מ מצוה להקדישו, והנה יש לחקור בגדר המצוה להקדיש הבכור, האם חידית רחמנא דאף שכבר קדוש מאיליו דחלה בו נמי קדושת פה, או דכל המצוה לעשות בבכור מעשה הקדש, אבל לא מוסיף בו חלות קדושה, ועיין באחיעזר [יז-סו-א], דבחקירה זו תליא פלוגתת ר' יוסי ור' יעקב אם בכור מקרי דבר הנדור. ואכתי צ"ע בגדר דינא, דכיון דהבכור כבר קדוש היכי מצי הבעלים להקדישו, והא אין הבכור שלו אלא הוי קרבן לגבוה, וי"ל דגלי רחמנא דאשתייר לישראל דין בעלים על הבכור, וכדאשכחן במתני' דתמורה [ז, א], דכ"ז שהבכור ברשות ישראל יכול להמיר בו, אולם יש לבאר באופ"א, דבאמת לא מצי מקדיש לבכור, ודינא דהוכר תקדיש, היינו דמצוה שיעשה בו מעשה, שלולי דקדוש בבכורה, הוי חזי לחול ע"י קדושה. ומעתה לפי"ז יש לחקור בנידו"ד לענין מה דיליף המרדכי מבכור, דבשמיטה נמי אע"פ דפקע החוב ממילא, מ"מ מצוה על המלוה למימר משמט אני, האם הוי מצוה בדיבור לחודא, או המצוה דיחול בדיבורו הפקעת חיובא, והנה לענין שמיטה פשיטא דליכא למימר דאהני מעשיו, שכן כיון דאיכא אפקעתא דמלכא, ופקע חיובא ממילא, לא אשתייר למלוה גביה מידי, אולם א"נ כצד בתרא דבבכור נמי לא אהני מעשיו, ומ"מ ציוה רחמנא דיעשה בו מעשה דחזי להתפס בבכור קדושה, [והיינו דלולי דאקדישה רחמנא, הוי מצי למיקדש מחמת פין], אכתי י"ל דדילמא כונת המרדכי למימר דבשמיטה נמי, ציוה רחמנא דיאמר המלוה דמשמט החוב, אולם אין עיקר המצוה בדיבור לחודא, אלא המצוה דיחול בדיבורו מעשה מחילת חוב, [ואף דלא מצי למיתפס ביה חלות מחילה, משום דכבר פקע חיובא ממילא, מ"מ בעינן דלולי דאפקיעה רחמנא לחיובא, הוי מצי ליפקע לחיובא ע"י דיבורן]. ואכתי לפי"ז יש לדון דדילמא אף לש' המרדכי, דפקע חיובא ממילא, מ"מ המצוה לשמט בפיו א"צ כונה, משום דאין המצוה בגוף האמירה, אלא כיון דאתעביד בדיבורו מעשה מחילה, כבר נתיקמה מצותו, משום דבזה חשבינן דהמצוה נתיקמה במה דהוי חזי לחול בדיבורו הפקעת חיובא, וא"נ הכי אשכחן דלכו"ע מצי למימר משמט אני אפי' במקומות המטונפים, וכמשנ"ל דכל האיסור הוי דוקא במצוה דבעי כונה, ואסור התם להתכין לשם מצוה וצ"ע.

דבר שביעית

לוח שגרים ששמיטה ישמט החוב אם חייב מדינא דגרמי

הרב לוי יצחק מייזעלס

מה שדן מרן הגר"ל שליט"א בענין מי שאינו משלם חוב בזמנו ועי"ז נגרם ששמיטה ישמט החוב אם צריך לשלם מדינא דגרמי ציינו שם סתירת החזו"א בזה, לכאורה גם החזו"א בס' ג' סקט"ז שכ' שאינו אלא גורם שיפטר מן הדין כונתו למה שהאריך בס' טו סקל"ז שהיכא שהיתומים מכרו קרקע אביהם שפטורים מהאי טעמא, אבל יש לציין למה שכ' בחזו"א בחו"מ ליקוטים ס' טז שההולך לדון בפני ערכאות וזוהי דביניהם נגד דין תורה שהשדה נעשית שלו מדין דינא דמלכותא אבל חייב לשלם מדינא דגרמי שגרים שפיקרו לו שדהו אף שההפקר חייל הדין, ואפשר שיש לחלק שבמפקיע השעבוד מן השדה אינו נוטל ממנו כלום שהרי מתחילה לא זכה בהשעבוד אלא כל זמן שהוא ברשות המלוה שלו ולא בזמן שהוא ברשות אחרים, אבל בהולך לערכאות הרי הוא מוסבב שדבר שהיה שלו לגמרי שיפקע בעלותו וא"כ בשמיטה נמי יש לדון שהוא מפקיע המזמן שהיה שלו מעולם שחייב לשלם.

בענין פטור חמור שעברה עליו שביעית

הרב א' ראם

לכאורה נראה פשוט דאפילו אם נימא שהשמיטה משמטת את החוב לכהנים הרי לא יותר הפטור חמור בהנאה, כיון שסוף סוף לכהנים לא פדו אותם, גם אם אין חוב לכהנים בכסף, וגם נראה פשוט שאם כל הכהנים ימחלו לכל בני ישראל על הכסף שחייבים להם על פדיון הבן מכל מקום הבן לא יהיה פדוי, כיון שסוף סוף לכהנים לא פדו אותם, ואם כן לא זכיתי להבין כל האריכות בענין פדיון הבן שעבר עליו שביעית.

בדין רשות בפיקו"נ

הרב צבי של' גנויער

באשר העיר הרב משה הלוי שאכנער, בגיליון 39 למה לא העירו מדין בא במחתרת. דהוא דין פיקו"נ. והוי רק רשות. כמש"כ תו' סנהדרין ע"ג. הנה לא ברירא מילתא כלל, דמד' התו' אין ראי' דכונתו לס"ד דאין מצוה גם על רודף דאז הוי רשות, ולמסקנא אין לנו ראי', וכמ"ש מהר"ם ב"ח בתוס' יוה"כ יומא פ"ב ב' ובד' הר"מ [שלשונו "רשות"] פ"ט מגניבה ה"ז [נמי לא ברירא, ד"ל דסמך עמש"כ (בה"ט) דהוא כרודף, ודיני רודף מבוארים בפ"א מרוצח. (והמע') יראה שלא הזכיר שום דין דלא נתפ' בגמ' בהדיא גבי בא במחתרת] וכ"כ בהלכה למשה ברמב"ם שם, ובחו"ב סנהדרין ע"ג א'. ואמנם רבים מרובותא שסוברים בד' הר"מ שהוא רשות, [ובקונ' "דרך ישויות" על בא במחתרת (פ"ט ה"ז) מניתי בס"ד השיטות [בזה], אך גם כהא, בהתיירא בשבת פשטות הר"מ נ' שהוא כמש"כ המאירי ע"ב ב' דיליף מקרא דאין לו דמים דהוי כאין לו דם ול"ש ע"י איסור חובל בשבת, (ולא כד' רש"י דהוי מטעם פיקו"נ) וא"כ הרי א"ש דעת הלומדים דלא דנו מזה ודו"ק. ומה שכתבו תו' נדה מ"ד ב' דאף דשרי להרוג עובר מחללין עליו את השבת - כבר כתב בשו"ת חוות יאיר סי' ל"א דהכוונה דאין חייבין עליו מיתה, וכדביאור התו' ראי' מגוסס דמחללין אף שאין חייבין עליו מיתה.

נושא ונות באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

חיוב תשלומין בגרמי הרב ברוך בער שוב ישיבת מיר

במש"כ הגר"ל והגר"ג לידון במי שגרם הזיק ע"י הדין אם הוא חייב מדין גרמי, והגר"ל הביא מהרמב"ן בדד"ג שמי שעושה חפץ חבירו טמון חייב מדד"ג, והק' מזה ע"ד החזו"א במוכר שעבוד שאינו נחשב גרמי כיון שהתורה פטרה.

והנה כל אנס הוא גולן אע"פ שהבעלים מתיאש לפני שהחפץ בא לידו כמב' בנתי"מ סי' שס"א סק"ב, אלא שהוא חייב ע"ז גופא שגרם שזה יצא מרשות השני, ולמה לא נימא שלא יתחייב משום שגרם שהדין יעשה שיצא מרשות השני. וכמו"כ בריבית שמכר בגמ' שזה נחשב גול אע"פ שהוא גורם שיתחייב כדן, וכמו"כ בקס דינא שחייב אע"פ שגרם שיתחייב כדן. ולכא"נ דרשאי במוכר שעבוד, שכיון שאין לו זכות כשימכור, יוצא שמעיקרא אין לו זכות על יותר מזה, למה"ד למי שמכר שדה בתנאי שפלוגי לא יעשה מעשה פלוגי והוא עשה, וכי יחשב מו"ק. ובעיקר הקו' למה מעכב חוב עד שמיטה לא חייב מדד"ג, הנה יל"ק בב"ק כד: שהגמ' דנה שמשסה כלבו של חבירו בעצמו יאה חייב, ולא פטרוהו רק מדין כל המשנה ובא אחר ושינה בו, וז"ע הרי לכא"נ אם הבעלים יאה חייב לשלם יוצא שהמשסה גרם לו חייב זה, ויהא חייב לו בדיני שמים, והרי ש"י מהר"א או"י סי' רכ"ט שגם בגרמא מועיל תפיסה, וא"כ הבעלים לא ישלם מדין תפיסה בגרמא, ומוכח מזה שמי שגרם שהבעלים יאה חייב ל"צ לשלם לו. וכמו"כ יל"ק בהא דמכר בתוס' ב"ק כו. לגבי מניח את הכד שיותר יש לאדם לזוהר שלא יזיק משלל זיוק ולכן אם הכד הזיק אותו חייב, והרי לכא"נ אדם צריך לזוהר גם לא להזיק בגרמא, וא"כ יאה חייב על מה שגרם שבעל הכד יאה חייב. אבל החילוק פשוט, שכמו שאם אחד גרם לשני שיהא חייב באתרוג או במוזהר ודאי שאינו חייב לשלם לו, שהשני מקים דינו במה שהוא צריך לקנות אתרוג, ה"ה אם גרם לו שיהא חייב לשלם תשלומי נוקין, ול"ד למי שגרם לו פטור ע"פ דין כמו בטמון וכיו"ב. וכמו"כ פשוט שאם היה נבילה מעורבת בשחוטה באופן שהיא מתבטלת ובא אחד ובירר מי הנבילה שודאי לא יתחייב לשלם. ועי' סה"ת שמה"ח ח"ו במי שמכר שט"ח המוכר לא כתב פרוכובל, ודן אם המוכר חייב באחריות, וכת' בטעם הראשון שפטור שיכול לומר לאו מחמתני קאתי ע"ל פסידא אלא עליה דידך רמא רחמנא האי מצוה להשמטת כספים ועליך מוטל שלא תגוש אותו, עכ"ל, ובאי"ד שכיון שזה מצוה של הלוקח יוצא שהוא מקים את דינו, וזה לא נחשב שהפסיד. [ב] במה שדנו כמה ת"ח אם שמיטה משמטת חוב של ריבית, וכת' שלפי הרשב"א שזה שכירות המעות הוי כשכירות שאינה משמטת. ונ"ל פשוט שאינו כן, דאטו לגבי הדין לא תבוא אל ביתו לעבט עבטו שמוטת להכנס לשאר חובות יהא מותר להכנס לגבות ריבית. והביאור בזה דהנה מב' בש"ך סי' ק"ע סק"ה שערבות על ריבית נחשב שלא בשעת מת"מ, ואינו משתעבד בלי קנין, ואילו ערב על מקח או על תשלום שכירות ודאי שזה נחשב שעת מת"מ. וכת' החו"ד דרשאי שכירות דהוי כמוחזק בידו, אבל בריבית אינו כמוחזק בידו, והוכיח כן מהא דבכור נוטל בשכירות פרה ואינו נוטל בריבית, והנה החו"ד לא כת' שאינו מדין שכירות, אלא שאין לזה את המעלות של שכירות. והביאור שריבית אינו תשלום על השכירות, אלא שיש לו זכות לדרוש על מה שאם זה היה אצלו היה לו בזה שימושים, ובהו זה דומה לשכירות, אבל ודאי שהוא קציצת הלואה.

בחידת הגר"ל היכי משכח"ל הותר לקהל בחרב הבית, גרמא בשמיטת כספים הרב מאיר ליכטר

[א] מ"ש הגר"ל שליט"א היכי משכח"ל שהותר לקהל אם חרב הבית, לכא"נ משכח"ל כי האי דכריתות ח: גר צריך שיביא קרבן להחזירו לקהל ישראל, אבל בזה"ז מותר לבא בקהל אף בלא"ה, וכד' התו"י שם ט. ואבנ"ז יו"ד סי' שדמ"ב הרמב"ם פ"ג מאיס"ב שהכוונה לענין ביאה בקהל, [ודלא כצ"פ איס"ב שם דס"ל בד' הרמב"ם שאין הכוונה אלא לענין קדשים], אך י"ל ממ"ש בס' זכר יצחק סי' נח דמשנתחייב בקרבן, שוב אסור לבא בקהל גם אחר שחרב הבית, [ועי' ש"ש בס' כט בד' הגר"ז שפירא שכתב להוכיח מד' התוס' שאפי' אם כבר טבל בזה"ב אינו מחוייב שוב בקרבן, וכע"ז ב"ש שם]. ויל"ע מכמה דוכתי באופן שכבר נתחייב אם נפקע, וצ"ת. [ב] בדין גרמא בנוזקין במעכב ממון חבירו לעצמו כדי שתשתמט הלאותו, יל"ד לכא"נ מדין מעכב ממון חבירו ע"מ שלא להחזירו דהו"ל גולן, והכא הא בתחילת עיכובו (קודם שמיטה) היה ע"מ שישאר אצלו אחר שמיטה, ואז ע"פ דין אין לו זכות עיכובו, ובאור"א י"ל דדמיא לדין מוחל שט"ח שמכרו לחבירו, שאי"ז כ"א גורם בעלמא שלא יצטרכו לשלם לו ע"פ דין, ותל"י פלג' הרמב"ם וגאונים הל' חו"מ פ"ה ה"י אי משלם כולו, וה"נ דכוותה.

קדו"ש בפירות נכרים, בהנ"ל הרב ישראל מאיר ולדמן כולל סלבודקה

[א] באהלי שביעית מס' 41, בדברי הרב אליהו מנחם הופמן, שכ' על דברי מו"ר הגר"ל שליט"א, שכ' לפ' דברי תשו' הרמב"ם, שיש להוכיח, שיש קדושת שביעית בפירות נכרים, והק' הרב הנ"ל, שמדברי הרמב"ם מתשו' שאח"ז, מוכח שהכוונה בתשו' הנדונה, שאין קדושת שביעית בפירות נכרים. אבל המעיין בתשו' הנדונה, רואה שעיקר דברי השאלה, היה בפי' המשנה, דתנן שביעית פ"ו מ"א, כמש"כ בל' השאלה, "מה פרוש לא נאכל ולא נעבד ונאכל ולא נעבד ונאכל ונעבד והנתחייב במשהו דין שביעית בזמנו זה בארץ ישראל וסוריא במה שזורעים הגוים בהן אם לאו". שאלתם היה, ע"פ הפי' שהיה מקובל בזמן ההוא, באינו נאכל ואינו נעבד, דתנן שביעית פ"ו מ"א, דהיינו אפי' נעבד ע"י נכרים, וכמו שהביא הרמב"ם בתשו' הנדונה, בשם הר"י גאות, וכן פי' רבינו נתן אבי הישיבה שם, ובפ"ד מ"ב, וכן פי' הרמב"ם בפי'המ"ש, מהר"ק, וכן פי' הכו"פ פמ"א, הובא בכס"מ פ"ד הל' כ"ט, וכן בכ"פ פמ"א, הובא ברדב"י שם, והרע"ב בפי' הראשון [עד שבא הרמב"ם בהל' שמיטה ויזכר פ"ד הל' כ"ט, ובתשו' הנ"ל, ופי' לענין ספיחין, והר"ש ופי', לענין בייעור, ובחזו"א סי' ג' ס"ק כ"ה פי' דברי הרמב"ם בפי'המ"ש, בגוי שעבד אצל ישראל, דהו"ל כעולין מאליהן, אך בתשו' הרמב"ם הנ"ל, מבין דבפיה"מ אסור נעבד, ע"פ הרי"ז גאות]. וכן שיטת הראב"ד, בהשגות על הר"ה, סוכה ל"ט, דנעבד ע"י גוי אסור, וכ"כ הכו"פ פמ"א ופמ"ח בשמו [ואמנם בהשגות הראב"ד פ"ד הט"ו כ' דנורע ע"י גוי לא אמרי' ביה יעקור עיי"ש, ולכאורה מיירי בשדה גוי, דבשדה ישראל וע"פ אמירתו אסור לכו"ע שהרי אם יש שביתת הארץ, משמע בראב"ד בסוכה שבכל איסור נאסר, וכמש"כ בנחפ"ה בכסף יור"ד סו"ס ד', וא"כ מבואר דיש ספיחין אצל עכו"ם, דהרי בורען לזרע או נלקט בשביעית אסור, אך אפשר דמיירי בשדה ישראל שלא בדיעתו, אך אי"כ איך דעת הגוי קובע אם לירק או לזרע, וצ"ל שזרע לצורך עצמו, ואסור משום דלא גרע מעלו מאליהן, ובלא"ה צ"ל כן, שהרי אסור להנות ממעשה הגוי, אך לכא"נ מבואר דנעבד ואפי' נורע ע"י גוי

מותר]. גם במאירי יבמות קכ"ב, משמע, דנעבד ע"י גוי אסור, שאחר שפי' דאסור משום נעבד, כ' דערלה נוהגת גם אצל עכו"ם, הרי דמיירי בעכו"ם, וכן הרשב"א שפי' ביבמות קכ"ב ע"א, משום נעבד, כ' בתשו' ח"ה סי' נ"ו, דמיירי בגוי, והוכיח מזה דערלה נוהגת אצל גוי, אך הריטב"א והנמו"י אף שהוכיחו מזה דערלה נוהגת אצל גוי, כ' דרך בישראל נאסר נעבד, וצ"ע, דא"כ גם ערלה מיירי בשל ישראל, וגם המאירי בקידושין ל"ו דחה דמיירי בישראל, והוכיח ממשומר, וסותר עצמו בתרתי, שמפ' במשומר ולא נעבד, וגם דמיירי בשל ישראל, וצ"ע. ולגבי השאלה, למה לא פי' הרמב"ם הדין, אם יש קדושת שביעית בפירות נכרים, י"ל בשני פנים: שהרי אם שני השאלות נשלחו בב"א, א"כ י"ל שסמך הרמב"ם לענין יש קנין, למש"כ בתשו' לענין תרו"מ, ולא היה צריך לפ', שגם לענין שביעית כן, שלא היה הו"א לחלק. ואם הם שני תשובות בשני זמנים, בתשו' הראשונה, לא מיירי הרמב"ם כלל בענין יש קנין, כי הרמב"ם הבין ששאלתם, רק ע"פ הפי' הידוע, וכנ"ל, ולא היה סבור, דמספקא להו, לענין קדושת הפירות. [ב] באהלי שביעית מס' 41, בחידה מאת מו"ר הגר"ל שליט"א. לכא"נ הכונה, לגר שנתגייר ולא הביא קרבן, לש' התוס' ישנים בכריתות ט' ע"א ד"ה צריך, שכ' דגר צריך להפריש קינו, "אבל גר מביא קרבן להחזירו בקהל", דמבואר לכא"נ דבזמן הבית מעכב הקרבן לבוא בקהל, ובהו"ל לא [ועי' זכר יצחק לר' איצלה פונביר, ח"א סי' ד'] וכו"ה לכא"נ ש' הנמק"י יבמות בד' הרי"ף ט"ז ע"א, "אבל בזמנא"ו אינו מעכב", דמשמע שאז הי' מעכב, [ועי' אבני נזר יור"ד סי' שמ"ג, ועי' ש"ש כן בדעת הרמב"ם].

בהנ"ל הרב אהרן מירסקי

בפשוטו כוונת רבינו לגר בזמן המקדש, בפרק שני דכריתות, דמייתי קרבן לבוא בקהל ע"ש, בפר' ח' ב' ובדף ב' ב', ובהו"ל יליפני מלדורותיכם דאנו מעכב, וא"כ בזמן המקדש כל זמן שלא הביא קרבן הי' אסור בקהל, ובהו"ל הלדורותיכם מתירו מיד בלא קרבן. אך עיקר הדבר צ"ע דהרבה ראשונים מפרשים הגמ' דגם בזמן הבית אינו מעכב, עי' בחזון איש בליקוטים, ובאבהו"ע סי' קמ"ז, וכן הביאו שם בשם הרשב"א יבמות דף מ"ו ועוד מהאחרונים.

משיב דבר

עשית פרוכובל במוכר שט"ח הרב ד. שווארץ

במש"כ בשם מרן הגר"ד לנדו שליט"א שאמר דלשיטת הרי"ף והרמב"ם שמכירת שטרות דרבנן שפיר החוב של הלוקח מדרבנן והוא יעשה פרוכובל אבל לשיטת ר"ת שהמכירה היא רק על שעבוד הנכסים ועיקר החוב נשאר אצל המלוה, יש לדון במצב זה אם ישנו בכלל לא יגוש, ע"פ דברי הריטב"א ע"ש, לכא"נ מצינו להדיא בר"ן גיטין ל"ו, שכתב דבנ"ד במוכר שט"ח כיון דשעבוד הגוף ביד המוכר הוא עומד ע"כ משמט, אע"פ דבדורש אינו משמט משום דלא קרי' ביה בעל משה ידו מ"מ הכא משמט משום שעבוד הגוף דעומד ביד מוכר דחשיב בעל משה ידו ונראה דהר"ן קאי בשי' ר"ת ומ"מ כתב דמשמט.

משנת שביעית

בגדר חלות שמיטת כספים הרב מאיר מרילס - ישיבת מיר ירושלים

ראיתי את מש"כ הגאון ר' איתמר גרבו שליט"א בגליון 39 מהגר"ג פרצוביץ והגר"א"ל שטיינמן בגדר חלות הדין של שמיטת כספים, שנשאר ה'ממוני גב' ולא פקע ממילא ע"י השמטת שביעית. אמנם ה' לי הערה דברדב"י במה שכתב שאם בסוף יקבל הממון דרך מתנה אחרי שאמר "אעפ"כ שאין צריך להפריש ממנו מעש"כ, ושהגר"ג קניבסקי ז"ל שכתב שצריך לתת מעש"כ הוא לשיטתו שעובר על לא תגזול כשלוקח הכסף, ולולא דברי הגר"א גרבו שליט"א הי' נראה בזה אחרת, וכמו שיתבאר. חדא במה שנראה מדבריו שלהגר"ג לא יעבור על איסור גול אם לוקח חובו חזרה בכוח. ולכאורה נראה שאפילו להגר"ג, אע"פ שלא פקע ה'ממוני גב' ע"י חלות דין השמטת כספים, מ"מ סו"ס אין לו זכות גב' בחוב ההוא, ורק אם רוצה ליתן לו מרצונו הטוב יכול לקבל ממנו ויחשב כסילוק הממוני גב' ממנו (וע"ש בחי' הגר"ג שאין זה 'מתנה' ממש, רק שהוא פרעון מחפץ לב בלי שום כפי'). אבל מ"מ כל זמן שלא נתן בחפץ לב, ודאי שאם לוקח ממנו שלא ברשות הרי הוא גולן. תדע, שאפילו אם הי' חוב שלא חל עליו דין השמטת כספים, מ"מ נראה פשוט שאם לוקח את ממנו בע"כ קודם שהגיע הזמן הפרעון הרי הוא גולן גמור, אע"פ דודאי כבר יש 'ממוני גב'. ותו, יעוין בדרכ"א בהלכות מתנו"ע פ"ו ס"ק כ"ז שהביא מן ההפלאה שאם התייאש מחוב ושוב גבאו חייב במעש"כ. ובחזו"מ סי' צ"ח סע' א' מבואר דלא מהני יאוש בחוב. ואע"ג שדמייקים מרמ"א סי' קס"ג סע' ג' דמהני יאוש בחוב, מ"מ לאו מילתא דפשיטא היא. ועכ"פ יל"ע אם הדברים אמורים גם למ"ד דיאוש לא מהני בחוב. ובגוף דברי ההפלאה נראה שדבריו מבוססים על זה שהחוב פקע ע"י זה שהתייאש ממנו, ומשו"ה חייב במעש"כ. אמנם אולי יש סברא לומר דאע"ג שלא פקע החוב ע"י היאוש, מ"מ יש לתת מעש"כ כיון שהממון הי' במצב שבדעתו לא יקבלנו שוב, וכגון מי שהי' לו כסף קבור בקרקע וחשב שלא יוכל להגיע אליו, ושוב מצא דרך, אולי יתחייב במעש"כ. וצ"ע כעת. ועכ"פ אין להקשות על דברי הגר"ג מהנהג דסבר דמהני יאוש בחוב, וא"כ אפילו אם לא פקע הממוני גב' ע"י עיקר ההשמטת כספים תיפ"ל שמתיאש ממנו, שאפילו את"ל כן איכא למימר שבאמת אין המלוה מתייאש ממנו כיון שמצפה שהלוה יחזיר לו החוב מרצונו הטוב כיון שרוח חכמים נוהג הימנו. אלא דא"כ יוצא שכדי שישאר הממוני גב', צריכים לדין דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוהג הימנו, דאל"כ אע"ג ששמיטה אינה משמטת את החוב, מ"מ יפקע ע"י יאוש. וא"כ לכאורה יש כאן קצת גלגל החזון, שאם לא היו אומרים דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוהג הימנו, לכאורה לא הי' הדין כן כיון שהמלוה יתייאש ולא הי' חוב, וממילא לכאורה לא הי' שייך הדין דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוהג הימנו כיון שהחוב כבר פקע. ובעיקר הדין דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוהג הימנו ה' אפשר לומר בענין אחר. והוא שאפילו את"ל שהחוב פקע, מ"מ כיון שהמלוה חסר לו ממנו משום אי תשלומי המלוה, דבר הגון הוא שיתן לו המעות שהפסיד, אע"פ דלא הוי פרעון החוב ממש. וא"כ איכא למימר שהדין כן אפילו אם התייאש מהחוב.

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

מה שחקר הגר"י איידלשטיין שליט"א בגדר זקיפה במלוה אי הוי המשך של החוב הקודם או דהוי כהלואה חדשה לגמרי וכתב כמה נפק"מ רבתי בזה, ובתוך הדברים כתב דנפק"מ לגבי פלוגת הרמב"ם והראשונים בארווח ל"י זימנא וקוצץ לו רבית אם הוי ר"ק, דאם זקיפה במלוה הוי כחוב חדש גם הרמב"ם יודה דהוי ר"ק, אציין בזה דאיכא בזה דברים מפורשים בדברי רבינו הגרעק"א בריש איהו נשך ס"ב ע"ב תוד"ה לקח שכתב וז"ל: ואף דלפי האמת מיירי דוקה במלוה, מ"מ כיון דנעשה בפ"א הזקיפה והפיסוק על היין הוי מעשה הזקיפה כמו נתינת מעות, עכ"ל, וע"ש דרוצה לומר בזה דגם להרמב"ם הוי ר"ק.

תשובות הגר"י אדלשטיין שליט"א

אפריון נמטייה להרה"ג ר"א פולק שליט"א על מרגניתא טבא דאשכח לן בד' הגאון רעק"א.

בענין לאו דלא יגוש, ואם זקיפה הוי חוב חדש
הרב מרדכי ברטלר
א] כמה שהביא הגר"י אדלשטיין שליט"א מחלוקת הרבינו יונה והרמב"ם בגדר לאו דהנמנע מלהלוות קודם השמיטה אם הוא לאו על כל הנמנע מלהלוות הוא שהוא דוקא בנמנע מחמת השמיטה שהוא לאו מדיני השמיטה, יש לציין הא דאיתא בסוטה דף מ"ז ב' "משורבו צרי עין וטורפי טרף רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו עמש"כ בתורה השמר לך פן' וגו', ומשמע דכל הנמנע מלהלוות עובר בלאו זה, דהא לא מיירי התם דוקא בנמנעים מחמת השמיטה. ובעיקר מש"כ דנפק"מ לדעת הרמב"ם דהוא מדיני השמיטה דלכן נוהג לאו זה גם בנמנע מלהלוות לעשר אף דמצות הלואה היא דוקא לעני, יש לדון בזה דנהי דהוא רק בנמנע מחמת השביעית מ"מ אולי א"י אלא במקום מצות הלואה, אבל בעשיר שאין בזה מצות הלואה אין בו הלאו גם לדעת הרמב"ם. ב] במה שהארץ הגר"י אדלשטיין שליט"א בנפק"מ אם זקיפה הוי חוב חדש או שהוא החוב הקודם יש לדון בזה עוד כמה נפק"מ. א. היכא דבשעת הזקיפה נתחייב מיתה איניפטר מדין קלבדר"מ, דאם הוא החוב הקודם ודאי נשאר עליו החיוב שמתחילה, אבל אם הוא חוב חדש הרי על חוב זה אית ליה פטור דקלבדר"מ. [לפי"מ שנקט בקצוה"ח דגם על חוב הלואה יש פטור קלבדר"מ]. ב. אם לא פירש בזקיפה מתי יהא זמן הפרעון, דאם הוא חוב חדש של הלואה יהא בזה הדין דסתם הלואה שלשים יום, אבל אם הוא החוב הקודם א"י שייך לדין סתם הלואה. ג. במש"כ הגר"י אדלשטיין שליט"א בנפק"מ בחוב כתובה שזקפה במלוה אם דינה בויבורית או בבנינית, כמו"כ נפק"מ ביתומים דקיי"ל שאין גובין נכסי יתומים לחובות אביהם אלא מזיבורית, מה הדין אם זקף עליהם במלוה, דאם הוא חוב חדש הרי"ז נעשה חוב של היתומים עצמן ודינו בבנינית. ד. במש"כ נפק"מ לענין שיעבוד נכסים שקנה או שמכר, כמו"כ נפק"מ בזה לדין קדימת בע"ח אחרים, וכגון שיש עליו בע"ח מזמן שבין החיוב הראשון לזקיפה, דאם הוא חוב הראשון הרי הוא קודם לאותו בע"ח, אבל אם הוא חוב חדש הרי לחוב זה הבע"ח קודם. ה. יש לדון במת הלוה דגובין מהירושים אי נימא דאין על היורשים שיעבוד הגוף רק שיעבוד נכסים, מה הדין אם זקף עליהן במלוה, דאם הוא החוב הראשון אין עליהם שיעבוד הגוף, אבל אם הוא חוב חדש י"ל דחוב זה יש עליהם גם שיעבוד הגוף. ו. יש לדון במלוה בשטר שזקף עליו בעל פה אי נימא דאם הוא חוב חדש הוי מלוה על פה ואין גובה ממשועבדים. ג] במש"כ ד"ל דעשה דשמוט אין בחצי פרוטה כיון דאין ח"ש במצוות, יש לדון אי עשה דשמוט הוי גם איסור עשה, וא"כ י"ל דבאיסור עשה יש איסור ח"ש כמו בלאוין. וצ"ע.

תשובות הגר"י אדלשטיין שליט"א

ראיתי מש"כ לנכון הרה"ג ר"מ ברטלר שליט"א עוד כמה נפק"מ בגדר זקיפה. ומש"כ דנפק"מ בזקיפה ביוריש ללוה אם יהיה עליהם שיעבוד הגוף, יעוי' בשו"ע חו"מ סי' ס"ו סעי' כ"ג בהא דהמוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול, דאם זקף עליו הלוקח שוב לא יוכל למחול, והרי לדעת ר"ת הא דמחלו מחול היינו משום דאין לו ללוקח שיעבוד הגוף, וחזי' דע"י הזקיפה יש לו שיעבוד הגוף.

בדין חצי שיעור בעשה דשמוט

הרב שמואל כהן
במה שדן הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א דעשה דשמוט אין בחצי פרוטה כיון דבמצוות אין דין ח"ש, לכאז"ל יש לדון בזה עוד סיבה שלא יהא בזה דין ח"ש כיון דהשיעור פרוטה הוא במחייב של המצוה, והיינו דרך שיעור פרוטה מחייבו לשמט, וא"כ אפי' נימא דיש ח"ש במצוות היינו דוקא במצוה עצמה, אבל במחייב לא מציינו שחצי שיעור גירום חיוב, ולפ"ז אם החוב הוא יותר מפרוטה י"ל דעובר בעשה דשמוט גם על פחות מפרוטה כדן ח"ש במצוות, אבל כשכל החוב הוא פחות מפרוטה בזה לא נאמרה מצות שמוט כלל.

תשובות הגר"י אדלשטיין שליט"א

מש"כ דהיכא דחסר במחייב לא מציינו דין ח"ש, יפה כתב. ובאמת נפק"מ בזה גם במצות השבת אבדה דשיעורה כפרוטה כדתנן ב"מ נ"ה א', ולכאז"ל אי איכא דין ח"ש במצוות מצוה להחזיר גם פחות מפרוטה, אבל למש"כ הרי הכא חסר בעיקר המחייב דאין כאן אבדה של פרוטה, ורק אם מצא פרוטה והוא מחזיר פחות מפרוטה בזה י"ל דמקיים ח"ש דהשבת אבדה. וכן יש לדון לפ"ז במש"כ המנ"ח [שהובא בפנים] דאין מצות השבה בגולה דפחות משו"פ כיון דאין דין ח"ש במצוות, ולהנ"ל הרי גם אם יש ח"ש במצוות אבל כשגול רק חצי פרוטה אין כאן שיעור שמחייב השבה. וכע"ז שמעתי להעיר לענין עשה דתשבתיו דשיעורו בכזית, אם עובר עליו בפחות מכזית משום ח"ש, דלמש"נ י"ל דא"י שייך לדין ח"ש במצוות כיון דבפחות מכזית אין את המחייב של תשבתיו, ודוקא כשיש לו כשיעור והוא משבית פחות מכזית יש לדון דיש בזה ח"ש של מצות תשבתיו.

בדין איסור הנמנע מלהלוות

נסתפק הגר"י שליט"א אם הוא לאו נוסף על אם כסף תלוה כו' או שהוא לאו מיוחד לשביעית, עי"ש למאי נפ"מ, ולכאורה יש נפ"מ גדולה על פי מה שכתב בחדושים ובאורים דאין מצות אם כסף תלוה בפירות, ומ"מ לענין שמיטה פסק בקיצור הלכות שביעית בפרק חמשה עשר דין ו' דשביעית משמטת גם הלואות פירות, עי' שם במקורות, (וז"ל החו"ב בבבא מציעא סימן כא אות ג' תניא במכילתא בפרשת

בגדר לאו דהשמר לך
הרב מ. לוי
במה שדן הגר"א גרבו שליט"א אם הלאו דהשמר לך הוא מפני שנמנע להלוות משום השמיטה, או שהוא איסור מדין הלואה, לכאורה יש נפ"מ גדולה לפי מה שכתב החו"ב בב"מ סימן כ"א סק"ג דאין מצות אם כסף תלוה בהלואות פירות, עי"ש שהביא כן מן המכילתא, ולעומת זה לענין אם משמט הלואות פירות כתב החו"ב להסתפק אם ג"כ משמט, ומ"מ לדינא נפסק בקיצור הלכות שביעית פרק ט"ו דג"כ משמט, וא"כ נמצא דהלאו דהשמר לך הוא ג"כ על מה שאינו במצוה הלואה.

חקרי שביעית

אם הוי גרמי במי שלא שילם בזמנו

הרב זלמן לייב מייזעלס בארא פארק

מה שדן הגאון ר' ישראל אם שייך גרמי במי שלא שילם חובו יש להעיר דיש מחלוקת ש"ד ומהרש"ל במי שדחה המלוה בלך ושוב ונפסל המטבע אי מחויב לשלם מדין מזיק ועי' בתומים סי' ע"ד ובפליתי בס' קס"ה כ' דהש"ך בזה לשיטתו דכל מה שעושה בשלו לא שייך גרמי ומהרש"ל חולק ע"ז, ונראה מזה דאף דבעצם לא הויק כלום דהדין באמת דבנפסל המטבע דאינו מחויב לשלם שייך גרמי וגם דלא שייך גרמי רק אם דחה אותו בלך ושוב, ובפשוט אינו דומה לנגח ואח"כ הפקיר דשם הוא מן הדין מותר להפקירו אבל הכא אם מחויב לשלם קודם לכן ועי' כך נעשה הויק שייך גרמי, וזה הוי כמו כל מבטל כיסו ועי' בס' רצ"ב דדימה אותו המרדכי למבטל כיסו, והקו' משייה טמון בפשטות בגמ' שם מבואר אינו חייב לצאת ידי שמים רק במתכוין להזיק ואם אדם רוצה לפטור חובו או רוצה להריוח אפשר דלא מקרי מתכוין להזיק. ומה שהקשה מר"ה בס' ש"ז מבואר דלצורך יום טוב מותר לפרוע מיני מאכל ועי' בתומים דכ' ג"כ כע"ז לגבי זקיפה במלוה ופי' כן בירושלמי.

תשובות הגר"י אדלשטיין שליט"א

א] מש"כ לחלק דהמתאחר מלשלם ועי"ז נשמת החוב לא שייך לפטרו מדינא דגרמי כיון דהוא מחויב לשלם קודם לכן ועי"ז שלא שילם בזמנו נעשה ההיזק. לכאורה אינו נראה, דמה בכך שהוא עשה שלא כהוגן שנתאחר מלשלם מ"מ הפקעת החוב הוי היזק מן הדין, ופשיעתו באיחור תשלום החוב אינה סיבה לחיובו על הפקעת החוב. ב] ומש"כ ליישב הא דאין בזה עכ"פ חיוב לצ"ש, דשאני טמון דעושה כן ככוונה להזיק לחבירו משא"כ במתאחר לשלם חובו וכיוצא"ב שעושה כן להריוח לעצמו לפטור חובו. הנה אם כנים דבריו יש ליישב לפ"י הערת הגר"ב ד"ז צ"ל בברכת שמואל על מה שפירש"י בב"ב כ"ו דשויה טמון היינו שאחר כיסה, ולמה לא פ"י דהמדליק עצמו כיסה, עיי"ש מש"כ בזה. ולפימש"כ י"ל דהמדליק עצמו אינו מכוין להזיק לחבירו אלא רוצה לפטור את עצמו ובוה אינו חייב לצ"ש. וכ"כ באילת השחר ב"ק שם.

דעת החינוך בדין לא יגוש בזה"ה הגר"י אדלשטיין שליט"א

במה שהובא מו' החינוך מצות ת"פ דגם בזה"ה שהשביעית היא מדרבנן נוהג מה"ת האיסור דהשמר, העירוני דבהמשך דבריו כתב החינוך וז"ל, "מדרבנן בזה"ה, ומה"ת בזמן הבית" הרי דבזה"ה הוא רק מדרבנן. אמנם באמת המעין שם יראה שאין הדברים אמורים לענין לאו דהשמר כלל, אלא הוא המשך למש"כ בעיקר דין שמיטת כספים, ור"ל דבין בזה"ה שהשמיטה היא מדרבנן ובין בזמן הבית שהשמיטה היא מה"ת בכל אופן עובר בלאו דהשמר מדא"ו. ופשוט. [וכמדומה גם דלשון החינוך "ונוהג איסור זה בכל זמן" וכו', אינו מתאים על איסור דרבנן].

בענין זקיפה במלוה

הגר"י אדלשטיין שליט"א הביא מש"כ האחרונים שזקפה במלוה היא הלואה של החוב הקודם. ואין לומר שהגדר בזה הוא שפורע בהתחייבות, דא"כ הוי התחייבות ולא הלואה ודעת הרבה ראשונים בכתובות (ר"פ אע"פ) שהתחייבות אין דינה כהלואה ואינה משמטת, ועוד דא"כ צריכה קנין, ועוד שערך הפירעון יהיה כשווי ההתחייבות החדשה בשוק ולא כערך החוב הקודם. אלא הגדר בזה הוא שמצינו מח' ר"מ וחכמים אם מקדש במלוה מקודשת, ובמכר פליגי בה הרמב"ם והראב"ד אפשר למכור קרקע במחילת מלוה, ואפילו למ"ד שאינה מקודשת ואינה מכורה היינו טעמא מפני שמחילת מלוה לא הוי כסף קידושין וכסף קנין, אבל י"ל דשפיר יכולה לחייב תמורה, וענין זה שמוחל על חוב דמים ומחייב דמים תמורתו הוי הלואה ונשמט בשביעית. אמנם הרא"ש כתב (בפ' השולח סי' י"ז) שענין הזקיפה הוא שנתן לו זמן שיוכל להתעכב לפרוע עד זמן פלוני, והמרדכי כתב (בשבוועות סי' תשפ) שאם חיישב כמה החוב וזקף בפנקסו את שווי הפירות הוי זקיפה, והובאו ב' הדעות ברמ"א סי' ס"ז סעיף י"ד, ולפי הגדר הנ"ל בזקיפה קשה היכן רמזו כמה שנותן זמן או שמחשב מחיר שע"ז מוחל על החוב הקודם ומחייב תמורתו במעות. ולכאז"ל מבואר בזה גדר אחר, שהגם שעדיין שם החוב הוא דמי מקח אבל כיון שנותן לו זמן, זה גופא הוי טעמא שישמט בשביעית, שגם חוב של מקח מה שמקיף לו מפני שכך הוא דרך המקח אינו משמט אבל מה שמקיף לו אח"כ כשכבר ראוי לגבות משמט. וגם לפי המרדכי משהו שחיישב החוב הוא זמן הראוי לגבות ואם אינו גובה ונותן לו זמן ה"ז משמט. ודרך זו דומה לדרכו של החזו"י, אבל לא קשה דזה נוחא רק להב"י, דאפילו לשיטות שאין שמיטה רק בהלואה מ"מ הארכת זמן בדמי מקח הוי ג"כ כהלואה. מיהו ברשב"א (תשו' תשס"ט) לכאז"ל מוכח כן שכתב שהקונה חוב מעכו"ם אינו משמט שכל שאין בו שמיטה בתחילתו אין בו שמיטה בסופו ואם וקפן במלוה משמט. ואי נימא שגם אחר הזקיפה הוי החוב הקודם א"כ עדיין הוי חוב שאין בו שמיטה בתחילתו. ובע"כ צ"ל שיש ב' מיני זקיפה והרשב"א מיירי שעשה זקיפה של מחילה ולא זקיפה של הארכת זמן. והנה הרשב"א שם והראב"ד (על הספרי) נחלקו בפ' הספרי אי מהני זקיפה על חוב של גולה, ודעת הראב"ד שלא מהני זקיפה מפני שבא לידו באיסורא, ואי נימא שמחליף את חוב הגולה בחוב אחר אינו מוכן כ"כ הסברא בזה שכיון ששורש החוב הוא באיסור לא מהני ביה זקיפה, ולפי האמור י"ל שלפי הראב"ד הספרי מיירי שעשה זקיפה של הארכת זמן ומש"ה כיון שהחוב עצמו הוא חוב של גולה ואיסור לא הקילה בו תורה שישמט אע"פ שיש בו גם הארכת זמן, ולפי הרשב"א הספרי מיירי שעשה זקיפה של מחילה ומש"ה מהני זקיפה.

הרב אהרן הלוי פולק, כולל חלקת יעקב בני ברק

בהנ"ל

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

משפטים אם כסף תלוה כסף בכסף אתה מלווה ואי אתה מלוה פירות בפירות, והנה הכונה מחמת איסור סאה בסאה, אבל נראה ללמוד מזה דמדאורייתא ליכא מצות הלואה בפירות אע"ג דמשום רבית לא מיתסר מדאורייתא, דאם איתא דמדאורייתא איכא מצות הלואה דפירות בפירות, ואם כן אף מדרבנן איכא מצוה זו בשיש לו או ביצא השער, ואיך יישמשו חכמים באסמכתא דמהא דכתיב כסף משמע למעט פירות, בזמן שהאמת בהיפוך דפירות ככסף, אלא ודאי מצות הלואה ליתא בפירות כיון דאוקיר ווול, ולא חייבה תורה בדבר שיכול לבא לידי הפסד ... ע"ש מה שכתב בשם הח"ח. ווא"כ אף שאין מצות הלואה בפירות לכא' יש לאו להשמר לך.

תשובת הגר"י אדלשטיין שליט"א

מש"כ נפק"מ בגדר הלאו, עפ"י מ' שחידש בחו"ב דאין מצות הלואה בפירות. י"ל עוד נפק"מ עד"ז, באונן או עוסק במצוה דפטור אז ממצות הלואה ולדעת הר"ן זה אף ביכול לקיים שניהם. ונמנע מהלואה משום פחד השמיטה. דאם הוא לאו נוסף על מצות הלואה א"כ כאן הרי הוא פטור ממצות הלואה, אבל אם הוא לאו משום השביעית א"כ יעבור בלאו זה. וכן נפק"מ אם יאה למלוה הפסד ממון מההלואה דפטור הוא מלהלוות. ועתה נמנע מלהלוות לא משום ההפסד אלא משום פחד השמיטה. ולכא' גם זה תלוי בהנ"ל. ושמעתי מידידי הגאון ר' יעקב רייסנר שליט"א שנסתפק במי שאינו רוצה להיות ערב משום שחושש שיצטרך לפרוע החוב ואז כשיצטרך לחזור על הלווה השביעית תשמטנו [כמבואר בשו"ע דשביעית משמטת את חוב הלווה לערב] אם עובר בלאו להשמר, ומרן הגר"ל שליט"א השיבו ד"ל דהוא לאו רק במקום מצות הלואה, וכיון דמצד חיוב הלואה אינו מחויב להיות ערב אין כאן גם לאו להשמר, עכ"ד. ולכא' הוא ג"כ תלוי בהנ"ל, לדעת הרמב"ם דהוא מדיני השמיטה י"ל דעובר בזה כיון דסו"ס הוא נמנע כדי שלא לבוא לידי שמיטה.

חזקת חיוב בספק שמיטה

א] בדין חזקת חיוב בספק שמיטה השיב הגר"י אדלשטיין שליט"א לחלק בין ספק מלוה ל' שנים ומלוה בשטר לבין ספק דביה"ש, דבעשר שנים ובשטר הספק הוא בעיקר החוב אם הוא ראוי להישמט ובוה לא שייך חזקת חיוב עפ"י סברת הגרע"א בחזק"ק קודם הפסד, משא"כ בביה"ש שייך חזקת שלא הגיע שמיטה. ויש להעיר דבשיעור ר' שמואל ב"מ דף ק"כ כתב דבחזקת מר"ק דהוי חזקת ממון לא שייך הך כללא דהגרע"א, ולפ"ז אי נימא דחזקת חיוב הוי מדיו חזקת ממון [וכן שמעתי ממור"ה הגר"י אדלשטיין שליט"א, ועי' פנ"י ב"מ ק"ב ב'], א"כ יהי זה אף בספק דמלוה לעשר שנים ומלוה בשטר. מיהו ממור"ד מרן הגר"י אדלשטיין שליט"א שמעתי ד"ל דסברת הגרע"א שייכא גם בחזקת ממון כמר"ק. ב] ובעיקר הדבר אולי יש לומר חילוק אחר בין מלוה ל' שנים ומלוה בשטר לספק דביה"ש, לפ"מ שכתב בשו"ת ופסקי מהר"ק החדשים סי' מ"ט [עמוד 245] בהא דאמר' הלכה כדברי המיקל באכל, והת' הקשו מכ"ד ות' דהך כללא נאמר רק בפלוגתא תנאי ולא באמוראי, וביאר בזה המהר"ק דפלוגתא דאמוראי חשיב כמו חיסרון ידיעה, ולפ"ז י"ל דדוקא מלוה לעשר שנים לא מהני בזה חזקת חיוב כיון דהוא תרי לישני דאמוראי, וכן מלוה בשטר הוי פלוגתא דאמוראי, משא"כ ביה"ש חשיב ספק כיון דמעולם נסתפק להם לחכמים דבר זה ושפיר מיקרי ספק. וכן פלוגתא דר' יוסי ור' יהודה בזמן ביה"ש הוי פלוגתא דתנאי. עוי"ל כמה דמבואר בב"י דס"ל דבמלוה ל' שנים לא אמרי' חזקת חיוב, לפ"מ דכתב הרא"ש בב"ב דף קל"ב גבי מחלק נכסיו לבניו ואשתו שותקא אי הוי מחילה על כתובתה דמספיקא אינה נוטלת, ובפלפולא חריפתא שם כתב בשם ה"תומך" דהטעם משום דכל היכא דלא היה לשטר שעת הכושר מקרי בעל השטר מוציא, וכנראה כוונתו ליישב הא דלא הוי כמו איני יודע אם פרעתיך, [אך אולי הוקשה לו רק משום דהוי ספק מחילה, עי' או"ש זכיה ומתנה פ"ו ה"ט], ועי' תי' דלא היתה לו שעת הכושר, ומבואר דכ"ז שלא הגיע זמן הפירעון לא חשיב חזקת חיוב, וא"כ י"ל דה"ה מלוה לעשר שנים לא מיקרי חזקת חיוב כיון דעדיין לא הגיע זמן הפירעון. מיהו יש לחלק בין כתובה קודם זמנה לחוב קודם זמן הפירעון. ג] ובעיקר הנידון דספק שמיטה נימא בזה חזקת חיוב, הנה ברשב"א בגיטין ע"ח כתב דהיכא דהספק לפנינו לא אמרי' בזה חזקת חיוב, ולפ"ז י"ל דספיקא דדינא הוי כמו ספק לפנינו, אלא דמ"מ מבואר ברשב"א שם דבכה"ג הדין הוא יחלוק, וא"כ בספיקא דדינא בשמיטה יהא הדין יחלוק. והנה הגר"י אדלשטיין שליט"א הקשה דלעולם בביה"ש הוי ספק אם נשמט החוב ולא קרי' ביה לא יגוש, ויל"ע להרשב"א הנ"ל דהדין יחלוקו מהו לענין אי מיקרי בר גנישה, דבפשוטו חצי חוב הוי בר גנישה וחצי לא, וא"כ חצי יישמט וחצי לא יישמט אלא בספק. אמנם יתכן להציע דכיון דהדין יחלוקו הוא משום דהוא מקבל חצי ממה שהוא נוגש אולי מיקרי כל החוב בר גנישה, דע"י גנישת כל החוב הוא מקבל חצי מנגישתו, וצ"ע. ועי' בית הלוי ח"ג סי' א' ענף ו' אות ג' שכתב בתו"ד דבספק שמיטה החיוב הוא ודאי והפטור הוא ספק, עיי"ש.

בישראל שמכר חובו לעכו"ם

במש"נ הגר"י אדלשטיין שליט"א בישראל שמכר חובו לעכו"ם אם משמט, וכתב דלש"י ר"ת דהמוכר שט"ח לחבירו שעבוד הגוף עומד ביד מוכר לכא' משמט, ויש להעיר דלפמש"כ הר"ן גיטין לו. דאף ישראל המוכר חובו לישראל צ"ל דאינו משמט מפני דלא קרי' ביה בעל משה ידו, אלא דמשמט משום מוכר ולא משום לוקח וכש"נ כיון דשעבוד הגוף שייך ביה בעל משה ידו, וא"כ ודאי דלית דיין בהאי ספיקא ופשוט דמשמט, ועי'.

תשובת הגר"י אדלשטיין שליט"א

יפה כתב דלד' הר"ן דבמוכר שט"ח כל הדין שמיטה היא משום המוכר ודאי דבמוכר גוי ולוקח ישראל לא יהא דין שמיטה. אלא דראיתי למרן הגר"ל שליט"א שכתב לדון בכל מוכר שט"ח ד"ל דהמוכר אי"צ לכתוב פרוכבול כיון דלא קרי' ביה לא יגוש שהרי המוכר אינו יכול לתבוע החוב, ולפ"י על כרחק הדין שמיטה הוא רק על הלוקח. אמנם מד' הר"ן הנ"ל מבואר בפשוטו דיש דין שמיטה על המוכר. ומה שהעיר הגר"ל שליט"א דאצל המוכר לא קרי' ביה לא יגוש, י"ל דכיון דעצם החוב ניתן לגנישה אצל הלוקח קרי' ביה בחוב זה לא יגוש, וכן מבואר בד' הר"ן הנ"ל שכתב "ואע"ג דלא קרינא ביה לא יגוש, כיון דאידיך נגוש מחמתיה לא יגוש קרינא ביה".

בענין לאו דלא יגוש

הרב יעקב ישראל שטרן - מיר
א. כמה שהק' מור"ה להרמב"ם דס"ל דהלאו להשמר לך פן יהיה דבר עם לבבך וגו' הוא דוקא להנמנע מלהלוות מחמת השמיטה מלשון המשנה שראה את העם שנמנעו מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה וגו' ולכא' הא כל תקנת הלל היתה (לאביי) בזמן ששביעית מדרבנן וא"כ הרי לא עברו על לאו דאורייתא ומה הכונה שעברו על מה שכתוב בתורה, וסברתי ליישב על פי דעת תוס' גיטין לו ד"ה בזמן דס"ל דבזמן של הלל נהג שמיטה מדאורייתא ולא תיקן הלל הפרוכבול לדורו אלא לדור שאחר חורבן ולפי שיטתם צ"ל הכונה שכיון שראה בזמנו שנמנעו העם מלהלוות והבין שכך יהיה גם אחר חורבן תיקן פרוכבול וא"כ מיושב שפיר דעת הרמב"ם דבאמת בזמן הלל עברו על לאו אך שוב התבוננתי דאין זה מיישב שיטת הרמב"ם דהוא ס"ל (פ"י משמיטה ויובל ה"ג) דלא נהג יובל בזמן בית שני ופסק (פ"ט משו"י הב) דאין שמיט"כ נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג וא"כ אף בזמנו של הלל כבר לא היה לאו דאורייתא. ב. כמה דנקט מור"ה בפשיטות דלהרבינו יונה אף הנמנע מלהלוות מחמת פחד משמיטה דרבנן עובר על הלאו ולכא' י"ל כזה דהא מסתבר דאף להרבינו יונה הנמנע מלהלוות מחמת שיש לו חשש מבוסס שלא יפרע לו הלוה אינו עובר על הלאו וא"כ ה"נ גבי שמיטה דרבנן הלא לגבי הדאורייתא אין זה אלא חשש שהלוה לא יחזיר דלכא' אינו עובר.

תשובת הגר"י אדלשטיין שליט"א

במה שהעיר באות ב' דגם להרבינו יונה כיון שהפקעת החוב היא רק מדרבנן הרי"ז כמו הנמנע מחמת חשש הפסד חובו דלא מסתבר שעובר בלאו להשמר, הנה מדבריו נראה שהבין דכשהשמיטה היא מה"ת שפיר הוזהרה התורה אף במקום הפסד חובו, וחידשה תורה שלא לחוס על הפסד שמחמת השביעית, וא"כ י"ל דכשהשביעית היא רק מדרבנן לא הוזהרה ע"י תורה. וכ"נ מד' המהר"ם שיף בגיטין ל"ו ב' בתוד"ה בזמן. אמנם באמת היה אפשר ל' דאין כאן חידוש מיוחד בשביעית, אלא הוא משום דא"י קרוב כ"כ שיבוא לידי הפסד, דמן הסתם אם זמן הפירעון הוא קודם שביעית יוכל לגבות חובו קודם השביעית, [ומש"כ הר"י דאף במקום שביעית הוזהרה תורה היינו אף דיש בזה קצת מקום חשש], אבל אינה נ"ב במקום שמן הסתם יפסיד חובו מסתבר דאינו חייב להלוותו אף כשהשביעית היא מה"ת, ועי' מנחת שלמה ח"א סי' מ"ז בענין שמיטת כספים אות א'. וא"כ במקום דאינו קרוב להפסד אין נפק"מ אם הפקעת החוב היא מה"ת או מדרבנן.

שמיטת כספים לטובת הלוה

משי"כ הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א בשם קמאי ז"ל דשמיטת כספים הוי דין לטובת הלוה, יש להוכיח כן מלשון התוס' בקידושין (לח: באד"ה השמטת) דכתבו "שביובל חוזרות השדות מלווק למוכר ושמיטת כספים כמו כן מופקעים ממלוה ללוה", ומבואר כנ"ל דא"י דין רק שהחוב נפקע ודין על המלוה שלא יגוש, אלא זה דין שיתן המלוה ללוה.

שמיטת כספים בפחות מפרוטזה

א] הנה הגר"י ישראל אדלשטיין שליט"א נסתפק אם יש לאו דלא יגוש על מלוה פחות מפרוטזה, ואם נימא שאין לא יגוש לא יישמט דלא קרינא ביה לא יגוש. ושוב כתב ד"ל דאיסור ח"ש מיהא אית ביה. והנה מש"כ שיהא אסור משום חצי שיעור היינו להסוכרים שיש חצי שיעור גם בדברים שאינם מידי דאכילה, וע' בשו"ת חכם צבי סי' פ"ו שכ' שאין ח"ש בבב יראה, משום שאיסור חצי שיעור מה"ת נאמר רק במילי דאכילה, ועפ"י כ' שם דל"ש ח"ש כמלאכת שבת וכן מגולגל שער אחד בניור. ובמ"מ פ"א מגניבה ה"ב מבואר שפחות מפרוטזה בגניבה אסור משום ח"ש, ומבואר שאיסור ח"ש נאמר גם במה שאינו אכילה. ב] ובעיקר הדבר יש לדון אולי לא סגי בחצי שיעור להפקיע החוב דשמא צריך דוקא לא יגוש גמור. ועוד יש לדון דהנה רמב"ן בס' תורת האדם [שער המיחוש ענין הסכנת] דן לגבי חולה שמאכילים אותו הקל הקל אם ה"ה א"ה צריך לטבול חצי שיעור, ויש לפנינו חצי שיעור של נבלה שהוא ח"ש של לאו וחצי שיעור של חלב שהוא ח"ש של כרת, אם יש בזה דין הקל הקל, ולכא' תלי' בספק אם חצי שיעור הוא איסור חדש, א"כ א"כ נפ"מ בין ח"ש של כרת או של לאו, או שהוא מאותו איסור וא"כ ח"ש של כרת חמור מחצי שיעור של לאו. והשתא י"ל שאם חצי שיעור של לא יגוש הוא אותו איסור של לא יגוש יש מקום לומר שע"כ יישמט, אבל אם הוא איסור כללי של חצי שיעור בכל התורה צ"ע אם זה חשיב שיש בו לא יגוש. ובמק"א כ' שיש לדון עוד נפ"מ בהא דקימ"ל אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ואיך הדין אם עשה דוחה חצי שיעור של ל"ת שיש בו כרת. ועוד נפ"מ לענין מומר לחלל שבת כמומר לכל התורה כחולין ה' ובעירובין ס"ט, ונחלקו הפוסקים לענין איסורי שבת שאין בהם מיתה וכתר אם ג"כ הוי כמומר לכל התורה, ע' פ"ת יו"ד סי' ב', ובמ"ב סי' ל"ט ס"ק ו' הביא מהפמ"ג שמסופק בזה לענין אם כשר לכתיבת תפילין, ועי' בחזו"א יו"ד סי' ב' ס"ק ט"ו דן לענין דבר שאין בו כרת בשבת כגון מחמר עם מומר לד"י נעשה מומר לכה"ת, ועי' באחיעזר ח"ג סי' פ"א אות כ"ג נתקשה למאי צריך פסוק לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך כו' ותיפו"ל משום לא תאכילום שנוהג בכל התורה, והביא בשם הגר"ח דלהכי איצטרך קרא דל"ת כל מלאכה אתה ובנך דמשום לאו דלא תאכילום לא הוי אלא איסור בעלמא כשאר איסורים משא"כ משל ל"ת כל מלאכה היה איסור דשבת דחמיר. והשתא יש לדון אם יש איסור חצי שיעור בשבת אם היה מומר לזה אם נעשה מומר לכל התורה, שאם הוא חלק מאותו לאו הוי לאו דשבת ואם הוא איסור כללי של חצי שיעור אין זה איסור של שבת ואינו נעשה מומר לכל התורה. ג] עוד נסתפק הגר"י אדלשטיין שליט"א דאף דלענין איסור יש דין ח"ש אבל לענין מצוה י"א שאין חצי שיעור, וא"כ מצות שימוט לא יהיה בחצי שיעור, וא"כ שוב י"ל דלא ישתמט החוב דהפקעת החוב תליא בעשה. ויש לדון עוד דכל שאין עשה של שימוט אין בו לאו, דהנה ד' הרא"ש שאף ששביעית משמטת רק בסופה אבל כל שנת השביעית יש בה לאו דלא יגוש, ובקצה"ח סי' ס"ז ס"ק א' הק' לדעת הרא"ש איך מהני תנאי שלא תשמטני בשביעית והא אכתי איך יכול לתבוע כל שנה ז', ועמש"כ כמק"א, ובדרך אמונה בפ"ט משמיטה ה"ד בבאור ההלכה כ' שהרי מלוה לעשר שנים אין שביעית משמטת משום דכל דלא קרינא לא יגוש לא קרינא ביה שמוט, וא"כ ה"נ י"ל דכל דלא קרינא ביה שמוט לא קרינא ביה לא יגוש. ועפ"י י"ל דבפחות מפרוטזה כיון שאין עשה ממילא

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעיניני מסכת שביעית

אין גם לאו. ד] ומש"כ דאין מצות שמוט בפחות מפרוטה משום דאין דין ח"ש במצות, י"ל דאף להסבורים שיש ח"ש במצות היינו דוקא אם נתחייב במצוה חייב גם בחצי שיעור שלה, אבל כאן שיש בחוב רק חצי שיעור א"כ לא נתחייב כלל בזה, וכמו כן יש לדון בחצי שיעור של גזילה אם יש בזה חצי שיעור של מצות השבה, וכן בחצי שיעור של אבדה, וממילא י"ל שאין לאו, וא"כ אינו משמט.

תשובת הגר"י אדלשטיין שליט"א

מה שכתב ידידי הגאון בעל צבא הלוי שליט"א לדון בגדר איסור ח"ש, י"ל עוד נפק"מ במומר לאכול חצי זית נבלה אי חשיב אינו בר ביחיה ושחיתותו פסולה. ומש"כ לדון דאין עשה דוחה חצי שיעור של איסור כרת, יתיישב בזה מה שהעירו דיהא מותר לאכול ביוהכ"פ את השעיר של יוהכ"פ דעשה של אכילת קדשים ידחה ל"ת דיוהכ"פ [להדעות דאפשר למחר ל"ח אפשר לקיים שניהם], ואף דאין עדל"ת שיי"ב כרת מה שיעורא דיוהכ"פ הוא בכותבת ואכילת קדשים בכזית, ואי נימא כמש"כ מעכ"ת נוחא כיון דהוי ח"ש דכרת, ועמש"כ בזה בקונו' ישא מדברותיך עה"פ פ' אחרי מות. אמנם באמת יל"ע בזה דלכא' פשוט דח"ש שיי"ב כרת קיל משיעור שאין בו כרת, ונפק"מ לענין הקל הקל דחצי זית חלב קודם לכזית נבלה, וא"כ לכא' פשוט דעשה דוחה אותו כמו שדוחה ל"ת גמור.

בהנ"ל

במה שנסתפק הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א אם יש לאו דלא יגוש בפחות משו"פ, הנה בספרי דבי רב כתב בדעת הרמב"ם דהא דאין לוקין על לאו דלא יגוש משום דהוא ניתן לתשלומין, ולכא' יש להוכיח מזה דאין עובר בלא יגוש בפחות משו"פ דא"כ הרי בהלואה של פחות משו"פ ילקה כיון דלא ניתן לתשלומין. [וכמו דמצינו בחובל בחבירו דבהכאה פחות משו"פ לוקה כיון שאין בו תשלומין].

תשובת הגר"י אדלשטיין שליט"א

מש"כ להעיר דאי נימא דעובר בלא יגוש בפחות משו"פ א"כ בהלואה פחות משו"פ ילקה כיון דאינו ניתן לתשלומין, יפה העיר. אלא דבאמת נראה דעל הצד שעובר בלא יגוש בפחות משו"פ א"כ לעולם אי"ז ניתן לתשלומין ואף ביותר משו"פ, דאי נימא דהלאו הוא גם בפחות משו"פ היינו משום דאי"ז איסור ממוני אלא איסור נגישה בעלמא וא"כ לא שייך בזה כלל דין ניתן לתשלומין כיון דאין האיסור לקיחת הממון, וא"כ גם בהלואה פרוטה ילקה, וע"כ להצד דהוא לאו הניתן לתשלומין הוא לאו ממוני וא"כ באמת אינו עובר בפחות משו"פ. ויש להוסיף בזה עוד דעל הצד דאי"ז איסור ממוני א"כ עובר בלאו גם אם לא שילם לו הלוואה אלא בתביעה עצמה הוא עובר, ע"י דרך אמונה פ"ט סק"ד, וא"כ פשיטא דאי"ז ניתן לתשלומין כיון דהאיסור הוא גם כשלא גבה כלל, וע"כ מאן דסבר דהוי לאו הניתן לתשלומין ס"ל דהוא איסור ממוני ואינו עובר אלא אם גבה את החוב ולכן הוי ניתן לתשלומין.

בהנ"ל

במה שדן הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א (בגליון הקודם 41) אי איכא איסור לא יגוש בפחות משו"פ. ע"י בשיח אמונה (הערה 21) וז"ל ולענין התובע חוב שהוא פחות משו"פ אם עובר בלאו זה כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רפ"ב) שאינו נחשב ממון ואין בו איסור לא יגוש. ובמק"א (מועדי הגר"ח ח"ב פ' התכר) ציין למה שכתב בבה"ל (הל' מתנות עניים פ"ז ה"א ד"ה מ"ע) לדון אם פחות משו"פ נחשב ממון לענין קיום מצות צדקה. ע"כ.

תשובת הגר"י אדלשטיין שליט"א

לכא' גם אי נימא דבצדקה לא בעי' פרוטה היינו משום דאין זה מצוה ממונית אלא ענינה למלא לו את חסרונו ולספק לו צרכו, וכענין המצוה של וחי אחיך עמך שמצוה להחיותו, וא"כ אי"ז מצוה של ממון אלא מצוה למלאות לו חסרונו. ועוד י"ל דגם אם היא מצוה של ממון מ"מ אי"ז זכות של העניים, ולא דמי לדין שמיטה שהיא זכות של הלווה, ועי' בשיעורי אמונו"ר שליט"א נדרים דף ז' א' שביאר החילוק בין ספק ממון עניים לספק ממון כהנים, דספק ממון עניים אי"ז זכות ממון שלהם אלא רק מצות צדקה ולכן י"ל דלא אמרי' בזה ספק ממון לקולא.

בהנ"ל

הגר"י אדלשטיין שליט"א הסתפק בחוב פחות משו"פ אי יש לאו דלא יגוש, מתוכ"ד משמע דס"ל דהוה איסור ממוני, ויל"ע בזה, דאפשר דהוה רק איסור בין אדם לחבירו כמו לאו דלא תהיה לו כנושה, דלכא' עובר בלאו זה אפי' היתה ההלואה פחות משו"פ, ויש להביא ראיה לזה דהרי עובר בלאו כבר בשעת התביעה אפי' לא גבה {עי' דר"א ס"ק ד'}, ועוד דפשוט דעת החינוך דלאו דלא יגוש לא ניתן לתשלומין {ועי' ציה"ל ס"ח פ' ואפשר דבזה פליגי שם}, ועוד דחזון דעובר בלא יגוש אפי' ליכא חוב שכבר נשטמ ממילא לדעת רוב הראשונים. אמנם גבי העשה דשמוט נראה דזה מצוה ממונית וכפשטיה דקרא, דלא יגוש נאמר על חבירו ושמוט קאי החוב, ועוד דהרמב"ם בפ"ט ה' א' כתב דהתובע חוב שעברה עליו שביעית עובר בלאו ולא כתב דעובר נמי בעשה, וביאר הגר"י פערלא {מצוה סא'} דעל העשה אינו עובר רק כשגובה את החוב משמע דהוה איסור ממוני.

תשובת הגר"י אדלשטיין שליט"א

מה שהביא מר' החינוך דאי"ז לאו הניתן לתשלומין, הנה אם האיסור לא יגוש הוא אף את תבע ממנו את החוב והוא לא שילם לו א"כ פשיטא דאי"ז ניתן לתשלומין שהרי כבר עבר את האיסור בתביעה בלבד, וכמו דלא תהיה לו כנושה לא חשיב ניתן לתשלומין כיון שעבר את האיסור בתביעה עצמה. [ועי' בדרך אמונה פ"ט ס"ק ד' שכתב וז"ל, אפי' אם השני לא ישלם לו עבר על הלאו, ואין לוקין על לאו זה אפי' נטל לפי שנתן להישבון, וע"כ, ויש להעיר דלכא' הם ב' דברים הסותרים זה את זה, דכיון שעובר על התביעה לחוד אי"ז חשיב ניתן להישבון וכמש"נ]. ובאמת להרא"ש דאיסור לא יגוש הוא כל שנת השביעית א"כ חזי' דאין הלאו משום דתובע מה שאינו מגיע לו ועל כרחך האיסור הוא בנגישה עצמה

ובודאי דלא חשיב ניתן לתשלומין, שהרי באמת הלווה צריך לשלם חובו. ואף להחולקים דלא יגוש הוא רק אחר שפקע החוב מ"מ הלאו אינו משום שכבר פקע החוב אלא אדרבה הפקעת החוב היא בתולדה מהאיסור, וכמש"כ הב"י בביאור ד' הרא"ש שדפס שמיטה בזה"ו לקולא, וא"כ אין האיסור לקיחת הממון ולהכי אי"ז ניתן לתשלומין. ובעיקר הדבר אי משום זה אי שיעורו בפרוטה, נראה דאינו מוכרח דמ"מ הך איסור לא יגוש יסודו משום זכות הלווה והוי דבר שבממון ושפיר י"ל דשיעורו בפרוטה.

אליבא דהלכתא

בענין פרוזבול בקטנים
במה שהקשה הגר"מ לובין שליט"א למה צריך לטעמא דרבנן גמליאל ובית דינו אביהם של יתומים תיפוק ליה דקטנים לאו בני מיעבד מצוה ניהו כבר הקשה כן התומים בסיומ"ו, ובחדושים ובאורים כתב בזה מתשובות הרמב"ם, וז"ל החו"ב לקמן במשנה ו', עוד כתב בתומים שם דיתומים קטנים שהם המלוים אין צריך לטעמא דר"ג וב"ד אביהם של יתומים לפטרם מפרוזבול, דתיפ"ל דלאו בני מיעבד מצוה ניהו, וכי איצטרך לטעמא דב"ד אביהם של יתומים להיכא דגדלו עד שלא שקעה חמה של שביעית דפטורין מפרוזבול כיון דכאלו כבר נמסר החוב לב"ד בעודם קטנים, והר"ז כאילו כתבו פרוזבול, ואין הדברים נראין, דכי היכי דפירות כשדה של יתומים הם הפקר בשמיטה אע"ג דלאו בני מצוה ניהו, ה"נ חוב לדידהו במצות שמיטה קאי, ואף אם צריך לומר משמט אני ונימא דקטנים לאו בני הכי ניהו ויכל הלווה להמתין עד שיגדלו ויאמרו משמט אני, וגם מש"כ דמה שהיו שעה אחת בקטנות הר"ז כעשו פרוזבול נמי אין נראה דמיד כשגדלו יצאו חובותיהם מרשות ב"ד לרשות עצמם וחייבים בפרוזבול, [ואף אם פרוזבול בשמיטה זו מועיל גם לשמיטה האחרת], ועיין בב"י סימן ס"ז מחודש ו' דמשמע כהתומים שאם היו קטנים בשעה שמת אביהם שוב אין צריכין פרוזבול, ולפי זה משמע בד"מ שם דטוענין לירוש שהיה לאביהם פרוסבול גם כשמת קודם שביעית, ושמת כונת הב"י כשהגדילו לאחר מוצאי שביעית אבל ל"מ כן בלשונו, וגם א"כ פשיטא, וצ"ע, וכעת ראיתי בתשובות הרמב"ם סימן ש"צ דיתומים שהגדילו לפני מוצאי שביעית חייבים לעשות פרוסבול, ומבואר דלא מהני מה שהיו קטנים כשמת אביהם, ועי"ש מה שכתב בכל הענין.

בענין קרובים בפרוזבול
בענין קרובים בפרוזבול, אם נימא דלא מהני יש לדון אם מוסר שטרותיו לב"ד ג"כ לא יועיל לקרובים. יעויין בראשונים בגיטין אם הוא כמו פרוזבול ואם כח של פרוזבול הוא ממש כמו מוסר שטרותיו לב"ד, לכא' יש לומר דמהני לקרובים. במה שכתב הגר"מ לובין לדון שהמלווה נוהג כשיטת הרמ"א, שמעתי בשם הגאון ר' נסים קרליץ זצ"ל וכן בשם הגר"ח זצ"ל דאחר שפסק הרמ"א הרי הוא בתראה, וכל שלא ערערו על זה האחרונים כהש"ך והגמ"א הרי זו הלכה ולא שייך שאדם יאמר אני נוהג כפלוני, אלא דלענין סברת קים לי יזה דבר שנמצא באחרונים בחושי משפט ללא קשר למה שנוהג המלווה והלווה, וכן שמעתי שהיה דעת מרן החו"א זללה"ה.

ביאורי שביעית

בטעם דלא תיקן הלל שיעשו תנאי בהלוואה ע"מ שלא תשטמ שביעית
הרב פנחס זעליג בלויא
— **בית שמש**

גליון פר' דברים: ביאורי שביעית הובא קושיית רבותינו הראשונים למה לא תיקן הלל שיעשה המלוה תנאי ע"מ שלא תשטמיני בשביעית ותנאי זה מועיל והובא כמה תירוצים עיי"ש. במנחת חינוך מצוה תפ אות ב' הביא מדברי הבכור שור במכות דף ג ע"ב דכתב דאם המלוה מסכים להלוותו רק בתנאי שלא תשטמיני שביעית והלווה אינו מסכים ומחמת זה נמנע מלהלוות לו עובר בלאו השמר לך פן יהיה וגו' ולכן הוצרך הלל לתקן פרוזבול כיון שגם אם יש ביד המלווה להתנות מ"מ כשהלווה אינו חפץ בתנאי יעבור המלוה בלאו, ולאחר תקנת פרוזבול אין הדבר תלוי ברצון הלווה כלל. ובמשנה ראשונה שביעית פ"י מ"ג כתב דלאו כו"ע ידעי את האי דינא דאיכא חילוקא בין תנאי שאומר ע"מ שלא תשטמיני שביעית שאינו מועיל כיון שזה מתנה ע"מ שכתוב בתורה, לתנאי שאומר ע"מ שלא תשטמיני בשביעית דמהני ושמא יטעו ויעשו תנאי ע"מ שלא תשטמיני שביעית ולא מהני, [וכעין זה כתב בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' עב שכתב לבאר ע"פ דקדוק לשון הגמ' שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה והיינו דכל תקנתו עבור המון העם עמי הארץ שלא ידעו את העצה שאפשר לעשות תנאי ולכן נמנעו מלהלוות עם הארץ את חבירו, אבל הת"ח ידעו עצות נוספות שלא תשטמם שביעית]. ובתומים סי' סז סק"י כתב דלשיטת רבי דשביעית בזה"ו דרבנן יש להקשות דאיך מהני תנאי שלא תשטמיני בשביעית בזה"ו שהיא דרבנן ודברנן רבנן עשו חזיון לדבריהם יותר משל תורה, אלא דבגמ' כתובות דף נו ע"ב איתא דבדבר שאינו מצוי לא עשו חזיון לדבריהם ואף כאן אין מצוי תנאי זה דהרי יכולים לכתוב פרוזבול וממילא לא קשה למה לא תיקן הלל פרוזבול ולא תיקן שלעולם יעשו תנאי כיון דאו באמת לא היה מהני תנאי. והנ"מ בין התירוצים הוא כשהמלוה התנה עם הלווה בתנאי המועיל והלווה לא רצה בקיום התנאי ומחמת כן לא הלווה לו ודלהמנ"ח בשם הבכור שור יעבור על לאו דהשמר לך פן יהיה וכו', אמנם ליתר התירוצים לא יעבור על לאו כיון דיכול להלוות בתנאי זה והלווה לא רצה ללוות בתנאי זה.

זהב הארץ

בטעמא דמהני מסירת שטרות לב"ד
הרב ד. שווארץ
משה"ק הגרמ"ז איתן שליט"א מאי מהני מס"ש לב"ד הא הב"ד הרי הם כשלוחי מלוה לתבוע חובו והא גופיה אסרה תורה, לכא' יש לישב בפשיטות להסבורים {עי' רע"ב שביעית פ"י מ"ה ובשו"ת הרא"ש כלל ע"ז סי' ס"ה ובריטב"א מכות ג: ובשו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' צ"ד אות ז' ד"ה ונראה ובפנ"י גיטין לו.} דטעמא דהך מילתא הוא משום דחוב המסור לב"ד חשיב כגבוי ולא קרי' ביה לא יגוש, וכמבואר

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

לענין מלוה על המשכון עיי' שבועות מד: וברש"י שם, אמנם אכתי תיקשי להני דלא סברי כן (עיי' רמב"ם פ"ט משו"י הט"ו ובמשנה ראשונה שביעית פ"י מ"ב) וכתבו טעם אחר בזה ועיי'.

נושא ונותן באמונה

משיעורי הגר"א דינר שליט"א – שמיטת כספים בגוי גר תושב ומומר

הרב יהונתן ירקוני

1. גוי וגר תושב: א. כשישראל הלוח להם- בספרי (ראה פיסקא קיב) וכ"פ בשו"ת הרשב"א (ח"א תשסט) ישנו מיעוט שליכא בכה"ג שמיטת כספים מדרבנן לא יגוש את רעהו – פרט לאחרים (עיי"ה פ"י רבינו הלל) ואת אחיו – פרט לגר תושב (שאוכל נבלות שאינו אחיו במצוות (שם) ואדרבה י"א שלמד מזה מ"ע לישראל שדוקא לא ישמט חובו בנוסף [כלומר שעובר ע"ז בעשה נוסף (ציה"ל טז)] למה שלמד חיוב זה מדרבנן ודאק הנכרי תגוש (רמב"ם מלוה ולוה פ"א ה"ב, חינוך מצוה תעו (ובציה"ל ס"ט קט מעיר שברמב"ם סה"מ שורש ו' נראה שהבין שלרמב"ם זה רק בחוב שעברה עליו שמיטה אבל מד' רבנו שלא הביאו בה' שמיטה רק בה' מלוה נראה שסל"כ בכל חוב וכ"נ בלח"מ שם) ולשיטתם נאסר גם להאריך לו זמן הפרעון (חינוך שם) אא"כ זה חוב שיש בו ריבית ועי' הארכת החוב מתחייב בעוד ריבית (הגר"ח ק"כ ת"י – שיח אמונה שם 253). ואם עושה כן מחמתו עליו עובר גם על לא תחנם (מנ"ח שם סק"ב). אמנם יש ראשונים הסוברים שאי"ז מצוה אלא לאו הבא מכלל עשה שאם תובע לישראל עובר גם בעשה זו (ו"ד"א סק"ו, ציה"ל טז בשם הרמב"ן שם ומאירי ב"מ ע:). ולדבריהם זה לאו הבא מכלל עשה נוסף על לאו הבא מכלל עשה שלמד מאת הנכרי תגוש (ציה"ל טז). ב. כשישראל לוח ממנו- ג"כ נלמד מהג"ל שליכא שמיטת כספים (רשב"א שם וכ"פ הרמ"א (ח"מ סו ס"יז)) וטעם הדבר שצריך למעט הלוואת עכו"ם לישראל משמיטת כספים אע"ג שהגוי אינו בר חיובא, לשיטת שמיטת כספים היא אפקעתא דמלכא א"ש שהו"א שישמט גם חובם (כדמציון בקטנים שנשמט חובם אע"פ שאינם בני חיוב כפי שיבואר א"ה שבוע הבא) ביה"ל שם ד"ה מ"ע להשמיט. ג. כשישראל אחר לקח מהגוי את השט"ח: 1. כשלא זקפו במלוה- י"א שגם לא נשמט (רשב"א שם רמ"א שם, ד"א לקמן עב) מב' טעמים: א. מכיון שכל שאינו בר השמטה בתחילת החוב שוב אינו משמט (רשב"א שם) ור"ל כיון שלא חל דין שמיטת כספים על חוב זה ולכן לא משמט גם שאח"כ נתגייס כדבסמוך אות ד' (ישועות ישראל שם סק"א). ב. כשישראל לא קנה דת (לשיטתו בב"ב קמז:) משמטת שטרות מדרבנן ומה שמשמט מלוה שאינו בר חיוב ד"ת (ואלא שמיטתם שאין אנו צריכין לכך) (שם). [הגרמ"א ה"ל נקט לשון חבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם ונראה ש"ל"ו הוא אמנם הסמ"ע והגר"א שם הבינו דבריו כפשוטם (שמיטת כספים לגר"צ כהן עמ' קנא הערה נח בשם המהדיר לשו"ת הרשב"א מכו"ן י-ם)]. ויש שמפקפקים בזה (מקצוע בתורה שם סק"א- וטעמו שכיון שהחוב זקוף ועומד ע"כ שאינו נשמט כיון שהוא של גוי ולכן כשהוא של ישראל שפיר צריך להשמיט יעו"ש) וכן השו"ע השמיט דין זה אע"פ שהביאו בב"י ויתכן משום שפליג (הגר"צ כהן שם) 2. זקפו במלוה – כיון שנחשב כחוב חדש כדמציון לענין גולה והקפת חנויות ופקדון שאין משמטין אא"כ זקפו במלוה וכיון שנעשה בהיותו יהודי משמט (רשב"א שם ומביאים דבריו שם הסמ"ע, או"ת סק"ד, ד"א שם). ד. נתגייס הגוי אחר ההלוואה קודם שהגיע זמן השמטת כספים- דינו כנ"ל שאם לא זקפו במלוה כיון שבתחילת ההלוואה לא חל דין שמיטת כספים לא חל גם בסופה ואם זקפו ונצטר עי"ז חוב חדש בהיותו יהודי משמט (ישועות ישראל סק"א, מנחת שלמה ח"א מז, ב, ד"א שם) אמנם השש"כ (הערה לא) משיג ע"ז שאין ראיה משם משום שבלוקח מהגוי מכיון ששיעבוד הגוף נשאר אצל הגוי יוצא שגם כעת גובה מכווח ולכן לא יחול ע"ז שמיטת כספים משא"כ בנתגייס שגופו של הלוח משועבד לו יתכן שכיון שכעת הוא יהודי ישתמט (ולאורה זה הערה לב' הטעמים הנ"ל אלא שמדבריו נראה קצת שמיטת כספים (ויל"ע). 2. מומר: א. כשהלוח לישראל (לא מומר): 1. כשהלוח יכול להשמיט שלשלם לו- כיון שפשיטא שדינו ככל ישראל שנשמטו חובותיו ואסור לגבותם שהרי לא עשה פרוחבול צריך לעשות כן (שש"כ עמ' כ ה"ח). ולכן אם שכח מחובו א"צ להזכיר כדי לפרוע לו ואפילו שלא אמר משמט אני כיון שהחוב נפקע מאליו (כדעת רוב הראשונים דלא כהיראים (בה"ל לקמן הכ"ח ד"ה משמטין אני)). ב. כשלא יכול להשמיט ממנו: 1. קודם שתבעו הלוחה יעשה מאמץ מיוחד לפרוע חובותיו לפני השמיטה כדי שלא להכשילו באיסור ויעבור על לפני"ע ואם לא עשה כן יפרעו אף אחר שמיטה קודם שיתבעו כדי שלא יעבור על לא יגוש ויאמר שנותן לו במתנה ולא כפרעון חוב (שמיטת כספים לגר"צ כהן עמ' קטו) 2. כשעבר ותבע חובו- גם יזדור לפרועו כדי שלא יחזור ויתבענו פעמים נוספות ויעבור בכל פעם על לא יגוש (שם והערה כא, הל' שביעית יזכר כס"ד פה) ואדרבה כותב בהל' שביעית שבה"ג אין איסור במה שפורע לו כיון שכבר עבר על לא יגוש (א.ה). אולם הדבר תלוי במחלוקת הראשונים שהובא בעלונים הקודמים האם יש בפריעתו משום לא יגוש ועשה דשמוט. [ובמשנת הגר"י"ש (מהר"ח עמ' קמט) מובא שדעתו להתיר להחזיר לו ואי"ב משום לפני"ע ומוטב שיכון שנותן לו בתורת מתנה (וצ"ב כונתו ואולי כונתו כהלכ"ש שלאחר שתבעו אין איסור)]. ב. שישראל (לא מומר) הלוח לו: לענין לקיחת ריבית ממומר דעת השו"ע (ו"ז קט"ס ס"ב) שמותר אולם דעת הרמ"א שם שכיון שיש מחמירים בזה לכן טוב להשמיט ממנו ונחלקו אחרוני זמננו מה דינו בשמיטת כספים: י"א שמותר לגבות ממנו (הלכ"ש פג, תשובה"ן ח"ב תשח). ויתכן שכאן גם הרמ"א יתיר מכמה טעמים: א. בגלל שהחמיר רק בריבית דאורייתא אבל בשמיטת כספים שבוה"ז מדרבנן יודה להקל שדינו כגוי. ב. בגלל שאינו בכלל חסד השמיטה שאמרה התורה באחים הישראלים כיון שאינו בכלל אחיך (הלכ"ש שם). ג. בגלל שאינו בכלל מצוה הלוואה עליה הפרשה מדברת (עטרת משה ח"מ שם סק"ג). וי"א (הגר"ח נאה קובץ גידיל תורה טבת תשמ"ג א"ט עמק התשובה ח"א קסו) שאדרבה לאן כ"ע אסור בגלל שרק בריבית מומר אינו בכלל האיסור אבל ששם שהתורה הקפידה ע"ז משום חובו ומומר אין מצוה להחזירו (דלא כהרמב"ן שכתב משום אחיך). 3. מחללי שבת בפרהסיא: י"א (הלכ"ש פה) שדינם כמומר כנ"ל. ויש שמסתפקים בדבר (עטרת משה שם). 4. חילוני שעבר וגבה חובותיו שנשמטו בשביעית: במלוה רגיל שעבר וגבה חוב שנשמט התבאר בפרשת פנחס שנחלקו האם הגוי כגול חייב להשיב או דמי לריבית וא"צ להשיבו ובנ"ד נחלקו גדולי זמננו דעת הגר"ח ק" (ביה"ל הכ"ח שם) שגם חייב להשיב כל מה שגבה כיון שהיה כגול. אולם שבט הלוי (ח"ט רצא ד) והמנח"ש (תנינא קכג) דנו כמה צדדים להקל בזה יעו"ש.

בענין לאו דלא יגוש' ה' י.ה. ברקוביץ דברי מרדכי ב"ב

רמב"ם (שמו"י פ"ט ה"א) והתובע חוב שעברה עליו שביעית עבר על ל"ת שנאמר לא יגוש את רעהו ואת אחיו. ע"כ. ובדרך אמונה (סק"ד) והתובע חוב כו' - אפי' אם השני לא ישלם לו עבר על הלאו. ע"כ. (והובא במדור באורי שביעית גליון 39 הערה 2). ובציון ההלכה (י) כתב, כן משמע לשון רבינו. וכן מצאתי בס' שמיטת כספים כהלכתה עמוד ב' בשם כמה אחרונים. ע"כ. ונראה להוסיף. דעפ"י יסוד הדקדוק הזה של הגר"ח ק"א איכא להוסיף עוד דיוקים לדברי הגר"ח ק. א. כן משמע נמי בדברי הרמב"ם בסה"מ (לא תעשה רל') שכתב הרמב"ם "היא שהזהירונו שלא לתבוע המשאות בשנת השמיטה" משמע דהתביעה לחודא הווי ל"ת. ב. שכן משמע נמי מד' החינוך מ' תעה שכתב "שלא לתבוע החוב בשנת שמיטה" וכן כתב "ועובר על זה ותבע הלוואתו אחר שנת השמיטה בזמן הבית עבר על לאו זה" דמהלשות הללו משמע דהתביעה לחודא הווי ל"ת. ש"מ מצאתי שכן דייק מדברי החינוך הנ"ל בספר בנין שלמה (ח"מ א') והובא בספר שמיטת כספים כהלכתה עמ' ג' הערה ז'.

למה אין מברכים על שמיטת כספים, בש"י היראים ששמיטת כספים אינה מעצמה אלא צריך לשמט הרב צבי אליהו הלוי שטינברג

א [ש"י היראים (קס"ד) ששביעית אינה משמטת בעצמה אלא צריך המלוה לשמט, ואם לא שימט יתבענו הלוח לב"ד שיכפורו לשמט, ובמרדכי גיטין פ' השולח חולק דשביעית משמטת בעצמה. וראי' היראים ממה שאמרו בגמ' גיטין ל"ז ב' שצריך לומר משמט אני וס"ל להיראים שבלא זה אינו משמט, אבל במרדכי כ' שהוא כמו שיש מצוה להקדיש בכור, ואף שהוא קדוש מאיליו מ"מ יש מצוה להקדישו. ובשו"ת הרשב"א תשו' י"ח ב' שאין ברכה על שמיטת כספים משום שאין בה מעשה, ומוכח שנשמט מאליו בלא שיאמר משמט אני, אבל בתמים דעים סי' קס"ט הביא מבעל העיטור (הל' ציצית) שהק' למה אין ברכה על שמיטת כספים, ותי' שכל מצוה שהיא בינו לבין עצמו מברך עליה ומצוה שתלויה באחרים אין עליה ברכה, וע"ש שכ' כגון צדקה והשבת אבידה והשבת העבט ובקור חולים ודומות להם א"צ לברך, ולכא' מאי שייכא ברכה בשמיטת כספים והרי אין בה שום מעשה והוי כמו שביתת יו"ט שאין ע"ז ברכה, ומוכח לכא' שיש בזה מעשה כשאומר משמט אני, ואולי כוונתו שהרי אף ששביעית משמטת בעצמה מ"מ יש מצוה לומר משמט אני ועי' הק' למה אין מברכים. [ומה שתי' שדבר שתלוי באחרים אין בו ברכה וכ' כגון צדקה והשבת אבידה והעבט ובקור חולים ודומות הם א"צ לברך, וכ' עוד שפדיה"ב ומילה כיון דקטן הוא כביו לבין עצמו דמי ומברך, וצ"ע דלכא' הטעם כיון שתלוי באחרים אולי יחזור בו, אבל בשמיטת כספים אינו תלוי באחרים, וגם צ"ע שמל גרים ג"כ מברך אף שהוא גדול ותלוי בדעת אחרים]. ב [ש"י היראים (קס"ד) ששביעית אינה משמטת בעצמה אלא צריך המלוה לשמט, בגיטין ל"ז א' אי' שיתומים א"צ פרוחבול משום שר"ג וב"ד אביהן של יתומים והיינו כאלו נעשה פרוחבול, ולהיראים ק' מה צריך לכך שהרי שביעית אינה משמטת בעצמה, ורק שהמלוה צריך לשמט, וא"כ קטנים דלאו בני מיעבד מצוה ניהו פטורים מזה, ועוד ק' שגם אם ישמט הרי מעשה קטן אינו כלום, ועי' בדרך אמונה שמשום חינוך היה צריך שהקטן ישמט, ועדיין ק' איך חל הרי מעשה קטן אינו כלום. ויש מקום לומר שאין זה גדר של מחילה, אלא כל שאומר משמט אני ממילא נשמט, וכמו שלהחולקים על היראים נשמט מאיליו, ה"נ להיראים כשאומר משמט אני ממילא נשמט ולא ע"י מעשה ההשמטה שלו, ועדיין יש לדון אם בקטן חשיב מעשה השמטה כלל. ג. ובס' סביב ליראים על היראים (סי' רע"ח) כ' שהרי יש מצוה לשמט ויש לאו דלא יגוש, וא"כ אף שיתומים לאו בני מצוה לשמט, אבל מ"מ יש עליהם לאו דלא יגוש, (וכוונתו כפי הנראה שעל לאו מזהירים וכמו דחזינו שאסור לספות בידים לקטן ונמצא שיש עליהם לאוין), וא"כ מה"ט לא יוכלו לגבות ועי"כ צריכים פרוחבול. ויש להעיר דהנה ד' הרא"ש שאף ששביעית משמטת בסופה אבל כל שנת השביעית יש בה לאו דלא יגוש, והנה בתשו' הרא"ש דן למה לא היו נוהגים בזמנו במצות שמיטת כספים וכ' דאפשר דהוי כמתנה ע"מ שלא תשמטני בשביעית, ובקצה"ח סי' ס"ז ס"ק א' הק' דאף שעושה תנאי ואינו משמט, אך מ"מ הואיל וד' הרא"ש שעובר בלא יגוש כל שנה שביעית, א"כ אכתי ק' איך יכול לתבוע כל שנה ז', ועמש"כ במק"א, ובדרך אמונה בפרק ט' משמיטה ה"ד בבאור ההלכה כ' שהרי מלוה לעשר שנים אין שביעית משמטת משום דכל דלא קרינן לא יגוש לא קרינן ביה שמוט, וא"כ ה"נ י"ל דכל דלא קרינן ביה שמוט לא קרינן ביה לא יגוש, ועי"כ כיון שש"י תנאי לא קרינן ביה שמוט ע"כ אין בו לא יגוש, ועפ"י יש לדון שקטן שאין בו שמוט ממילא אין בו לא יגוש. אולם יש לחלק דהיקש זה הוא שכל חוב שאין בו לא יגוש אין בו שמוט וה"נ איפכא חוב שאין בו שמוט אין בו לא יגוש, אבל בקטן אין חסרון בחוב עצמו, ורק שהקטן הוא לאו בר שמוט, ובה"ל דמ"מ יש בו לא יגוש.

הרב א. שמואל ירושלם

הערות בנוסח המשנה

נראה לדייק בנוסח הפרובול דאיכא את ב' המשמעויות של מסירת חובות ומסירת מודעה, דידוע שנח' בזה הראשונים ונ"ל דתרווייהו איתניהו. א' מוסר אני לכם שבפ"מ כ' ענינו מעיד אני אתכם ובראשונים בגיטין לו. כ' כלומר בכל מקום שהם יהיו כמסורות לידכם, ולפ"ד היה נראה שזה מח', אך מהלשון שכל חוב ולא כ' כל חוב משמע דגם לראשונים שייך כאן מסירת מודעה (עיי"ש במאירי), וכן יש להוכיח ממש"כ הרמב"ם בה' יז' אין כותבין פרוחבול אלא חכמים גדולים וכו' ואם זה מסירת מודעה מ"ט בענין חכמים גדולים ומ"ש מכל מודעה. ב' פלוני ופלוני הדיינים ומשמע שהעדים משמשים גם כדינים (דל' המנשה פלוני ופלוני ואף שגם שייך לג. העמידו בג' דאטו תנא כי ורכלא ליחשיב, אך לכא' מסקנת הגמ' דליש' בל' דיינים ולש' בל' עדים המנונה לעדים ויל"ע), כעיי"ז יש לדייק בל' השו"ע ש'כ' בנוסח הפרובול (סע' יט') שהם דיינים, ובסדר עשיית הפרובול (סע' יא') כ' שהם עדים, ובאורים ס"ק מא' כ' שס"ל לשו"ע שכיון שאין דעת המתחייב-הלוחה בענין לדינים, ואכתי תיקשי מ"ט נקראו עדים, עוד יל"ד לאחרונים דס"ל שדעת המתחייב זה בעל השטר- בפרובול המלוה הוא בעל השטר (וכמש"כ הגר"ח בפ"ג מה' אישות ה"ח להוכיח מקדושין ט. ומה שהוכיח התומים מתוס' ב"ב לט: שאי"ז מתחייב יעוין בנימוק' כ. מדפי הר"ף דהוי ד' המתחייב, ונח' בזה הסמ"ע וקצה"ח בס' קמ"ו סע' ה'), ובגר"א בס' ק' לו' כ' שכיון שאין מוסר לב"ד ממש לכך בעי' ג' עדים, ולכא' כוונתו שאפי' שמדין מסירת שטרות ב' עדים מעידים שמסר לב"ד, אבל מדין המסירת מודעה בעי' כפני' ג' ומבואר דאיכא ב' מסירות והעדים

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

השנה השמינית ואז כבר ישמט, באופן זה לא יעשה הלווה שום דבר שלא כהוגן כשלא משלם חובו עד אז. ואזי דמי להאמור בירושלמי (פ"ה ה"א) דהמלוה את חבריו ע"מ שלא לתבועו שביעית משמטתו, אף שלא קבע לו זמן אלא א"ל שיפרע אימת שירצה, ומשום ח"ס החוב עודנו מוטל עליו. וראיתי לרבנו הגר"ק זללה"ה בס' דרך אמונה (שם) שכ' באופן קיום המצוה "שלא יקבע הזמן לאחר ר"ה אלא שיוכל לתבועו ואפי' מיד". ויש להבין הנוסח ואפי' מיד, דמשמע שלא קובע לפרוע לאלתר אלא כשירצה ואפי' מיד, וא"כ הוא כדבריו ויל"ע.

הרב אברהם הקשר בני ברק

בענין הלוח' ע"מ לפרועו שבוע משידרש

יש לדון בהלואה המצויה מאד שמלוה לו עד שבוע מאז שידרש, שהרי נאמר ההלכה שמלוה את חבריו ל' שנים כלומר שזמן הפרעון הוא לאחר ר"ה לא משמט, וא"כ ככה"ג שעדיין לא דרש ממנו יש מקום לומר שלא משמט משום שעדיין לא הגיע זמן הפרעון שהרי מאז שיתבע יש עוד שבוע עד זמן הפרעון ועדיין לא תבע. ויש לדון בעצם האיסור לא יגוש האם האיסור זה לנגוש לדרוש ממנו את ההלואה או את זה שישלם לו בפועל, שאם האיסור הוא עצם הנגישה מסתבר שאפי' באמת לא יהיה חייב לפרוע לו בתוך השביעית אבל כיון שאת הנגישה עושה כבר עכשו שהרי רק בגלל הנגישה הזאת מתחייב לפרוע לו א"כ שביעית משמטו, אבל אם האיסור לא יגוש רק שמביא לפרועו בפועל וכאן הנגישה לא יהיה לפני השמיטת כספים, א"כ לכאורה הוי כלאחר י' שנים שזה לא עומד לנגישה לפני השמיטה. וכל זה שכוין שיכול לתבועו ויחשב לא יגוש זה רק אם יכול לתבוע בפועל, אבל אם תלה את הפרעון במעשה אחר כגון שאמר שמלוה ע"מ שיפרע שבוע מאז שיראם את בתו זה פשוט שכל זמן שלא נתאסרה לא הגיע הזמן שאינו כלל בלא יגוש. ולכאורה היה מקום לומר שאם לא ביקש עדיין את החוב ישמט, שהרי הוא יכול לנגוש ולדרוש את החוב שישולם עוד כמה ימים וא"כ עכשו הוי בכלל לא יגוש. אבל אם כבר דרש ממנו כמה ימים לפני ר"ה ועדיין לא עבר השבוע א"כ זה לכאורה ממש כמלוה ל' שנים, שהרי עכשו לכאורה לא יכול לנגוש לא בעצם התביעה ולא שישלם לן כבר אלא צריך להמתין, וזה חידוש לומר כך שיהיה יותר גרוע אם לא תבע מאשר אם כבר תבע. ונראה שההגדרה [בדרך כלל] היא של ההלואה שנתן לו שבוע זה הכונה שבצעם הזמן הוא מיד שהוא ידרוש והרי לא רוצה ללחוץ שיהיה חייב מיד נותן לו זמן להשיג את הכסף, וא"כ זה לכל היותר כמו סתם ההלואה, ובסתם הלואה נחלקו הפוסקים הב"ח והביאו הקצוה"ח אומרים שזה משמט וכן בתומים ועוד, אמנם יש חולקים בזה עיין במח"ח תע"ז שהביא הב"ח והתומים וחולק עליהם, ובשכט הלוי ז' ר"ט ועוד ביארו שזה תלוי במחלוקת לגבי סתם הלואה אם חייב לקבל במדבר שאם לא הגיע הזמן לא חייבים לקבל למדבר אבל בהגיע הזמן חייב ובסתם הלואה סובר הב"ח בס' ע"ד שחייב לקבל במדבר, כלומר שהנידון האם זה החוב ממש רק לא יכול לתבועו או שזה כלא הגיע זמן. וברמב"ם פ"ט שאם אמר ע"מ שלא תתבעני שנתן לו הלואה ע"מ שלא יתבע אותו שמשמט, ובנו"כ שמקורו בירושלמי, מבואר שאפי' ככה"ג שלא יכול ליגוש אעפ"כ נחשב שיש חוב ומשמט, ואומרים הכס"מ והמהר"י קורקוס שכיון שיכול לתפוס והלוה חייב לצאת ידי שמים הוי חוב ומשמט ולא דומה לקבוע לו זמן שאין שום חיוב בתוך הזמן. וא"כ יש לדון בתוך השבוע מזמן התביעה האם יכול לחייבו לקבל במדבר או לתפוס, לכאורה זה תלוי מה ההגדרה של התנאי הזה, האם זה בעצם שהזמן הגיע ורק יש לו זמן להשיג את הכסף, או שזה כעדיין לא הגיע הזמן כלל. ומסתבר שזה כהגיע הזמן ויכול לחייבו במדבר ולתפוס שלא גרע מע"מ שלא תתבעני כלל, וא"כ זה יותר מסתם הלואה שזה יהיה לב"ע, ויש בתביעת החוב נגישה ולכן משמט, כיון שהנגישה מביאה חיוב בעקרון לשלם עכשו ורק נותן לו אפשרות לשלם אח"כ. ודוגמא לדבר שהרי מי שהלוה את חבריו עד שיתבענו ולא פירש לו עוד זמן משעת התביעה, והוא מגיע אליו בער"ה חצי שעה לפני השקיעה שיפרע לו, הרי פשוט שלא צריך עכשו לרוץ להשיג את הכסף אפי' שאמר שיפרע לו כשהוא תובע שיש בזה מהסבא שלא זה הכונה שיבוא ויגיד לו בזמן הכי לחוץ רוצה עכשו להשיג הכסף, ובכזה חוב פשיטא שלא נחשב שלא הגיע הזמן ומשמט שהרי יכול לנגוש כל רגע ואפי' שבדקות האחרונות לפני ר"ה לא חייב להחזיר הכונה שבאמת חייב וזה רק בעיה צדדית, וא"כ מסתבר שה"נ בהלואה שבוע מהתביעה הכונה שילך להשיג הכסף בנחת ולא שלא הגיע עדיין הזמן.

הרב א. צוקר

קטן שהגדיל לפני סוף שמיטה

במה שהעיר הגר"י ריסנר שליט"א על דברי התומים שקטן שהלוה בקטנותו והגדיל אינו צריך עכשיו פרוכבול, כבר הק' בזה בחו"ב גיטין דף ל"ז ע"א ד"ה עוד כתב ונדפס גם כאן במשנה ו', ועי"ש במה שהביא דזה מפורש בתשובות הרמב"ם דיתומים שהגדילו לפני מוצאי שביעית חייבים לעשות פרוכבול ע"ש.

בין פרוכבול עבור ילדים קטנים שיש להם תכניות חסכון מהרשויות הרב נסאל חורווינסקי – כולל הליכות משה

בשנים האחרונות בארץ ישראל מופקד עבור כל ילד כסף בתכנית חסכון, ועד גיל 18 א"א להוציא את זה, ובפשוטו הכסף הנמצא שם נחשב של הילדים, ויש לדון האם דינו כהלואה הנשמטת בשביעית ויצטרכו פרוכבול ע"י אביו של הילד (ולילדים מתחת 13 מהני מדין אפוסטרופוס, ומעל 13 יצטרכו ע"י שליחות לרעות שמהני שליחות או שהם יעשו בעצמם). והנה בכל תכנית חסכון הנמצאת בבנק נקטו הפוסקים שיש להחמיר ולעשות פרוכבול משום שהכסף שנמצא שם נחשב כהלואה לבנק (ולא לסמוך לכתחילה על דעת התומים שבשעבוד נכסים בלא גוף אין דין שמיטה ואכמ"ל), אלא דכל זה בתכניות חסכון רגילות שאפשר לפדות אותם מתי שרוצה ואף שהדבר כרוך בהפסד כספי נקטו הפוסקים שנחשב כחוב שהגיע זמנו שיש בו דין שמיטה ונצרך לעשות ע"י פרוכבול, משא"כ בזה דעד גיל יח' א"א להוציא את הכסף וא"כ לכאורה רק עבור ילדים מעל גיל יח' יצטרכו פרוכבול. אמנם עורר הגרש"א שטרן שליט"א דהחוק קובע שאף שא"א לקחת את הכסף לשימוש עד גיל יח', מ"מ אפשר להעבירו ממקום למקום בלא הסכמת הבנק או הקרן שבו מופקד הכסף, וא"כ נמצא דאפשר ליגוש את ההלוה, ודומה לאדם שזיכה כסף לראובן ונתן כהלואה ביד שמעון בתנאי שלא יוציא ראובן לשימוש אבל ראובן יכול לתבוע ממנו להעבירו ללוה אחר, שלכאורה יהיה בזה דין שמיטה. ולפי"ז נמצא שכל מי שיש לו ילדים שכבר נפתח עבורם תכנית

משמשים כעדים ודיינים. ג') שבמקום פלוני בתומים ס"ק כא' הוכיח ממה שנח' הפוסקים אם בעינן ב"ד חשוב שצריך מסירה לב"ד עצמם, ולכא' מ"ט צריכים לכתוב שבמקום פלוני הרי ב"ד החשוב שבדור כו"ע ידעי מקומם, ובמהר"י קורקוס בה' יז' הק' עוד שאם צריך מסירה לב"ד עצמם מ"ט נאמן לומר שכ' פרוכבול ואבד שוואי אין חזקה אם צריכים לילך רחוק לב"ד, אך מאידך כ' שאם צריך מסירה לב"ד הא אפשר שהב"ד לא יקבלו, ויצטרכו למסור לב"ד עצמם ולכה"פ להודיעם יעווי"ש, ומה שהאחרונים השיגו על התומים משמע קצת שא"צ להסכמת ב"ד וכמסירת מודעא גרידא. ד') שכל חוב שיש לי יל"ד בהוספה שיש לי שמשמע שחובות שאין לו אין שביעית משמטת, ולכא' אם זה מסירת חובות רק חוב שיש לו יוכל למסור, ובוה היה נ"ל מיש"ב התשב"ץ הובא בכלבו קכד כט ובשער המשפט ס"ק ב' שפרוכבול לא מהני לשמיטת שבועה, אך יעווי"ש שמבואר שאינו נאמן לומר פרוכבול היה לי ואבד, אבל אם מוציא בפרוכבול נאמן וכמו שביאר השעה"מ בסו"ד, ולכא' היאך מוסר חובות שאינו יכול לגבות, ובשלמא מלווה ע"פ בלא עדים אפי' לדון שע"י הדארה יוכל לגבות בב"ד ומוסרו לב"ד (וצ"ב שבזמן כתיבת הפרוכבול אין הודאה ומה שזירה אח"כ לכא' הוא כפרוכבול המוקדם), ואם זה מסירת מודעא ניחא. ה') אגבנו כ"ז שארצה יל"ע אם מוסר לב"ד מה שיד שיהא יגבה, וע"כ שזה מסירת מודעא, מאידך מה שיוכל לגבות כל זמן שירצה לכא' זה רק אם מוסר לב"ד, שאל"כ צריך לעשות עוד מסירת מודעא בשמיטה הבאה, ויל"ד עוד אם מעתה השתנה זמן הפירעון והוא כמלוה שזמן הפירעון תלוי במלוה ואם יהיה כהלואה ל' שנים.

השבת חוב שנשמט לבניו של גר הרב ח. בן-הנשר כולל חזון איש

בסיומא דמכילתין: המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו, הלווה מן הגר שנתגירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו. יש לחקור אף הדין בצירוף ב' מקרים אלו, והיינו בגוונא שלוה מן הגר ושימטתו שביעית ומת הגר, אם גם ככה"ג תהא רוח חכמים נוחה הימנו אם יחזיר לבניו, ובכפליים, שהרי יש לו ב' סיבות לטפור ובכ"ז מחזיר, או דשמא ככה"ג אין רוח חכמים נוחה הימנו כלל, דאין שום ענין להחזיר. ויסוד הספק, דהנה בטעם שהמחזיר חוב לחבירו בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו כתבו המפרשים ב' אופנים, וכמו שהביא הדר"א (פ"ט סקנ"ח), שהעיסור והמלאכ"ש כ' הטעם מפני שאינו רוצה ליהנות ממון אחרים, והמשנה ראשונה כתב כדי שלא ימנעו מלהלוות. [ובדר"א שם הביא פלוג' הראשונים אם בלא החזיר רוח חכמים אינה נוחה הימנו, דלהעיסור אין ע"ז קפידיא ולתוס' ב"ב קמ"ט. יש קפידיא, ולכא' זה תלוי בב' טעמים הנ"ל]. ובטעם הדבר דהמחזיר לבני הגר רוח חכמים נוחה הימנו כתבו המפרשים, שאם לא יחזיר לבניו יש לחוש שמא יחזור לסורס שיאמרו אם היו עובדי כוכבים היו יורשים אביהם והיו צריכין להחזיר להם, שהרי מתחלה היה ראוי לירש דנכרי יורש את אביו דבר תורה. ויעו"י במשנה ראשונה מש"כ לבאר החשש בזה מאחר דגם אם היה עכו"ם לא היה יורש אחרי שנתגייר אביו. ומעתה בגוונא דידן יש לדון דאין עניין כלל להשיב החוב ולא שייך בזה הא דרוח חכמים נוחה הימנו, דכלפי החזרת חוב שנשמט לכא' אין שייכים ב' טעמים הנ"ל. טעם דאינו רוצה ליהנות מממון אחרים אינו שייך בגר שמת דנכסיו הפקר, וגם טעם דימנעו מלהלוות אינו שייך דכאן יש תללות שלא השיב מצד שזה גר ולא משום שמיטת החוב. וכן לאידך גיסא כלפי ירושת הגר אין לחוש לטעם שיחזרו לסורס כיון שיש תללות שמה שאינו משיב להם אינו מפני שאינם מיוחסים לאביהם אלא מפני שנשמט החוב. וצ"ע.

מצות שמיטת כספים בפועל הרב יחזקאל מועלם, ירושלים

בספרי הפוסקים הובאה מצוה הניתנת לקיום אחת לשבע שנים, והיא מצות שמיטת כספים בפועל, והיינו שלאחר שעושה הפרוכבול שלא ישמטו החובות, משייר (באופנים דלחלן) הלוואה על סכום קטן שעליו לא יחול הפרוכבול, וכך זוכה לקיים בפועל המצוה ד"שמוט". ונבוא בזאת בס"ד לעמוד על שורש מנהג זה ואופני קיומו. מקור הדברים: א. לראשונה (כפי הנראה), נזכר ענין זה בדברי מוהר"ח זיע"א בספרו בן איש חי (ש"ר כי תבא כו), וזהו תורף דבריו: "הנה יש מתחסדים, אחר שכותבין הפרוכבול מלוה לחבירו סך מה, ועל זה הסך לא יחול הפרוכבול כיון שהלווה אחר זמן הפרוכבול, ואז אחר ר"ה כשיביא לו חבירו המעות לפרעו יאמר לו משמט אני ולא יקבלם ממנו, ויאכל הלוה ולחדי במעות אלו והמלוה לחדי במצות שמיטת כספים שקיים אותה בפועל. אחריו מצינו גם להגר"ח אהא זצ"ל בקונטרס שמיטת כספים (אות ג) שכתב כן. מעניין לצייץ, דאעפ"כ כתב הגר"ש וואזנר זצוק"ל בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' ר) ע"ז ש"משנת חסידים היא ואין לדרוש כן ברבים מטעם ידוע". אלא שבענין לא זכיתי להבין כוונתו זצוק"ל, על מה ולמה לא ניח"ל בזה. ב. ועתה יש לברר בס"ד האופנים לקיום מצוה זו: ראשית, האופן הפשוט שנוכר בכמה פוסקים, והוא שקודם הפרוכבול יתנה (ויכתוב זאת) שלא יחול הפרוכבול על הלווה מסויימת שהלוה לפני"כ או חלקה, אלא היא תישמט. האופן השני, הוא שאחר כתיבת הפרוכבול ילוה שוב סך מועט שעליו לא יחול הפרוכבול שהרי הלווה לאחר מכן. אלא שבדבר זה יש להתבונן, אימתי יעשה זאת, בדברך כלל רגילים לכתוב הפרוכבול בחודש אלול ובסופו דוקא לכלול כל החובות, וככה"ג הלא קי"ל סתם ההלואה שלשים יום, וא"כ תאריך הפרעון חל רק אחר שנת השמיטה ואין נשמט כלל. ג. אלא שבאמת תלוי דין זה בפלוגתא דרבוותא, דהנה דעת הב"ח (ס' סז אות יג) דבכה"ג נמי נשמט החוב בסוף השמיטה, וכ"ד התומים (שם ס"ק טז) והקצוה"ח (שם), אך הרבה אחרונים פליגי ע"ז ודעתם כנוכר, שלא חלה שמיטה על חוב זה שתאריך פרעונו טרם הגיע. וכן מבואר בר"ן בחידושו (שבת קמח:): ובאור זרוע, כפי שהביא והכריע בחזו"ע פרוכבול (עמ' כח). ומעתה, יש להבין ולדון בדברי הב"ח הנ"ל במאי איירי, דהנה גבי הלוואה ככרות מפורש בדבריו שעושה זאת האשה בערב ר"ה אך גבי הלוואה ממון שהוזכר לפני"כ לא פירש זאת בהדיא. ואמנם בפשטות גם הוא מיייר סמוך לר"ה, דהא דומיא דהא קתני ומאי שנא. ד. שוב אשוב לאופן השלישי (ונתבאר בפוסקים דלעיל), והוא שמתנה שזמן הפרעון יהא בערב ר"ה, וזה מהני אף כשמלוה בסתם בתוך חודש אלול. אלא שיש שפקפקו בזה, דבכה"ג הלא עובר הלווה על חיובו לפרוע החוב שהרי כשמגיע זמן הפרעון עוד יש אפשרות בידי לשלם חובו והוא מתעכב מלשלמו שלא כדין. ועמשה"כ בזה ליישב בס' ברכת אהרן ח"ב (ס' לו). ה. ולכא' ישנו אופן מחזור נוסף בזה, והוא שיתנה עם הלווה שיפרענו בכל זמן שירצה ויתבענו, ונמצא שבוה החוב קיים ברגע כניסת

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

חסכון יצטרך לעשות עבורם פרוזבול, וא"צ פרוזבול נפרד אלא אפשר להכליל את זה בפרזבול של האבא, אלא שזה מתחלק בגיל הילד, אם הם מתחת לגיל 13 אפשר לעשות זאת בלא דעתם ומדין אפטורפוס, ומעל גיל 13 שאין האבא נחשב כאפטורפוס יצטרכו לעשות הם בעצמם או מדין שליחות לסוברים שמהני. והג"ר יעקב רייסנר שליט"א

הוסיף שיש לחלק בין המופקד בקרנות למופקד בבנקים, שבקרנות נחשב הכסף כפקדון והמפקיד הרי הוא שותף וא"כ לא צריך לעשות פרוזבול על זה וככל פקדון שאינו נשמט, אמנם כפי שידוע הקרנות מניחים חלק מהכספים בבנק ונמצא שזה כהולאה לבנק בשליחות בעל הממון וא"כ צריך לעשות על זה פרוזבול, אלא א"כ יתברר שבעלי הקרנות עשו פרוזבול בעצמם וזה מהני משום שהם אחראים. עוד יש להוסיף שכפי שהראו לנו רשום במסמכי משרד האוצר בכסף המופקד בקרנות אפשר להעבירו בכל עת למקום אחר, אבל בכסף המופקד בבנק יש אופנים שא"א להעבירו לבנק או לקרן אחרת וא"כ במקרה זה א"צ פרוזבול, ויש לפקוד כל מקרה לגופו ולברר זאת. כל האמור לג"ל הוא לכתחילה, אבל בדיעבד כשלא עשו כן יל"ע אם יהיה מותר לתבוע את הבנק, וכידוע לדעת התומים בסיומן ס' ס"ק כה' כל מקום שיש על הלווה שעבוד נכסים בלא גוף אין דין שמיטה, וכל בנק או קרן דינה כחברה בע"מ, עוד ידוע דעת התומים (שם) דחוב של קטן לא נשמט, וא"כ עד גיל 13 לא נשמט החוב, וזה יכול להיות נפק"מ לילד שהוריו אינם שומרי תורה ומצוות ולא עשו עליו פרוזבול, וכשגדל חזר בתשובה, ויש לדון בדיעבד אם יוכל לתבוע את החוב, עוד יש לדון שלכאורה יכול לבוא בגיל 18 למנהל הקרן או הבנק ולהגיד לו שאני מצידי לא תובע את הכסף ומשמט אני, ואם יאמר לו אעפ"כ יוכל לקבל את זה. וכמובן שלא נכתבו הדברים כהוראה למעשה אלא לעורר לב המעיין, וכ"א יעשה כהוראת רבותיו.

בענין המחזיר חוב בשביעית

הרב יעקב ירוחם קצינלובאן

כתב רבינו בעל הדרך אמונה זצ"ל בספרו בציון ההלכה (פ"ט אות שס"ו) וז"ל, והעידו על מרן ז"ל שהחזיר לא' חוב אחר שביעית ואמר משמט אני, ונטל מרן המעות בחזרה, ולא א"ל אעפ"כ כי הכיר בו שרצונו לקיים מצות שמיטת כספים.

וצע"ג, א', הרי המשנה (ט') אומרת, המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו, וכן פסק הרמב"ם (פ"ט הכ"ח). וכי לא רצה מרן ז"ל שיהיה רוח חכמים נוחה הימנו, וביותר דלדעת התוס' (ב"ב קמט. ד"ה גומגרי), אם לא החזיר את החוב בשביעית אין רוח חכמים נוחה הימנו, ודלא כדעת העיטור שהעניין להחזיר הוא רק למי שאינו רוצה ליהנות ממנו אחרים, וכן משמע מדברי הר"ש שכתב שמי שאינו מחזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו רק לגבי המקרה האחרון במשנה. וביותר לדעת המשנה הראשונה הטעם הוא משום, דכל ענין השמטת כספים הוא שהמלווה לא יגוש את הלווה, אבל מצוות פריעת חוב קיימת על המלווה, וכשהלווה מחזיר את החוב מקיים הוא מצווה. ובאמת רבינו זצ"ל בספרו השמיט טעם זה של המשנה הראשונה, וכתב רק את טעמו הראשון משום שלא ימנעו מלהלוות. ב. הרי כשהלווה אמר "משמט אני", כבר קיים מצוות השמטת כספים, וכי מה יוסיף למצווה אם מרן ז"ל נטל את המעות בחזרה, ולא נתנם למלווה, והרי כבר התקיימה המצווה. וכי עניין השמטת כספים הוא שהמלווה יפסיד את כספו, והרי מכך ששנינו שהמחזיר חובו בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו, מוכח שאין העניין כן. אלא העניין הוא שהמלווה מצידו משמט את החוב, אולם אחרי שעשה כן, אין לו חיסרון שיקבל את המעות חזרה, ובירושלמי (פ"ה ה"ג) כתב, שיכול לומר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל, וכן יכול לספר לאחרים והם יכלו לומר לו שיאמר אעפ"כ (כעובד אדרבה בגיטין לז').

לתרץ, שכל העניין להחזיר את החוב הוא רק אם נראה שהמלווה רוצה את כספו בחזרה, אולם בגוונא שאין המלווה רוצה את כספו בחזרה כמו במקרה של אותו אחד שהלוח לחזו"א שלא עשה פרוזבול ומוכח שלא רצה את כספו בחזרה, אין עניין להחזיר לו את החוב. אולם עדיין א"צ מיישב, דמשמע מדברי רבינו זצ"ל, שמרן החזו"א סבר, שאי החזרת הכסף בכך מקיים המלווה מצוות השמטת כספים. ותי'

א' מבני החבורה שליט"א, דאפשר, דהגם שעיקר מצוות שמיטת כספים הוא כשהמלווה אומר, "משמט אני", אולם כל רגע ורגע שהוא לא תובע את הלווה לקבל את כספו בחזרה הוא מקיים בכך מצווה, וברגע שהלווה מחזיר למלווה את החוב, כבר אינו מקיים מצווה בכך שלא תובעו, כיון דלפי דברי המשנה הראשונה קיים הלווה מצוות פריעת בע"ה, וגם אי נימא שנותן הלווה את המעות בתורת מתנה ללבד כדאינתא בגמי' (גיטין לז'), ודלא כלשון הר"ש (משנה ח' ד"ה המחזיר), אם אמר לו הלווה אעפ"כ אני רוצה לפרוע יקבל. בכ"א ככה"ג אין כל רצון למלווה ליגוש את החוב כיון שסו"ס כבר נפרע לו החוב, ולכן לפי"ז יש ליישב המעשה, דכיון שראה החזו"א זצ"ל שרצונו של הלווה לקיים מצוות שמיטת כספים לעולם בכל רגע ורגע שאינו תובע את הלווה, ולא רק באמירת "משמט אני", א"כ ככה"ג אין עניין להחזיר את החוב כיון שאין הלווה חפץ בכך, ולכן נטל החזו"א את המעות בחזרה, ולא אמר לו אעפ"כ כי הכיר בו שרצונו לקיים מצוות שמיטת כספים.

(משנה ח' ד"ה וזה דבר), דאין צריך אלא דיבור אחד, דהיינו לומר רק פעם אחת "משמט אני". וא"ת שמקיים המלווה מצוות שמיטת כספים רק כשאומר "משמט אני", מה היה החזו"א שצריך לומר רק פעם אחת "משמט אני", {ובאמת רש"י בגיטין ביאר דלא כהר"ש}, אולם לפי הנ"ל שכל עוד שלא החזיר הלווה את החוב מקיים המלווה מצווה, היה החזו"א שיש לומר "משמט אני" לא רק בפעם הראשונה, קמ"ל שעיקר המצווה היא כשאומר המלווה "משמט אני" בפעם הראשונה, והגם שכל עוד שהלווה לא מחזיר את החוב המצווה נמשכת בכל רגע ורגע, אולם עיקר המצווה הוא בהתחלה כשאומר המלווה "משמט אני".

בענין גבולות א"י

הרב דוד ינקלביץ כולל הליכות משה

כל מקום אשר תדרוך וגו', יל"ע מה נפקותא בקראי דגבולות הארץ (דפר' מסעי) הא ממ"ז בלא כיבוש לא נתחייבו וכמו שלא נתחייבו קודם כיבוש וחילוק (קידושין מ'), ומאידיך את שכובשים גם בחו"ל מתחייב במעשר מקרא דכל מקום אשר תדרוך וגו'. עמד בזה החזו"א (ג' ט"ז) וכו' דנפק"מ לענין בית שני שלא היו רוב יושביה עליה ובלא אי"ת ולכן אינו בכלל כל מקום אשר תדרוך ואפי' חו"ל, ואו דנפק"מ לענין מצוה לקדש שהוא רק בגבולות המפ"י בקרא. ויענין ברמב"ם ע"ה (דברים י"א כ"ד) שכל מקום אשר תדרוך היינו שיחולל שם דיני א"י אמנם בגבולות הארץ נוסף בו חיוב לכבשה. ולכא"י"ל בו נפקותא לדינא דהנה

מלכד חיוב תרו"מ דתלי בכיבוש וחילוק, עוד נוסף בביאתם חיוב חלה דתלי בביאת כולכם ולא בכיבוש וכמפ"י בקידושין מ', וגם בזה י"א (כתובות כ"ה) דחייב בחלה מה"ת דהא אינו תלי אלא בביאת כולכם ולא בדני הכיבוש, וכ"כ הדרך אמונה עפ"י החזו"א (ערה א', י"א ט"ז) דמיד שנכנסו לא"י נתחייבו בכל א"י בחלה וגם במקומות שלא באו אליהם כלל

ואף קודם הקידוש ולזה איכא נפקותא מהני קראי דגבולות הארץ. וכן לענין ערלה וכלאי הכרם בפשוטו נתחייבו בו מיד וכן אסורים בזה"ז מה"ת גם למ"ד דקדושת הארץ לא קדשה לעת"ל וכ"כ בדרך אמונה בהקדמה לפ"ט דמע"ש. והנה ביסוד הענין יל"ד בתרתי א' מאי נפקותא בקראי אם לא הושלמו דיני הארץ עד אחר הכיבוש ובהו נתבאר דנפק"מ היכא דלא כבשו כדים אלא ככמי בית שני וכן האם יש מצוה לכבוש וכו'נ"ל, אמנם עוד יש לדון בכ"ז האם היכא דכבשו כל א"י כדינה ונוסף בהם קיום דכל מקום האם שוים הם לכל דבר או דאין כל דיני א"י אמורים אלא בארץ המובטחת. ויל"ד בזה בכמה נפקותות א'. לענין הבאת ביכורים לפי"מ שמבואר דמעבר הירדן אין מביאים אפי' שיש בהם דיני א"י ומטעם שאינה בכלל אשר נתת לי ה' וה"ה בכל מקום אשר תדרוך, ועיין (פ"ב מביכורים) בדיני הבאת ביכורים דתלי בארץ זבת חלב ודבש ובדברי המנ"ח (צ"א) שדן האם מביאים ביכורים ממה שכבש מלך ישראל אחר שכבשו כל א"י. ב'. לענין דברי הגר"י דכל דין החזקה שנאמר בכיבוש שני (רמב"ם פ"ו מבית הבחירה) שייך רק להאי דוכתא (ולא דתלי בקידוש ראשון (כדהביא בגר"ח עהש"ס החדש) אלא בארץ המובטחת ונפק"מ לענין עזה דלהגר"ח הנ"ל ל"ש קידוש ומשא"כ להגר"י. ויענין בזכרון שמואל (ט"ו) שכ' דאיכא פלוגתא בין הרמב"ם ע"ה ת"פ מ"טות והר"ש (על הספרא פר' בהר) האם עבר הירדן הוא מכל ארץ המובטחת או ארצות כיבוש וכו' דנפק"מ לענין מ"ד דקדשה לעת"ל שהוא רק בארץ המובטחת ולא בכל ארצות הכיבוש שכל ענינם הוא הכיבוש ובכיתולו בטלה הקדו'. ג'. לענין חלוקת הארץ והביזה וזכיתו שבת לוי דבא"י אין להם זכיה אולם בשאר מקומות יש זכיה לשבת לוי וכמבואר ברמב"ם (פ"ג הי"ג ה"א) (והיינו בדרך כיבוש רבים, מל"מ ומנ"ח ת"ח) ועיין בראב"ד שם. ד'. לענין הבאת עומר ושתה"ל דהנה אי' בכלים (א' ו') דא"י מקודשת להבאת עומר ושתה"ל והק' הגר"א ועוד למה לא מנו כל דיני תרו"מ ועין במנ"ח דתרו"מ שייך גם בחו"ל בכל מקום ומשא"כ עומר ושתה"ל דאינו אלא בא"י המובטחת. ה'. לענין מה שנתבאר בסופ' דומכילתין שאסור להוציא פירו"ש לחו"ל ומשום דכתיב בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ונחלקו ת"ק ור"ש לענין הוצאה לסוריא, ובפשוטו הנידון הוא האם כיבו' שמה כיבוש, אך המלבי"ם בתנ"ך (בהר א' ט') כ' דלכו"ע שמה כיבוש ומ"מ ס"ל לת"ק דאסור להוציא לסוריא כיון שאי"ז בכלל ארצך. וכבר נתפרשו בזה דברים מדברי הרב"ז (תרומות א' ג') שכ' משמע מהכא שאם נכבשה כל א"י ואח"כ הלך מלך ישראל על פי ב"ד וכבש מקומות אף על פי שאינן מן הארץ שנתנה לאברהם אבינו יש להן קדושה כשאר א"י ולבי מהסס בה דילמא דוקא לענין שנוהג בה תרומות ומעשרות מן התורה אבל לענין קדושת א"י ממש לא וצ"ע. ובסוד הדברים יל"פ עפ"י דברי המנ"ח (רפ"ד) שכ' דיש חילוק בעניני א"י בין דיניה וקדושתה דדיני תרו"מ דמציוו שותלויים בכיבוש ואין קדו' אלא לשעתה ולא לעת"ל משום דתלויים בקניניה וכיון שבטל הכיבוש והקנין אין חייבים בכך אך קדו' ירושלים וה"ה א"י אינם מענין הקנין ודיני תרו"מ וזה לא בטל עיי"ש שביאר בזה מה דמציוו האידאן שקדו' ירושלים קיימת ובלא קדו' א"י. ועפ"י יל"פ את הנידון הנ"ל האם הדין דכל מקום היינו שכל עניני א"י אינם רק במקום המובטח אלא בכל מקום אשר תדרוך או דאדרבה לענין קדו' וכו' ודאי עיקרו הוא רק בארץ המובטחת ורק לענין מצותיה של א"י בזה כיון דתלויים בקניני הארץ נתחבר דלאו דוקא בקניני הממון בארץ המובטחת אלא גם באשר מקום והיינו דכל שכבש מלך ישראל דינו עבור הכלל ויש בו גרדי קנין הכלל ה"ה מכלל ארץ של ישראל וחיבים בה בכל מצוות התלויים. ובעיקר הענין יש שמטו בהיפך מדברי המנ"ח דאדרבה קניני הממון בא"י הם מעת נתינתה לאאצ"ה וכמבואר בפרשת דרכים דגרדי קנין הגוף כבר היה בזה לאאצ"ה וכל מה שנתחדש בכיבוש ובקדו' ראשונה היינו קידוש הארץ.

בענין ארץ אדום

הרב מרדכי עמנואל

מש"כ הבה"ח מב"מ רוזנבסקי נ"י באהלי שביעית מס' 40 שאדום היו מעלי מיסים לדוד, ולכן לא נתקדשו, יכל להביא ראיה שאדום לא נתקדשה מדברי הרמב"ן בהוספות לל"ת של ספר המצוות, שכתב שנאמר על ישראל לכבוש את אדום ושם נצבים באדום כי לא נמנעו רק מקחת מהם ירושה, אם כן אין הצבת ניצבים קשורה כלל למחלוקת בירושלמי אם ערים מעלי מיסים כמי שנתכבשו, אלא שלדעת הרמב"ן היה ציווי לא לקחת נחלתם מהם. ואילו הרמב"ם הלכות מלכים פרק יא ה' א נאמר: והיה אדום ירשה זה דוד, שנאמר ויהי אדום לדוד עבדים וגו'. והשמיט את תחילת הפסוק על הנצבים, שהרי אין בכך כל חידוש לעניינו, שדוד שם נצבים שניהלו את הארצות שכבש. טען, שכיבוש של אדום מימי דוד המלך עד ימי יהושפט או פשע אדום, נחשב לכיבוש לזמן קצר שאינו מקדש, כאשר מדובר בכיבוש שערך בערך 150 שנה. ועולה התמיהה: האם 150 שנה הם זמן קצר? עוד חידש, שהגרות של האדומים היתה גרות צדוקית ולכן לא חלה, והם נשארו גויים. אבל ראה משנה נדה ג, ז: כל הכתמים הבאים מרקם טהורין, ו' יהודה מטמא מפני שהם גרים וטועין. ופי' הרמב"ם בפיהמ"ש שרקם היא קדש שבתורה. ולר' יהודה היו באזור רקם גרים שדמן טמא וטועים כלומר לא צנועי כולי האי. ומוסיף התפארת ישראל דיש שם גרי אמת. מפורש אם כן במשנה שבארץ גבלא היא אדום עד לרקם היא פטרה, היו רובם גרי אמת. הביא שיש מאן דאמר שהנבטים הם אחד משלושת העמים שלא נתקדשו עד לעתיד לבא, וזו ראיה לדברינו שהרי כתבנו שבשם פלביוס שרקם היא פטרה שלא נתקדשה כאמור בגיטין ב ע"א, ופטרה היתה בירת הנבטים. טען, ששלמה לא השלים את כיבוש הארץ, אבל בגמרא בהוריות ג ע"א מוכח שממלכת שלמה השתרעה ממבוא חמת עד נחל מצרים, ורק אלו שגרו בתחום זה נקראים קהל. אבל לדבריו מדובר במלכות מקוטעת עם ערים כנעניות כאמצע, וזה תמוה [אמנם המלבישי יו"ט ח"ב קונטרס חובת הקרקע סי' יז סבר שאשקלון ועכו שדינם כחול"ל ככתוב אשר לא הוריש וכו']. ולענין דברי הרמב"ם בדמאי פרק ו משנה יא והגמרא בגיטין ח ע"א נזאם כפשוטם שרק ירושלים לא נכבשה, לפני כיבוש סוריא. עוד כתב, שאדום לא נתקדשה כיון שנכבשה לפני ירושלים, ונראה שיש לחלק בין מלחמת רשות כמו בכיבוש סוריא שאינה מקדשת שהרי נעשתה שלא כדין, כי דוד כבש את סוריא לפני שהשלים כיבוש כל הארץ,

נושא ונות באמונה

מז"מ בעינינו מסכת שביעית

אצל כל חברה מכל סוג שהיא (בקרנות פנסיה והשתלמות, בהשקעות פיננסיות, בחברות ביטוח ובכל גוף פיננסי אחר), עלולה לייצר לראובן אלפי לווים בכל רחבי תבל! [פעמים שאותם לווים חייבים כסף ישירות לאותה חברה, ופעמים שמדובר בחברות סבוכה ומסועפות של עשרות חברות אשר סוחרות ומשקיעות זו אצל זו, וכתוצאה מכך יתרת

הזכות שיש לראובן בקרן הפנסיה עשויה לייצר לו בכל רגע נתון שותפות בעשרות חברות נידחות בכל רחבי העולם (וזאת כתוצאה מה'חצי פקדון' שבתנאי ההתקשרות של החברות), ולפיכך כל אלפי האנשים שחייבים כסף לאותן חברות נהפכים להיות לווים של ראובן!]. [ב] הצורך בעשיית פרוזבול להתרת גביית החובות ע"י החברות הפיננסיות: לאחר שהתברר שלפי מצב שיטת המסחר המצויה כיום, לכל אדם עלולים להיות אלפי לווים בכל רחבי העולם, ומאחר שאותם לווים נדרשים לפרוע את חובם גם לאחר שמטיה, ממילא מוטל על האדם לעשות פרוזבול כדי להתיר את גביית החובות הללו. וחשוב להדגיש ולהבהיר כי גם כאשר יתרת הזכות שיש לאדם מול החברה אינה ניתנת לנגישה מיידית (כגון בקרן פנסיה או בפקדון ארוך טווח, שלא ניתן לנגוש את החוב לפני סוף השמיטה), עדיין מוטל עליו לעשות פרוזבול, וזאת מכיון שבחלק של ה"חצי פקדון" ראובן אינו נמצא מול החברה במעמד של "מלווה", אלא הוא נמצא במעמד של "שותף" של החברה, וממילא חובת עשיית הפרוזבול אינה מול החברה, אלא מול כל אותם אנשים שחייבים כסף לחברה, וגם מול כל אותם אלפי אנשים שחייבים כסף לכל שאר החברות שראובן שותף בהן (בעקבות המסחר שבין החברות, אשר נעשה בתנאי התקשרות של "חצי פקדון"). ומכיון שמועד הפירעון של חובותיהם של אותם אנשים (כלפי החברות) חל לפני סוף השמיטה, לכן ראובן שהוא שותף של החברות חייב לעשות פרוזבול (אע"פ שראובן עצמו אינו יכול לנגוש ולקבל את כספו לפני סוף שמיטה, ודו"ק). [ג] היאך יתכן למצוא דיינים שאינם קרובים של הללו: ועתה לאחר ההקדמה הנ"ל יש לשאול, אדם שמעוניין להקפיד שמסירת הפרוזבול תהיה ללא חשש קורבה, היאך ימצא את ידיו ואת רגליו לאתר ולמצוא דיינים או עדים שכאלו. ודע, דגם את"ל שניתן לטרוח ולחזור אחר דיינים שהינם נקיים לגמרי מכל חובות ממוניות, ועי"ז ארווח לן שהדיינים עצמם ודאי אינם נחשבים כבעלי דינו הלווים (והיינו דיינים שאין עליהם חובות כלל וכלל, לא לחברות ולא לתאגידים וגופים שונים, וכל חובותיהם לחברות החשמל הגו המים והתקשורת וכיוצ"ב כבר שולמו או שעדיין לא נקפו במלווה), עדיין לא עלתה לן ארוכה, שהרי אפילו אם אחד מקרוביהם של הדיינים או של העדים (לרבות קורבה דשני בשני), או אפילו אם אחד מבני הזוג של קרוביהם, הינו מוגדר כלוה (מחמת שהינו חייב כסף לאחד מאלפי החברות המסועפות), נמצא שהפרוזבול נמסר בפני דיינים או עדים הקרובים ללווה. (וברור שגם הפרוזבול שעושות החברות בעצמן לטובת כל השותפים אינו מהווה פיתרון לבעיה, מכיון שגם על פרוזבול זה גופא יש לתמוך כיצד יתכן למצוא דיינים או עדים שאינם קרובים של הלווים). [ודע] דגם כאשר יש על הדיינים או קרוביהם חובות שעדיין אינם ניתנים לנגישה, עדיין יש לדון דיתן דאעפ"כ הם נחשבים כלוים, דאע"ג דקיי"ל בהשיטות הסוברות שהחובות הללו אינם נשמטים, אעפ"כ סכ"ס הפרוזבול מהניא ליה דלא לישמטו בשמיטה הבאה). [ד] האם הדיינים עלולים להיחשב גם כמלווים או כקרובים של ה"מלווה": עוד יש לברר ולדון, מהו האופי המציאותי וההלכתי של השותפות בחברות, האם זה נחשב שהחברה פועלת סוחרת ומשקיעה עבור כל שותף בנפרד (בהתאם לחלקו היחסי), או שיש כאן איזה התאחדות מהותית בין השותפים להיות כגוף אחד. והנה אם נניח שפרוזבול שעשה אחד מן השותפים מועיל גם לכלל השותפים האחרים, א"כ לכאורה צריך גם להקפיד (בנוסף לכל הנ"ל) שהדיינים או העדים או קרוביהם (ובני זוגם) לא יהיו מוגדרים כשותפים באחת מן החברות שהוא שותף בהן, והיינו שצריך שגם לא תהיה לדיינים ולקרוביהם יתרת זכות בכל אותן החברות, דאל"כ יתכן שהדיינים עצמם או קרוביהם יוגדרו כמלווים, ונמצא שהדיינים עושים פרוזבול לטובת עצמם או לטובת קרוביהם. (ובענין זה הפרוזבול שעושות החברות ודאי יותר גרוע, שהרי הפרוזבול של החברות ודאי נעשה בשם כל השותפים, וממילא יש בו הרבה יותר סיכויים שאחד מן הדיינים הוא או קרוביו נחשבים כמלווים). [ה] האם פרוזבול שנפסל במקצתו נפסל בכולו: עוד יש להעיר, דאם אכן ננקוט שהפרוזבול לא מהני להתיר את גבייתן של החובות שבהם הדיינים קרובים ללווה או למלווה, יש לדון אם מחמת כן נימא שהפרוזבול נפסל גם ביחס לכל שאר החובות, ואע"פ שבשאר החובות זהותו של הללו ידועה וברור לנו בוודאות שאינו קרוב לדיינים. דהנה בנוסח הפרוזבול כוללים את כל החובות של כל הלווים בדיבור אחד ואומרים "שכל חוב שיש לי" (כך לפי הרמב"ם והשו"ע, אולם בטור ובלבוש כתבו גבי חמישה שלוש מאחד "כל חוב שיש לי על פלוני ופלוני", ועי' בספר משנה סוף ח"ב עמ' קכד שהביא השיטות שנחלקו בהן), וכיון שבמסירת הפרוזבול נכללים כל החובות בדיבור אחד, ממילא יש מקום לדון אי אמרינן בזה דכיון שנתבטל הפרוזבול במקצתו נתבטל בכולו (והיינו לפי השיטות הסוברות דהמקנה לחיבור כמה דברים וכלל את כולם בדיבור אחד, דאם הקנין אינו ראוי לחול במקצתו הרי הוא בטל בכולו. עי' רא"ש קידושין פ"ב סי' כ"ג, רמב"ם פ"ט מהל' אישות ה"ב ומ"מ שם, שו"ע אהע"ז סי' מא סעיף ג' וד"מ וב"ש שם, רמ"א חו"מ סי' רג סעיף י' וביהגר"א ופתחי תשובה שם).

לבין מלחמת עזרת ישראל מיד צר כמו שהייתה המלחמה נגד אדום כמפורש בדברי הרמב"ם שהבאנו, שאדום פרצו תחילה, וכן מבואר בפסוקים תהלים פרק ס. ובפסוק יג: הבה לנו עזרה מצר. אם כן במלחמת מצוה אין טענה מדוע ישראל כבשו, ולכן הכיבוש מקדש. עוד סיים וכתב שהעברה לעולם לא נתקדשה שהרי היא מחוץ לגבולות

מסעי, וכן כתב בדבריו בספר אדמת קודש. ולא שתו לכם לפסוקים ומדרשים וראשונים מפורשים, שהעברה נכללת בארץ ישראל ככתוב בדברים א, ז, והובא ברמב"ם בעשה ד', והעברה הרי היא מישור של צוער. וצוער עצמה מפורש בסוף 'וזאת הברכה' שהיא חלק מארץ ישראל, ועוד הרבה ראיות שהבאנו. לכן פשטות הסוגיות היא שחלק נרחב מארץ אדום כלומר מפטרה וצפונה, נכלל בארץ ישראל שנתקדשה.

פירות שביעית שיצאו לחו"ל אם מותרין באכילה הרב אפרים צאלער

לענין הוצאת אתרוגי שביעית לחו"ל, ידוע הוראת החו"א בדמקום שלא יהיה שם אתרוגים כשרים, אפשר להוציא לשם אתרוגים, עי' בד"א פ"ה סקצ"ו. ובגליון הקודם נתקשה הר"א הרשטיין שליט"א מהא דא' בתנ"כ [פר' בהר] "אשר בארצך, מה שבארצך אוכלים לא מה שהוציא", והיינו דפירות שביעית שיצאו לחו"ל נאסרין באכילה. ולק"מ, דרך הראב"ד והגר"א פירשו כן כונת התנ"כ, אבל כמה מפרשים אחרים פירשו דלא נאמר בזה אלא איסור להוציא לחו"ל, ולא איסור לאכול מה שהוציא, עי' בפ' הר"ש והמלבי"ם והח"ח, ולדבריהם אין איסור לאכול פירות שביעית שיצאו לחו"ל. וביותר מזה, גם לדעת הראב"ד אם החזירו את הפירות לא"י מותרין שוב באכילה כמבואר בדבריו שם להדיא, ולפ"ז אפשר שיוצאין בו גם בחו"ל, כיון שראוי לאכילה בא"י, [דומיא דאתרוג של מע"ש ד"א שיוצאין בו גם בגבולין אף שצריך לאכול בירושלים, עי' סוכה דף ל"ד ב' ברש"י ור"ן]. וביותר מזה אפשר שגם לדעת הראב"ד והגר"א אין הכרח שכך הוא ההלכה למעשה, אלא שלדעתם כך מבואר בתנ"כ, ואין הכרח שכך היו מורים לדינא, דאפשר שזה נסתר מסוגיות אחרות. [ופעמים רבות שהלכות שנמצאים בחז"ל במקום אחד, נסתרין ממקומות אחרים בחז"ל, וא"א לפסוק לדינא על פיהם בלי ידיעה מקפת בסוגיות, עי' סוטה דף כ"ב א' ורש"י שם ד"ה שמואל]. וחלק מהדברים העיר כבר מרן הגר"ל שליט"א, עי' בגליון 38. ולענין דינא בניד"ד, הוראת רוב הפוסקים דמותר לאכול, עי' בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' נ"ו בקו' דבר השמיטה בד"ה ע"ד מסחר, אמרי יושר ח"א סי' קפ"ג, חו"א א' י"ו, הו"ב ד"א שם, וכל אלו לא נכנסו כלל לדון בענין התנ"כ אלא כתבו כדבר פשוט דלא נאסר באכילה, וכן האריך הריב"ז [ה' י"ח]. וביותר מזה מוטו משמ' דהחזו"א ז"ל לענין אתרוג שהוציאו לחו"ל, שצויה לאכול אחר החג, עי' בזה"ל שם, וא"ש הוראת החזו"א ז"ל דאתרוגי שביעית שהוציאו לחו"ל כשרים.

האם יתכן בזמננו עשיית פרוזבול ללא חשש קורבה לדיינים או לעדים הרב יצחק לוי ירושלים

נחלקו גדולי הוראה האם ניתן לעשות פרוזבול בפני דיינים קרובים למלווה או ללווה. יש שהורו להיתר (וסמכו עצמם על דברי המהריק"ש), ויש שהורו שראוי להקפיד לעשות פרוזבול דוקא בפני דיינים שאינם קרובים לא למלווה ולא ללווה (עי' ד"א פ"ט הט"ו ביה"ל ד"ה המוסר, שבות יצחק פ"ה א' יז-יט, משנת הגר"ש עמ' קס), ויש שחילקו דאם מוסר פרוזבול בפני הדיינים עצמם לא איכפת לן דאיכא קורבה, אבל אם מוסר בפני עדים צריך להקפיד שהעדים לא יהיו קרובים. והנה התפתחות שיטת המסחר וריבוי אפיקי הבנקאות בדורנו, יצרה מצב שכמעט כל אדם קשור ביחסי לוה-מלווה עם גוף פיננסי כלשהוא. ויש לדון אם מצב זה עשוי להשפיע על צורת עשיית הפרוזבול, וכפי שיבואר בסעיפים הבאים (לפי הכותרת שבתחילתם): [א] המציאות הפיננסית בזמננו: ראשית יש לדעת, שהתפתחות השוק הפיננסי של זמננו יצרה מצב לפיו אנשים רבים מכל רחבי העולם עלולים להיחשב (בהגדרתם ההלכתית) כלוים של האדם, בו בזמן שהאדם עצמו (הנחשב כמלווה) אינו מודע כלל ועיקר לזהותם של הלווים. כך למשל, כאשר לראובן יש יתרת זכות של 1,000 ₪ בבנק הפועלים בתנאי התקשרות של "חצי מלווה וחצי פקדון" (ע"פ ההיתר עיסקא), הרי שה'חצי פקדון' גורם לו להיות שותף בעסקי הבנק בהיקף של 500 ₪ (שיעור השותפות נמדד באופן יחסי לכלל נכסי הבנק). וממילא נמצא שכל האנשים שחייבים כסף לבנק הפועלים, הם בעצם נחשבים גם כלוים של ראובן! ואם לדוגמה, בנק דיסקונט נמצא ביתרת חובה מול בנק הפועלים, נמצא שראובן נעשה שותף גם בכל עסקאותיו של בנק דיסקונט (שהרי גם ההתקשרות בין הבנקים נעשית בתנאי היתר עיסקא של "חצי פקדון", וכתוצאה מכך בנק הפועלים נעשה שותף בכל עסקאותיו של בנק דיסקונט. ולפיכך שותפותו של ראובן בבנק הפועלים גורמת לו להיות שותף גם בכלל העסקאות של בנק דיסקונט). ולפ"ז נמצא שגם כל האנשים שנמצאים ביתרת חובה מול בנק דיסקונט גם הם נחשבים כלוים של ראובן! וכיוצ"ב אם חברת בנק או חברת החשמל או חברת גז לקחו הלוואה מבנק הפועלים או מבנק דיסקונט לצורך שיפור תשתיות וכדו' (והלוואה זו נעשית אף היא בתנאי התקשרות של "חצי פקדון"), נמצא שראובן שותף גם בעסקי אותה החברה. וממילא נמצא שגם כל האנשים שחייבים כסף לאחת מהחברות הנ"ל, גם הם עלולים להיחשב כלוים של ראובן (אם מדובר בחוב שקופו במלווה). הדוגמאות הנ"ל הם דוגמאות פשוטות, אבל בעצם כל יתרת זכות שיש לראובן

054.85.92.161:טל

אנו זקוקים להשתתפות בהוצאות לזיכוי הרבים ניתן לתרום בעמדת קהילות מס' 8317 תורת הטהרה קטגוריה פנימית 3 אהלי שביעית וכן בקו הצדקה בשלוחה הנ"ל: 0732757000

» וכן בעמדות נדרים פלוס

תורת הטהרה שלוחה 6394 קטגוריה 2 לאהלי שביעית או בנדרים פון: 6394 037630585 שלוחה

ניתן לשלוח הארות והערות במסכת שביעית - עד 500 מיילים.

למדור נושא ונות באמונה עד ערש"ק (כולל) פרשת שופטים.

למייל: 0761377@gmail.com

או בפקס: 15336166932

מכתבים בפקס יש לשלוח עד יום ה' בצהרים.

לקבלת הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת המייל: 4124127@GMAIL.COM

כמו"כ בכל עניני הגליון ניתן לפנות במייל הנ"ל או בפב"ל: 0548592161

ארה"ב: 13479092906

ארגנטינה: 1555273266

מקסיקו: 5525417397